

Ministerie van Financiën
Financiële Nota 2016



Tamarindelaan 3, Paramaribo / Suriname
Telefoon: (597) 472610 (office)
Fax: (597) 476309
Email: secmin@finance.gov.sr

HET MINISTERIE VAN FINANCIËN

Ter tóelichting van de documenten inzake de ontwerp-wetten tot vaststelling van de staatsbegroting van de Republiek Suriname voor het dienstjaar 2016, heb ik de eer U de Financiële Nota 2016 betreffende de ontwikkelingen van de staatsfinanciën aan te bieden.

Paramaribo, 30 september 2015

De minister van Financiën,

Gillmore Hoefdraad

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	1
I ONTWERPBEGROTING 2016	2
I.1 Het budgettair beleid	2
I.2 De Ontwerpbegroting 2016	5
I.2.1 Begrotingsvoorbereiding	5
I.2.2 De opzet van de Ontwerpbegroting 2016	6
I.2.3 De ontwikkeling van de geraamde overheidsuitgaven	7
I.2.4 De ontwikkeling van de geraamde overheidsontvangsten	10
II MACRO ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN	13
II.1 De overheidsfinanciën 2014 – juni 2015	13
II.1.1 Overheidsontvangsten	13
II.1.2. Overheidsuitgaven	18
II.1.3 Financiering	21
II.2 De staatsschuld over de periode 2010 – juni 2015	23
II.2.1 Algemeen	23
II.2.2 Binnenlandse schuld	23
II.2.3 Buitenlandse schuld	26
II.2.4 Totale Binnenlandse en Buitenlandse schuld	30
II.3 Productie, inkomen, prijzen, geselecteerde lonen en werkgelegenheid	33
II.3.1 Productie en inkomen 2010-2014	33
II.3.2 De ontwikkeling van het reëel Bruto Binnenlands Product	34
II.3.3 De ontwikkeling van de prijzen	36
II.3.4 Geselecteerde looninformatie	39
II.3.5 Buitenlandse Handel (in goederen) 2014 – juni 2015	41
II.3.6 Werkgelegenheid en werkloosheid	45
II.4 De monetaire ontwikkeling in 2013 – juni 2015	47
II.4.1 Algemeen	47
II.4.2 Monetair Beleid	48
II.4.3 De ontwikkeling van de geldaggregaten	49
II.4.4 Kredietverlening en toevertrouwde middelen	50
II.4.5 Intereststructuur	52
II.5 De betalingsbalans in 2013 – juni 2015	54
II.5.1 Algemeen	54
II.5.2 Lopende Rekening	54
II.5.3 Financiële Rekening	56
II.5.4 Internationale reserves	57
II.6 Het verzekeringswezen	60
II.6.1 Algemeen	60
II.6.2 Toezicht verzekeringsmaatschappijen	61
Slotwoord	66

Lijst van gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor de Statistiek
AFD	Agence Française de Developpement
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
ASYCUDA	Automated System for Customs Data
BBP	Bruto Binnenlands Product
Biza	Binnenlandse Zaken
BNI	Bruto Nationaal Inkomen
BNP	Bruto Nationaal Product
BTW	Belasting op Toegevoegde Waarde
Buza	Buitenlandse Zaken
BWD	Bouwkundige Werken en Dienstverlening
BZR	Basiszorgverzekering
CARTAC	Caribbean Regional Technical Assistance Centre
CARICOM	Caribbean Community
CBvS	Centrale Bank van Suriname
CDB	Caribbean Development Bank
CEBUMA	Centraal Bureau voor Mechanische Automatisering
CPI	Consumentenprijsindex
CTW	Civiel Technische Werken
DNA	De Nationale Assemblee
DSB	De Surinaamsche Bank
EIB	Europese Investeringsbank
EU	Europese Unie
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate
FSI	Financial Soundness Indicators
GDP	Gross Domestic Product
GFS	Government Finance Statistics
HI	Handel en Industrie

IADB	Inter-American Development Bank
IFMIS	Integrated Financial Management Information System
ING	Internationale Nederlanden Groep
IMF	International Monetary Fund
IsDB	Islamic Development Bank
J&P	Justitie en Politie
LIBOR	London Interbank Offered Rate
LVV	Landbouw, Veeteelt en Visserij
MERCOSUR	Common Market of South American States
Mld	Miljard
Mln	Miljoen
MTFF	Medium Term Fiscal Framework
NAFTA	North-American Free Trade Agreement
NBO	Niet-Belasting Ontvangsten
NH	Natuurlijke Hulpbronnen
OFID	OPEC Fund for International Development
OW	Openbare Werken
PAHO	Pan American Health Organization
RGM	Rosebel Gold Mines
RO	Regionale Ontwikkeling
ROGB	Ruimtelijke Ordening en Grondbeheer
SBBS	Stichting Behoud Bananen Sector
SFOB	Stichting Fonds Ontwikkeling Binnenland
SNA	System of Nationale Accounts
SKMH	Suriname Kaloti Mint House
Sozavo	Sociale Zaken en Volkshuisvesting
SPS	Stichting Planbureau Suriname
SRD	Surinaamse Dollar
Surgold	Suriname Gold Company LLC

SZF	Stichting Staatsziekenfonds
TCT	Transport, Communicatie en Toerisme
TWK	Terugwerkende kracht
UC	Unaffiliated Countries
UNDP	United Nations Development Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
UNFPA	United Nations Fund for Population
UNICEF	The United Nations Children's Fund
US\$	Amerikaanse Dollar
VAT	Value Added Tax
VGZ	Volksgezondheid
VSA	Verenigde Staten van America
WAM	Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen

Lijst van Tabellen

Tabel I.1.1	De Ontwerpbegroting 2016 en 2015 (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.1	Medium-Term Fiscal Framework 2015-2019 (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.2	De Ontwerpbegroting 2016, de Suppletoire Begroting 2015 en de Begroting 2015 (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.3	De totale Operationele Uitgaven en de Programma's per ministerie/directoraat voor de Ontwerpbegroting 2016 en de Suppletoire Begroting 2015 en de Begroting 2015(x SRD 1 mln)
Tabel I.2.4	De totale uitgaven van de Programma's van de ontwerpbegroting 2016, de Suppletoire Begroting 2015 en de Begroting 2015 per ministerie/directoraat naar financieringsbron (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.5	De belastingen en niet-belastingontvangsten naar component (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.6	De ontvangsten per donor en lening over 2016 en 2015 (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.1	De directe belastingontvangsten over de periode 2013 – juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.2	De indirecte belastingontvangsten over de periode 2013 – juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.3	De niet-belastingontvangsten over de periode 2013 – juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.4	De ontvangsten uit de mijnbouwsector 2013-juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.5	De uitgaven aan lonen en salarissen over de periode 2012– juni 2015
Tabel II.1.6	Salarisbestand van ambtenaren, pensioen- en onderstanden bestand over de periode 2011- juni 2015
Tabel II.1.7	Het salarisbestand naar ministerie in de periode 2013 – juni 2015
Tabel II.1.8	De personeelskosten proportioneel verdeeld naar ministeries in de periode 2013 – juni 2015 en de Ontwerpbegroting 2016 (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.9	De overheidsfinanciën in de periode 2013 – juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)

Tabel II.1.10	De overheidsfinanciën volgens Begrotingstechnische- en GFS classificatie op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.2.1	De Binnenlandse Schuld naar de verschillende schuldinstrumenten over 2010 – juni 2015 (x SRD 1 mln)
Tabel II.2.2	De Binnenlandse Schuld naar looptijd over 2010 – juni 2015 (x SRD 1 mln)
Tabel II.2.3	De Buitenlandse Schuld naar looptijd over 2010 – juni 2015 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.2.4	Buitenlandse Schuld op basis van Trekkingen over 2010 – juni 2015 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.2.5	Niet opgenomen leningen naar crediteur over 2010 – juni 2015 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.2.6	Totale binnenlandse en buitenlandse schuld in US\$ en SRD in 2010 – juni 2015 (x 1 mln)
Tabel II.2.7	Schuld BBP ratio's in % in 2010- juni 2015
Tabel II.2.8	Betaalde schuldenlast over 2010 – juni 2015
Tabel II.3.1	De geselecteerde macro-economische indicatoren gedurende 2010 – 2014 (x SRD 1 mln)
Tabel II.3.2	Het reëel Bruto Binnenlands Product 2010-2014 (x SRD 1 mln)
Tabel II.3.3	Het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100), verdeeld naar diverse sectoren en componenten (x SRD 1 mln)
Tabel II.3.4	De procentuele bijdragen van diverse sectoren en componenten aan het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100)
Tabel II.3.5	De procentuele jaar-op-jaar mutaties van diverse sectoren en componenten van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100)
Tabel II.3.6	Prijsindexcijfers & Inflatie: Paramaribo & Wanica (Basisperiode april – juni 2009 = 100)
Tabel II.3.7	Indices van urenlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en de consumentenprijsindex 2007-2014 (2007=100)
Tabel II.3.8a	Indices van nominale arbeidskosten per werknemer in geselecteerde sectoren
Tabel II.3.8b	Indices van reële arbeidskosten per werknemer in geselecteerde sectoren
Tabel II.3.9	Handelsbalans van Suriname op kwartaalbasis (x US\$ 1 mln)

Tabel II.3.10a	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1 ^e en 2 ^e kw. 2014 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.3.10b	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 3 ^e en 4 ^e kw. 2014 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.3.10c	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1 ^e en 2 ^e kw. 2015 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.3.11	De top 5 Import producten op kwartaalbasis 2014 – juni 2015
Tabel II.3.12	De top 5 Export producten op kwartaalbasis 2014- juni 2015
Tabel II.3.13	De top-10 Export Landen van Suriname op kwartaalbasis 2014- juni 2015
Tabel II.3.14	De top-10 Import Landen van Suriname op kwartaalbasis 2014- juni 2015
Tabel II.3.15	Arbeidsmarkt informatie Paramaribo en Wanica, 2004-2014
Tabel II.4.1	Ontwikkeling van de geldaggregaten
Tabel II.4.2	Ontwikkeling Reserve Base en Kasreserve van de Algemene banken
Tabel II.5.1	Internationale reserves van de Centrale Bank van Suriname (x US\$ 1 mln)
Tabel II.5.2	Betalingbalans van Suriname (x US\$ 1 mln)
Tabel II.6.1	Balanstotaal van de financiële sectoren (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.2	Gecombineerde Balansen der levensverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.3	Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der levensverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.4	Gecombineerde Balansen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.5	Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Lijst van Grafieken

Grafiek I.2.1	De uitgaven van de Ontwerpbegroting 2016, Suppletoire Begroting 2015 en de begroting 2015 (x SRD 1 mln)
Grafiek I.2.2	De ontvangsten van de Ontwerpbegroting 2016, de Suppletoire Begroting 2015 en de Begroting 2015 (x SRD 1 mln)
Grafiek II.1.1	De totale ontvangsten uit mijnbouw in de periode 2013-juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Grafiek II.1.2	De bijdrage van goud, aluinaarde en aardolie in de periode 2013 – juni 2015
Grafiek II.3.1	Het verloop van het Bruto Binnenlands Product 2010-2014
Grafiek II.3.2	Maandinflatie over de periode juli 2014 – juli 2015
Grafiek II.3.3	12-maandsinflatie over de periode juli 2014 –juli 2015
Grafiek II.3.4	Index van geselecteerde uurlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en consumentenprijsindex
Grafiek II.3.5	Index van de reële arbeidskosten per werknemer in geselecteerde sectoren
Grafiek II.3.6	Importen en exporten van Suriname op kwartaalbasis, 2014-juni 2015
Grafiek II.3.7	Werkloosheidscijfers (strikt en ruim) in Paramaribo en Wanica (2004-2014)
Grafiek II.4.1	Inflatie
Grafiek II.4.2	Valuta-interventies van de Bank
Grafiek II.4.3	Oorzaken van veranderingen in de liquiditeitenmassa
Grafiek II.4.4	Kredietverlening in SRD aan de private sector
Grafiek II.4.5	Kredietverlening in VV aan de private sector
Grafiek II.4.6	Indicatoren van dollarisering
Grafiek II.4.7	Nominale gewogen gemiddelde SRD rente
Grafiek II.4.8	Reële gewogen gemiddelde SRD rente
Grafiek II.4.9	Gewogen gemiddelde US\$ rentetarieven
Grafiek II.4.10	Gewogen gemiddelde EURO rentetarieven
Grafiek II.5.1	Externe sector variabelen in percentages van het BBP

INLEIDING

De ontwikkelingen binnen overheidsfinanciën werden in de afgelopen periode negatief beïnvloed door de sterke daling van de internationale prijzen van grondstoffen in de mijnbouwsector. De sterke afhankelijkheid van goud, aardolie en in mindere mate bauxiet maakt de Surinaamse economie heel kwetsbaar, met een negatieve impact voor de overheidsontvangsten. De overheidsontvangsten zijn drastisch afgenomen en hebben haar weerslag op de begrotingsuitvoering van de voorgenomen operationele uitgaven en programma's van de overheid. Om het begrotingstekort te minimaliseren, worden noodzakelijke beleidsaanpassingen gepleegd zoals prioritering van de uitgaven. Voorts is de schuldpositie van de overheid conform de Wet op de Staatsschuld binnen het obligoplafond voor de binnen- en buitenlandse schuld gehouden. Deze is per ultimo juni 2015 op respectievelijk 22.4% van het BBP voor de buitenlandse schuld en 14.3% van het BBP voor de binnenlandse schuld. De Centrale Bank van Suriname heeft door middel van interventies op de binnenlandse valutamarkt de wisselkoers kunnen stabiliseren. Met betrekking tot de inflatie zijn de consumentenprijzen op maandbasis in juni 2015 ten opzichte van mei 2015 gemiddeld met 1.4% gestegen, terwijl bij de 12-maands inflatie (juni 2015 ten opzichte van juni 2014) een gemiddelde inflatie van 5.2% werd geregistreerd.

De uitdagingen die de sterk gedaalde internationale grondstoffenprijzen in de mijnbouwsector met zich mee brengen, zullen zonnodige maatregelen binnen het toezicht en beheer van overheidsfinanciën vereisen in 2016 om de stabiliteit van de Surinaamse economie te kunnen garanderen. Recent heeft de regering maatregelen getroffen aan de ontvangstenzijde zoals de solidariteitsheffing op brandstof ter verhoging van de "government take" en tevens beperkende maatregelen aan de uitgavenzijde. In samenwerking met de Centrale Bank van Suriname, zal het ministerie van Financiën vanuit een macro-economisch oogpunt ervoor zorg dragen dat ongewenste inflatoire invloeden worden geminimaliseerd. Hierbij zullen een stabiel macro-economisch klimaat worden bevorderd, een lage inflatie, wisselkoersstabiliteit en ook een stringente budgettaire discipline zullen prioriteit genieten. In overeenstemming met de beleidsdoelen van de regering zal getracht worden om het begrotingstekort onder alle omstandigheden beperkt te houden tot het internationaal aanvaardbaar niveau, middels het continueren van een strak prudent budgettair en monetair beleid.

In de Financiële Nota 2016 worden de ontwerpbegrotingen van de ministeries voor het dienstjaar 2016 en de macro-economische ontwikkelingen belicht. In hoofdstuk I wordt het budgettair beleid en de ontwerpbegroting 2016 gepresenteerd en toegelicht. Verder worden in hoofdstuk II de macro-economische ontwikkelingen in de afgelopen periode weergegeven, met name de ontwikkelingen van de overheidsfinanciën, de reële sector, de monetaire sector en de betalingsbalans. Tenslotte wordt ook het verzekeringswezen aan de orde gesteld.

I ONTWERPBEGROTING 2016

I.1 Het budgettair beleid

De huidige situatie van de overheidsfinanciën, waar de overheidsontvangsten door de lage grondstoffenprijzen op de wereldmarkt aanzienlijk zijn gedaald, heeft ertoe geleid dat er voor het begrotingsjaar 2016 prudente budgettaire maatregelen in acht worden genomen. Onder deze omstandigheden, zullen de beleidsdoelen die afgestemd zijn op de nationale ontwikkelingsstrategie, grote uitdagingen met zich mee brengen bij de begrotingsuitvoering. Begrotingstekorten die het gevolg zijn van afnemende ontvangsten en toenemende uitgaven kunnen op den duur onbeheersbaar worden. Wanneer externe invloeden gezorgd hebben voor dergelijke tekorten, ontkomt de regering er niet aan om prudente maatregelen te treffen om zodoende het tekort tot beheersbaar niveau te brengen. Het prioriseren en een effectiever en efficiënter uitgavenbeleid die in de afgelopen jaren zijn ingezet, is één van de maatregelen van de regering om een verantwoord beheer en toezicht van de staatsmiddelen te garanderen. Ordening van de financiële administratie en het financieel beheer van de overheid middels de uitvoering van IFMIS (Integrated Financial Management Information System) kan ook als een concrete stap worden genoemd. Verder wordt met IFMIS beoogd het financieel administratief systeem van het totaal overheidsapparaat te moderniseren conform internationale standaarden, voornamelijk gericht op het verhogen van de transparantie en het efficiënter en effectiever uitvoeren van het begrotings- en betalingsproces.

Op 25 augustus 2015 is in dit kader de terzake artikelen binnen de comptabiliteitswet voor de uitvoering van IFMIS in DNA goedgekeurd. Hierbij wordt de structuur van de Ontwerpbegroting 2016 conform het nieuwe begrotingsrekeningenstelsel gepresenteerd.

De Surinaamse economie is door de sterke afhankelijkheid van de inkomsten uit goud, aardolie en bauxiet, heel kwetsbaar. Ongunstige prijzen van deze grondstoffen hebben negatieve multiplier effecten in de economie teweeg gebracht, met name de economische bedrijvigheid en hierdoor vertraging van de economische groei. Kleine economieën zoals Suriname zijn gevoelig voor de negatieve effecten van de externe schokken waardoor continu aanpassingen en maatregelen een vereiste zijn. Begrotingsdiscipline en inkomstenverhogende maatregelen zullen verder getroffen moeten worden om de overheidsfinanciën beter te beheersen, maar zodanig dat de welvaart en het welzijn van de Surinamer niet zijn negatieve weerslag ondervindt. Bij de uitvoering van deze maatregelen, zal de regering ervoor dienen te waken dat het effect op prijzen van de goederen voor de consument beheersbaar zijn en de meest kwetsbare groepen in de samenleving beschermd blijven. Het is daarom van belang dat voorgenomen inkomstenverhogende maatregelen een breed draagvlak hebben van de gemeenschap om de sociale rust in de samenleving te garanderen.

Hervormingsinspanningen zullen gecontinueerd worden. De inspanningen zullen zich voornamelijk concentreren op een herziening van het belastingstelsel, gericht op de verhoging van efficiëntie en billijkheid van het belastingstelsel en het verminderen van de administratieve lasten voor alle Surinamers. De organisatie rondom de belastinginning moet worden gemoderniseerd. Verder

zullen de operationele uitgaven moeten worden verlaagd, de transparantie verhogen en het geheel proces van budgettering tot betalingen verbeteren.

De hervormingsinspanningen moeten ook gericht zijn op het verminderen van de afhankelijkheid en kwetsbaarheid van de overheid van grondstoffenprijzen. In de huidige economie, waar wij een dynamische particuliere sector en een toenemende diversificatie van onze productie en exportbasis hebben, moeten wij ervoor zorgen dat de publieke sector op zijn minst net zo dynamisch is. De publieke sector moet ook worden gemoderniseerd om de druk op de economie te verminderen en het slagvaardig, kosteneffectief en efficiënt te maken.

Het begrotingsbeleid zal volledig worden afgestemd op de nationale ontwikkelingsstrategie, die breed wordt gedragen. Hierbij zal de nationale economie gestimuleerd worden door onder andere de kleine en middelgrote ondernemers te ondersteunen en door het aantrekken van buitenlandse directe investeringen. Het investeringsbeleid zal met alle relevante ministeries worden besproken. Om meer inkomsten te genereren, is het beleid ook gericht om investeringen te plegen in diverse sectoren die deviezengenererend zijn. Hiermee wordt beoogd om de afhankelijke positie van de inkomsten uit de mijnbouwsector te reduceren. Deze investeringen moeten resulteren in een hoog productieniveau op basis van voortdurende modernisering en tevens kwaliteitsverbetering van de factor arbeid.

Om welvaart en welzijn voor de totale samenleving te realiseren, zal de regering de investeringen in diverse gebieden zoals water, energie, infrastructuur, constructie (woningbouw), onderwijs en gezondheidszorg verder continueren en waar nodig gefaseerd uitvoeren. In dit kader zal het budgettaire beleid, in het bijzonder de uitvoering van de begrotingsdoelstellingen van 2016, afgestemd worden op het overig macro-economisch beleidskader. Een prudent macro-economisch beleid is vereist om eventuele tegenvallers op te vangen en negatieve effecten hiervan op de reële economie te minimaliseren. Binnen de overheidssector zal het brengen van evenwicht tussen ontvangsten en uitgaven cruciaal zijn om duurzame economische stabiliteit te garanderen. Financiering van de operationele uitgaven en programma's van alle ministeries zal volgens de stringente comptabele regels dienen te geschieden.

De begroting voor het dienstjaar 2015 is op 1 april 2015 door DNA goedgekeurd. Na tussentijdse evaluatie van het beheer en toezicht van staatsfinanciën moest de regering overgaan tot het formuleren van een Suppletoire begroting 2015 en zal ter goedkeuring worden aangeboden aan DNA. De oorzaken die ten grondslag liggen voor de indiening van een Suppletoire begroting 2015 zijn onder andere:

- Het tekort op de personeelskosten in de diverse begrotingen van de ministeries.
- De lage realisatiegraad van de begroting 2015.
- De verminderde staatsinkomsten en het efficiënter beheer van de overheidsbestedingen.

Voor het dienstjaar 2016 is een bedrag van SRD 4.520,6 mln begroot voor de totale ontvangsten en voor de totale uitgaven een bedrag van SRD 4.969,8 mln. Het tekort bedraagt SRD 449,2 mln. De financiering van het tekort zal voornamelijk gedekt worden middels leningen. In tabel I.1.1. wordt de ontwerpbegroting 2016 gepresenteerd.

Tabel I.1.1 De ontwerpbegroting 2016 en 2015 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2016	2015		
	Ontwerp Begr.	Ontwerp Begr.	Goedgekeurd Begr.	Suppletoire Begr.
Totale Ontvangsten	4.520,6	8.603,9	7.582,5	4.459,9
Lopende Ontvangsten	4.403,2	5.392,8	5.392,8	3.539,5
Belastingen	2.959,0	3.734,3	3.734,3	2.866,9
Direkte belastingen	1.335,0	1.814,5	1.814,5	1.247,8
Indirekte belastingen	1.624,0	1.919,8	1.919,8	1.619,1
Niet-belasting Ontvangsten	1.444,2	1.658,5	1.658,6	672,7
Schenkeningen	8,3	68,8	68,8	8,8
Leningen/Trekkingen	109,1	3.142,3	2.120,8	911,6
Totale Uitgaven	4.969,8	9.270,4	8.521,0	5.303,1
Lopende Uitgaven	3.834,7	5.454,6	5.629,6	4.412,2
Lonen en salarissen	1.772,3	1.737,9	1.739,8	1.796,1
Overige goederen en diensten	799,1	1.830,6	1.890,3	920,3
Subsidies en Bijdragen	935,7	1.791,3	1.904,6	1.430,1
Interest	327,7	94,9	94,9	265,7
Kapitaaluitgaven	411,2	3.625,8	2.701,4	492,3
Aflossingen	723,9	190,0	190,0	398,6
Tekort/surplus lopende rekening	568,5	-61,8	-236,7	-872,7
Tekort/surplus totale rekening	-449,2	-666,5	-938,5	-843,2
Financiering	449,2	666,5	938,5	843,2
Binnenlandse leningen:	362,2	566,5	458,5	458,5
- Centrale Bank				
-Commerciele banken	67,7	100,0	108,5	108,5
-Binnenlandse leveranciers	50,0	273,0	50,0	50,0
-Overige	244,5	193,5	300,0	300,0
Buitenland leningen:	87,0	100,0	480,0	384,8
- Trekkingen	400,0	200,0	621,0	500,0
- Aflossingen	313,0	100,0	141,0	115,2
BBP*	18.936,7	19.565,6	19.565,6	17.452,9
Tekort/surplus lopende rekening (% BBP)	3,0	-0,3	-1,2	-5,0
Tekort/surplus Totale rekening (% BBP)	-2,4	-3,4	-4,8	-4,8

Bron: Ministerie van Financiën /*BBP cijfer van Planbureau

I.2 De Ontwerpbegroting 2016

1.2.1 Begrotingsvoorbereiding

De begroting is gebaseerd op vastgestelde begrotingskaders met uitgavenplafonds per ministerie, de verwachte inkomsten en een internationaal aanvaardbaar tekort. Bij de totstandkoming van de budgetkaders wordt er gebruik gemaakt van een raamwerk van de overheidsfinancien. Het instrument dat gebruikt wordt bij de begrotingsvoorbereiding om zoveel als mogelijk een realistische begroting op te stellen, is de "Medium-Term Fiscal Framework" (MTFF). Dit instrument is een weergave van een meerjaren raming over een bepaalde periode van de te verwachten overheidsontvangsten en -uitgaven. Deze is met name gericht op de effectieve, efficiënte en transparante uitvoering van de programma's/projecten. De MTFF vormt een kader van de overheidsuitgaven en -ontvangsten, dat als uitgangspunt dient voor het bepalen van de budgetplafonds van de ministeries per begrotingsjaar. Voorts biedt dit raamwerk een bepaalde flexibiliteit bij het formuleren van het overheidsfinancieel beleid. Bij het opstellen van de ontwerpbegroting 2016 zijn de geraamde overheidsontvangsten en -uitgaven gebaseerd op onderstaande MTFF 2015-2019. De uitgangspunten van de geraamde overheidsontvangsten en -uitgaven hebben ook betrekking op de voorlopige cijfers met realisaties in 2014, de beleidsprioriteiten in 2015 en de schattingen met betrekking tot de economische groei, het BBP, de inflatie, de inkomsten uit de mijnbouwsector en overige relevante macro-economische indicatoren. Het geprojecteerd kader van de overheidsfinanciën voor de periode 2015-2019 wordt hiernavolgend in tabel I.2.1. gepresenteerd.

Tabel I.2.1: Medium-Term Fiscal Framework 2015-2019 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2015 schatting*	2016 projectie	2017 projectie	2018 projectie	2019 projectie
Totale Ontvangsten	4.459,9	4.520,6	4.507,0	4.877,5	5.037,6
Ontvangsten	3.539,6	4.403,2	4.087,0	4.437,5	4.587,6
Belastingen	2.866,9	2.959,0	3.240,6	3.487,9	3.569,2
Directe belastingen	1.247,8	1.335,0	1.556,0	1.698,4	1.732,6
Indirecte belastingen	1.619,1	1.624,0	1.684,6	1.789,5	1.836,6
Niet-belasting ontvangsten	672,7	1.444,2	846,4	949,6	1.018,4
Schenken/ Leningen	920,4	117,4	420,0	440,0	450,0
Totale Uitgaven	5.303,1	4.969,8	5.200,9	5.561,9	5.714,9
Lopende uitgaven	4.412,2	3.834,7	3.945,1	4.242,3	4.363,4
Lonen en salarissen	1.796,1	1.772,3	1.908,6	2.018,0	2.068,4
Overige goederen en diensten	920,3	799,1	875,0	950,0	990,5
Subsidies	1.430,1	935,7	960,6	1.064,3	1.079,4
Interest	265,7	327,7	200,9	210,0	225,0
Aflossingen	398,6	723,9	420,0	440,0	450,0
Totaal Kapitaal uitgaven	492,30	411,20	835,85	879,54	901,59
Tekort/surplus totale rekening	-843,2	-449,2	-693,9	-684,3	-677,3
in % BBP					
Tekort/surplus tot. rek.(Begroting)	-4,8	-2,4	-3,2	-2,9	-2,8
Tekort/surplus tot. rek.(GFS methode)	-7,8	0,9	-3,2	-2,9	-2,8

Bron: Ministerie van Financiën /*voorlopige cijfers

I.2.2 De opzet van de Ontwerpbegroting 2016

De totale geraamde overheidsuitgaven en -ontvangsten zijn respectievelijk SRD 4.969,8 mln om SRD 4.520,6 mln (zie tabel I.2.2). Bij het bepalen van de ramingen zijn onder andere het overheidsfinancieel beleid, de beleidsprioriteiten en de MTF in acht genomen. In absolute termen zijn de totale geraamde uitgaven voor 2016 in vergelijking met de Suppletoire begroting 2015 gedaald met SRD 333,3 mln (6.3%), terwijl de totale geraamde ontvangsten zijn gestegen met SRD 60,7 mln (1.4%). Met deze ramingen komt het tekort neer op SRD 449,2 mln oftewel 2.4% van het BBP. Bij het opmaken van de ramingen zijn de te verwachten afnemende overheidsontvangsten in 2015 als gevolg van de internationale prijschommeling van goud en uitbreidingsinvesteringen in de mijnbouwsector in ogenschouw genomen. Vermeldenswaard is dat in de ontwerpbegroting 2016 beperkte ruimte geboden is aan de Operationele uitgaven en de Programma's.

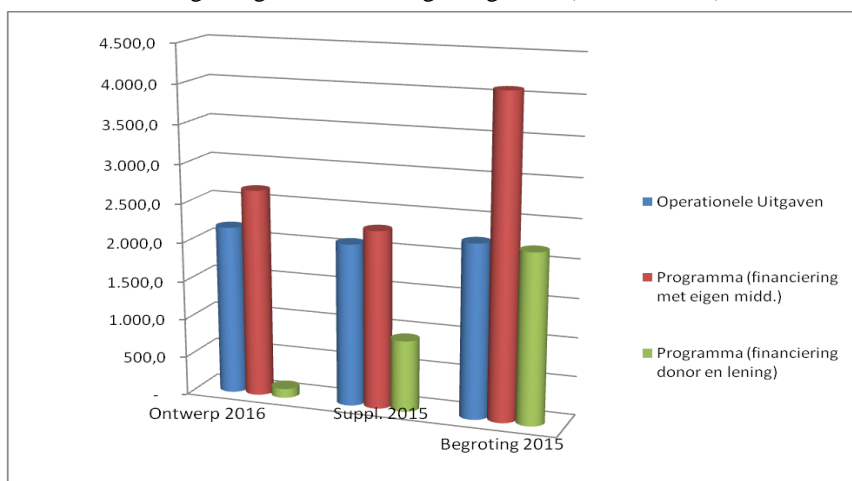
In tabel I.2.2 wordt een vergelijkend overzicht gepresenteerd van de ontwerpbegroting 2016, de Suppletoire begroting 2015 en de goedgekeurde begroting 2015. Daarna worden bovengenoemde begrotingen grafisch weergegeven in de grafieken I.2.1 en I.2.2.

Tabel I.2.2: De Ontwerpbegroting 2016, de Suppletoire Begroting 2015 en de Begroting 2015 (x SRD 1 mln)

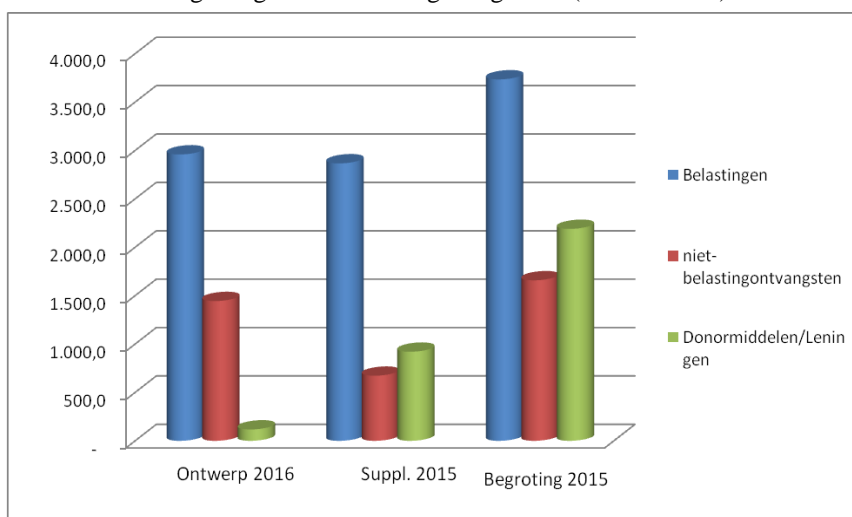
Omschrijving	Ontwerp begroting 2016	Suppletoire begroting 2015	Goedgekeurde begroting 2015
UITGAVEN			
Operationele Uitgaven	2.176,6	2.092,0	2.238,1
Programma (financiering met eigen mid.)	2.675,8	2.290,8	4.093,3
Totaal	4.852,5	4.382,8	6.331,4
Programma (financiering donor en lening)	117,4	920,4	2.189,6
Totale uitgaven	4.969,8	5.303,1	8.521,0
ONTVANGSTEN			
Belastingen	2.959,0	2.866,8	3.734,3
Niet-belastingontvangsten	1.444,2	672,7	1.658,6
Totaal	4.403,3	3.539,5	5.392,8
Donormiddelen/Leningen	117,4	920,4	2.189,6
Totale ontvangsten	4.520,6	4.459,9	7.582,5
TOTALE BEGROTING			
Uitgaven	4.969,8	5.303,1	8.521,0
Ontvangsten	4.520,6	4.459,9	7.582,5
Saldo totale begroting	(449,2)	(843,2)	(938,5)

Bron: Ministerie van Financiën

Grafiek I.2.1: De uitgaven van de Ontwerpbegroting 2016, Suppletoire Begroting 2015 en de begroting 2015 (x SRD 1 mln)



Grafiek I.2.2: De ontvangsten van de Ontwerpbegroting 2016, de Suppletoire Begroting 2015 en de Begroting 2015 (x SRD 1 mln)



I.2.3 De ontwikkeling van de geraamde overheidsuitgaven

In de ontwerpbegroting 2016 is het beleid van de Regering, gebaseerd op de uitvoering van het Ontwikkelingsplan 2012-2016, verdeeld over alle 17 (zeventien) ministeries en onderverdeeld in 24 (vierentwintig) directoraten. In tabel I.2.3 wordt een vergelijkend overzicht gepresenteerd van de totale geraamde uitgaven verdeeld naar de Operationele Uitgaven en de Programma's en de relatieve mutaties van de ontwerpbegroting 2016 ten opzichte van de begroting 2015. Daarnaast worden in tabel I.2.4 de totale uitgaven van de Programma's naar ministerie/directoraat weergegeven. Deze uitgaven zullen respectievelijk uit eigen middelen, donormiddelen of lening worden gefinancierd.

Verder wordt in tabel I.2.3 een vergelijkend overzicht gepresenteerd van de totale geraamde uitgaven verdeeld naar Operationele Uitgaven en de Programma's die zijn gealloceerd naar ministerie c.q. directoraat voor 2016 ten opzichte van 2015. Voor het dienstjaar 2016 zijn de totale overheidsuitgaven begroot voor SRD 4.969,8 mln, hetgeen een daling is van SRD 333,3 mln ten opzichte van de Suppletoire begroting 2015. De totale Operationele Uitgaven, waaronder alle personeelsgerelateerde kosten en overige Operationele Uitgaven zijn in 2016 begroot voor SRD 2.176,6 mln. In vergelijking met 2015 betekent dit een absolute stijging van SRD 84,6 mln en een relatieve stijging van 4%. De Lonen & Salarissen zijn voor het dienstjaar 2016 geraamd op SRD 1.619,3 mln, welke 74.4% van de totale geraamde Operationele Uitgaven uitmaakt.

De geraamde Operationele Uitgaven kunnen als volgt onderverdeeld worden, te weten:

- **Lopende Uitgaven:**

- Lonen & salarissen	SRD 1.619,3 mln
- Sociale Premies	SRD 136,6 mln
- Gebruik van Goederen & Diensten	SRD 346,4 mln
- Subsidies	SRD 18,0 mln
- Schenkingen en bijdragen	SRD 3,0 mln
- Sociale Uitkeringen	SRD 23,5 mln

- **Kapitaal Uitgaven:**

- Inventaris	SRD 20,1 mln
- Transportmiddelen	SRD 7,9 mln
- Gebouwen en Constructie	SRD 1,0 mln
- Kunstwerken	SRD 0,8 mln

Vermeldenswaard is dat er binnen de Programma's ook personeelskosten zijn die vallen onder de categorie subsidies. Deze bedraagt SRD 153 mln. De totale personeelskosten aan lonen en salarissen bedragen dus SRD 1.772,3 mln. Daarnaast zijn de programma's voor 2016 begroot voor SRD 2.793,2 mln. Het is de bedoeling dat de verschillende programma's/projecten respectievelijk gefinancierd zullen worden uit eigen middelen ten bedrage van SRD 2.675,8 mln, via schenkingen voor SRD 8,3 mln en middels het aangaan van leningen ad. SRD 109,1 mln (zie tabel I.2.4). In vergelijking met 2015 zijn de Programma's gedaald met SRD 417,9 mln oftewel 14.9%. De Programma's behelzen voornamelijk lopende projecten die moeten resulteren in het verwezenlijken van de vastgestelde ontwikkelingsdoelen. De Programma's zijn ook nauw gerelateerd aan het nationaal economisch beleid dat vervat is in het Ontwikkelingsplan 2012-2016.

Bij het begroten van de projecten worden de kosten tijdens de uitvoeringsperiode van desbetreffende projecten evenals de geprojecteerde ontvangsten in acht genomen. Ook bij deze ontwerpbegroting 2016 is het accent gelegd op te plegen investeringen die moeten leiden tot de verwezenlijking van de voorgenomen ontwikkelingsdoelen. Deze hebben voornamelijk betrekking op de sectoren die de verdien capaciteit van de Surinaamse economie kunnen verhogen. Uiteindelijk moeten deze resulteren in het verhogen van het welvaartsniveau van de Surinaamse burgers.

Tabel I.2.3: De totale Operationele Uitgaven en de Programma's per ministerie/directoraat voor de Ontwerpbegroting 2016 en de Suppletoire Begroting 2015 en de Begroting 2015(x SRD 1 mln)

Ministerie/Directoraat	Oper. Uitg.	Apparaatskosten		Programma's	Beleidsprogramma's		Totale uitgaven		
	Ontwerp begroting 2016	Suppl. begroting 2015	Goedgek. Begroting 2015	Ontwerp begroting 2016	Suppl. begroting 2015	Goedgek. Begroting 2015	Ontwerp begroting 2016	Suppl. begroting 2015	Goedgek. Begroting 2015
Justitie en Politie	365,0	377,6	378,2	3,2	13,5	27,0	368,2	391,1	405,2
Algemene Zaken	87,4	143,6	239,9	187,9	93,2	392,4	275,3	236,8	632,3
Binnenlandse Zaken	86,0	75,7	63,5	96,3	170,2	262,5	182,3	245,9	326,0
Regionale Ontwikkeling	135,5	137,2	122,9	40,0	52,3	83,0	175,5	189,4	206,0
Defensie	195,9	201,2	225,5	3,2	13,1	17,1	199,0	214,3	242,7
Buitenlandse Zaken	72,4	72,0	82,0	7,5	2,5	100,3	79,9	74,5	182,3
Financien	38,1	22,0	49,0	1.297,1	857,8	723,2	1.335,2	879,7	772,2
Belastingen	39,6	35,6	46,6	33,9	9,0	58,4	73,5	44,7	105,0
Ontwikkelingsfinanciering	2,8	2,6	3,6	6,0	10,3	10,3	8,8	13,0	13,9
Handel en Industrie	25,5	23,7	18,9	33,1	6,1	7,9	58,7	29,8	26,8
L.V.V.	50,5	52,3	56,8	77,2	94,3	200,0	127,7	146,7	256,8
Natuurlijke Hulpbronnen	76,3	57,2	66,8	128,1	224,9	639,0	204,3	282,1	705,7
Arbeid	17,6	18,9	23,2	2,7	3,9	4,8	20,4	22,8	28,1
Milieu	1,0	0,9	1,3	-	-	-	1,0	0,9	1,3
SoZaVo	108,0	107,6	80,0	246,9	728,5	675,6	354,9	836,1	755,5
Onderwijs	634,8	533,7	515,6	257,9	357,6	453,8	892,6	891,3	969,4
Cultuur	9,3	10,4	12,4	1,8	1,7	18,3	11,1	12,1	30,6
Volksgezondheid	30,8	27,6	41,5	114,3	178,8	327,4	145,1	206,3	368,9
BWD	16,7	15,0	18,4	13,7	126,8	204,1	30,4	141,8	222,5
CTW	58,3	55,5	68,9	159,7	164,0	1.911,8	217,9	219,5	1.980,7
Openbaar Groen	39,0	40,6	41,2	3,9	8,3	10,6	42,9	48,9	51,8
T.C.T.	39,6	35,8	35,0	53,0	58,7	72,7	92,6	94,5	107,7
ROGB	24,1	24,2	26,1	13,3	17,6	39,5	37,4	41,8	65,6
Sport en Jeugdzaken	22,2	21,1	21,6	12,7	18,3	42,8	35,0	39,4	64,4
Totale uitgaven	2.176,6	2.092,0	2.238,6	2.793,2	3.211,1	6.282,4	4.969,8	5.303,1	8.521,0

Bron: Ministerie van Financiën

Uit de ontwerpbegroting 2016 blijkt dat voor wat betreft de Programma's het ministerie van Financiën met 47.9%, het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur met 9.5%, het ministerie van Sociale Zaken en Volksontwikkeling (SoZaVo) met 8.8% en het ministerie van Binnenlandse Zaken, het directoraat Algemene Zaken met 6.7% het grootste deel aan uitgaven innemen (zie grafiek I.2.4). De overige ministeries presenteren elk een aandeel van minder dan 6.0%. De aflossings- en renteverplichtingen van de Staat zijn opgenomen als een programma binnen de begroting van het ministerie van Financiën. De voorgenomen uitvoering van infrastructurele werken, met name het asfalteren van wegen en het bouwen van bruggen zijn opgebracht op de begroting van het ministerie van Openbare Werken. Verder blijkt dat in de ontwerpbegroting 2016 de verwachte trekkingen uit lopende en nieuwe leningen met SRD 802,5 mln zijn afgenomen ten opzichte van de Suppletoire begroting 2015. De leningen hebben betrekking op multilaterale instellingen zoals de Inter-American Development Bank (IADB), Islamic Development Bank (IsDB) en Agence Française de Développement (AFD) en met andere bevriende naties zoals China en India.

Tabel I.2.4: De totale uitgaven van de Programma's van de ontwerpbegroting 2016, de Suppletoire Begroting 2015 en de Begroting 2015 per ministerie/directoraat naar financieringsbron (x SRD 1 mln)

Ministerie/ Directoraat	Ontwerpbegr. 2016			Tot. beleid Progr. 2016	Suppl. Begr. 2015			Tot. Suppl. Beleids progr. 2015	Goedgekeurde Begr. 2015			Tot. Beleid progr. 2015
	eig. mid.	donor	lening		eig. mid.	donor	lening		eig. mid.	donor	lening	
Justitie en Politie	2,9	0,3		3,2	12,9	0,6		13,5	26,4	0,6		27,0
Algemene Zaken	185,9	2,0		187,9	92,7	0,5		93,2	391,8	0,5		392,4
DNA												
BiZa	96,3			96,3	170,2			170,2	262,5			262,5
R.O	38,7	1,3		40,0	51,3	1,0		52,3	82,0	1,0		83,0
Defensie	3,2			3,2	13,1			13,1	17,1			17,1
BuZa	7,5			7,5	2,5			2,5	40,7	59,6		100,3
Fin. & Planning	1.297,1			1.297,1	399,3		458,5	857,8	264,7		458,5	723,2
Belastingen	23,9		10,0	33,9	9,0			9,0	24,9		33,5	58,4
Ontwikkelingsfin.	6,0			6,0	10,3			10,3	10,3			10,3
H.I.	33,1			33,1	6,1			6,1	7,9			7,9
L.V.V.	77,2			77,2	44,1		50,3	94,3	149,8		50,3	200,0
N.H.	127,8	0,3		128,1	208,6	3,2	13,1	224,9	622,7	3,2	13,1	639,0
Arbeid	2,7			2,7	3,9			3,9	4,8			4,8
Milieu									-			-
SoZaVo	246,9			246,9	711,8		16,7	728,5	658,9		16,7	675,6
Onderwijs	256,9		1,0	257,9	356,6		1,0	357,6	452,8		1,0	453,8
Cultuur	1,8			1,8	1,7			1,7	18,3			18,3
Vgz.	49,1	4,4	60,8	114,3	140,6	3,5	34,6	178,8	246,8	3,5	77,0	327,4
BWD	5,6		8,1	13,7	28,3			98,5	126,8		98,5	204,1
CTW	130,5		29,2	159,7	(75,0)		239,0	164,0	547,7		1.364,2	1.911,8
Openbaar Groen	3,9			3,9	8,3			8,3	10,6			10,6
T.C.T.	53,0			53,0	58,7			58,7	72,7			72,7
ROGB	13,3			13,3	17,6			17,6	39,5			39,5
Sport en Jeugdz.	12,7			12,7	18,3			18,3	34,6		8,2	42,8
Totale uitgaven	2.675,8	8,3	109,1	2.793,2	2.290,7	8,8	911,6	3.211,1	4.093,3	68,4	2.120,9	6.282,6

Bron: Ministerie van Financiën

I.2.4 De ontwikkeling van de geraamde ontvangsten

Bij de geraamde ontvangsten wordt er een onderscheid gemaakt in:

- Belastingen (directe- en indirecte belastingen)
- Niet-belastingontvangsten (NBO)
- Schenkingen (donormiddelen)
- Trekkingen (leningen)

In tabel I.2.5 worden de geraamde belastingen en niet-belastingontvangsten naar component voor 2016 en 2015 weergegeven.

Voor het dienstjaar 2016 zijn de totale inkomsten uit hoofde van de belastingen geraamd op SRD 2.959,0 mln. Deze is onderverdeeld naar directe belastingen voor een bedrag van SRD 1.335,0 mln en naar indirecte belastingen ten bedrage van SRD 1.624 mln. In absolute zin is in vergelijking met 2015 een stijging van SRD 92,1 mln. Voor wat betreft de ontvangsten uit niet-belasting middelen is er voor het dienstjaar 2016 SRD 771,5 mln meer begroot dan in 2015. Deze stijging kan voornamelijk worden toegeschreven aan het feit dat de Staat in 2016 meer verwacht te ontvangen, vanwege onder andere de te verwachte opbrengsten uit grondconversie, royalties en dividendopbrengsten van staatsbedrijven.

Tabel I.2.5: De belastingen en niet-belastingontvangsten naar component (x SRD 1 mln)

	Ontwerp Begroting 2016	Suppl. Begroting 2015	Goedgek. Begroting 2015
Directe Belastingen:			
Inkomstenbelasting	1.171,5	1.057,5	1.600,0
Vermogensbelasting	3,5	40,0	2,5
Huurwaardebelasting	6,0	6,0	6,0
Dividendbelasting	112,0	110,0	150,0
Loterijbelasting	10,0	3,3	20,0
Casinobelasting	32,0	31,0	36,0
Totaal Directe Belastingen	1.335,0	1.247,8	1.814,5
Indirecte Belastingen:			
Invoerrechten	360,0	345,0	471,0
Statistiekrecht	55,0	53,8	53,8
Uitvoerrecht op hout	15,0	14,3	9,0
Accijns op gedestilleerd	27,0	26,5	24,0
Belasting op publieke gemakkelijkheden	5,0	5,0	5,0
Accijns op bier	32,0	30,0	35,0
Accijns op rooktabak en sigaretten	90,0	87,5	115,0
Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen	555,0	605,0	575,0
Accijns op alcoholvrije dranken	35,0	32,0	32,0
Omzetbelasting	450,0	420,0	600,0
Totaal Indirecte Belastingen	1.624,0	1.619,1	1.919,8
Niet Belasting Ontvangsten:			
Inkomsten uit vermogens	512,9	-	-
Opbrengst goederen en diensten	587,9	-	-
Administratieve vergoedingen	105,2	-	-
Vergoedingen voor hout en delfstoffen	33,8	-	-
Overige vergoedingen goederen en diensten	191,1	-	-
Incidentele opbr. van niet marktconforme vestigingen	1,5	-	-
Boeten, straffen en verbeurdverklaringen	11,8	-	-
Inkomsten uit Staatseigendommen	-	119,8	518,8
Leges	-	14,9	15,2
Niet belastingmiddelen	-	48,5	50,2
Inkomsten uit Overheidsbedrijven en -diensten	-	333,7	837,2
Boeten en transacties	-	9,0	6,0
Consentrecht	-	46,8	91,3
AOV Premie	-	100,0	140,0
Totaal Niet Belasting Ontvangsten	1.444,2	672,7	1.658,6

Bron: Ministerie van Financiën

De totale overheidsontvangsten aan schenkingen (donormiddelen) en trekkingen uit lopende leningen zijn in 2016 begroot voor SRD 117,4 mln (tabel I.2.6). Deze ontvangsten zijn in vergelijking met 2015 met SRD 803,1 mln afgenomen. Voor wat de schenkingen betreft is er een afname van SRD 8,8 mln in 2015 naar SRD 8,3 mln in 2016.

Tabel I.2.6: De ontvangsten per donor en lening over 2016 en 2015 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Ontwerp begroting 2016			Suppl. Begroting 2015			Goedgekeurde Begroting 2015		
	donor	lening	totaal	donor	lening	totaal	donor	lening	totaal
China		23,1	23,1		98,5	98,5	59,6	258,5	318,1
Indonesië									
India									
IsDB		24,7	24,7		30,0	30,0		72,4	72,4
België									
IDB	1,4	11,0	12,4	4,2	81,0	85,2	4,2	64,2	68,4
Nederland									
PAHO									
UNDP	0,5		0,5	0,2		0,2	0,2		0,2
OFID		31,0	31,0						
USA									
Global Fund	3,4		3,4	1,6		1,6	1,6		1,6
UNFPA	0,1		0,1	0,1		0,1	0,1		0,1
SFOB									
AFD	1,0	5,1	6,0	1,3	4,6	5,9	1,3	4,6	5,9
UNICEF	0,2		0,2	0,2		0,2	0,2		0,2
Overig	1,7	14,2	15,9	1,2	697,5	698,7	1,2	1.721,1	
Totaal	8,3	109,1	117,4	8,8	911,6	920,4	68,4	2.120,9	467,0

Bron: Ministerie van Financiën

II MACRO-ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

II.1 De overheidsfinanciën 2014 – juni 2015

Algemeen

De ontwikkelingen van de overheidsfinanciën in de beschouwde periode kunnen als zeer ongunstig worden aangemerkt. De belangrijkste oorzaak hiervan is dat de prijzen op de wereldmarkt van de voor ons land essentiële "commodities" als goud, aardolie en aluinaarde enorm zijn gedaald. Dit heeft ertoe geleid dat de afnemende inkomsten waarmee de overheid reeds in 2013 geconfronteerd werd, ook plaats vond in 2014. Aan de hand van het verloop van de voorlopige cijfers van de gerealiseerde overheidsontvangsten tot en met de eerste helft van 2015, kan worden opgemerkt dat deze zijn tegen gevallen, met het gevolg dat de begrotingsuitvoering onder enorme druk is komen te staan.

II.1.1 Overheidsontvangsten

Uit tabel II.1.9 blijkt hoe de terugval is geweest in de lopende ontvangsten, welke zich manifesteerde in 2013, vervolgens in 2014 en het eerste halfjaar 2015. In 2014 namen deze ontvangsten af en bereikten het niveau van SRD 3.750,9 mln, een afname van bijkans 5.3% ten opzichte van 2013. Voor wat het dienstjaar 2015 betreft moet aan de hand van het verloop van de voorlopige cijfers tot en met juni 2015 worden opgemerkt dat de overheid wederom geconfronteerd zal worden met een afname van lopende ontvangsten.

De voornaamste oorzaak van de enorme terugval van de inkomsten moet zoals reeds vermeld, gezocht worden in de afnemende inkomsten uit de export van de belangrijkste "commodities" goud, aardolie en aluinaarde. Inkomstenverhogende maatregelen om derving van de inkomsten op te vangen zoals de invoering van de goudbelasting en de Value Added Tax (VAT) zijn nog in voorbereiding. Vanwege de tegenvallende resultaten aan de zijde van de inkomsten was de overheid genoodzaakt haar beleid om te buigen teneinde aan haar budgettaire verplichtingen te kunnen voldoen. Concreet hield het in dat de tering naar de nering gezet moest worden. In 2014 werden in dat kader enkele bezuinigingsmaatregelen binnen het overheidsapparaat getroffen om het ontstane financieringstekort op een beheersbaar niveau te houden.

Directe belastingen

De Inkomstenbelastingen die de grootste inkomstenbron is onder de categorie directe belastingen is drastisch afgenomen in de beschouwde periode. In vergelijking met 2013, zijn de inkomstenbelastingen (lichamen en natuurlijke personen) in 2014 met SRD 348,2 mln gedaald. Het verloop van de ontvangsten in het halfjaar van 2015 geeft een indicatie dat de hoogte van de ontvangsten aan het eind van het jaar, ook lager zal uitvallen dan 2014. Ten aanzien van de loonbelastingen is er een lichte stijging te constateren in 2014 ten opzichte van 2013. Ten aanzien van de ontwikkelingen in 2015, kan aan de hand van de tot nu toe beschikbare data over het eerste halfjaar worden opgemerkt dat de inning van loonbelastingen progressief is.

Tabel II.1.1: De directe belastingontvangsten over de periode 2013– juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)

	2013			2014			2015	
	begr.	real*.		begr	real*.		begr	real*.
		juni	totaal		juni	totaal		
Directe Belastingen	1.687,0	686,6	1.686,6	1.972,1	800,1	1.450,0	1.814,5	551,5
Inkomstenbelasting:	1.469,0	570,3	1.477,1	1.795,1	646,4	1.212,4	1.600,0	470,8
- inkomstenbel. Lich.		271,3	747,4		305,5	589,32		131,7
- inkomsten bel. Nat.pers.		40,6	225,6		18,1	35,46		
- Loonbelasting		258,4	504,1		322,8	587,59		339,1
Vermogensbelasting	2,0	0,0	1,2	3,0	0,4	2,32	2,5	1,7
Dividendbelasting	97,0	94,0	169,5	110,0	131,5	179,98	6,0	61,2
Huurwaardebelasting	3,0	4,0	5,9	8,0	1,7	4,75	150,0	2,8
Loterijbelasting	20,0	1,5	2,6	20,0	3,3	19,73	20,0	1,2
Casinobelasting	36,0	16,8	30,4	36,0	16,8	29,9	36,0	14,0
Goudbelasting	60,0							

Bron: Ministerie van Financiën /*voorlopige cijfers

Indirecte belastingen

Bij de Indirecte belastingen kan als gelet wordt op de volgorde van de categorieën "grote verdiemers" worden opgesomd: 1) Omzetbelasting, 2) Verbruiksbelasting motorbrandstof, 3) invoerrechten en 4) Accijns op Tabak en Sigaretten.

Tabel II.1.2: De indirecte belastingontvangsten over de periode 2013–juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)

	2013			2014			2015	
	begr.	real*.		begr	real*.		begr	real*.
		juni	totaal		juni	totaal		
Indirecte Belastingen	1.770,2	729,1	1.447,1	1.852,1	719,0	1.409,1	1.919,8	746,0
Invoerrechten	380,0	176,9	352,9	470,8	161,1	337,7	471,0	167,7
Statistiekrecht inv +uitv	22,9	14,9	27,2	39,1	9,6	20,7	53,8	14,7
Houtuitv	9,0	2,4	5,4	9,0	5,0	11,5	9,0	7,1
Accijns gedest.	20,0	9,7	20,4	24,0	4,9	13,7	24,0	13,3
Accijns bier	26,0	12,2	25,1	36,6	10,5	25,2	35,0	14,5
Accijns T&S	125,0	46,7	93,2	100,0	45,0	88,9	115,0	43,8
Accijns AVD	10,0	14,1	26,0	30,0	14,2	36,5	32,0	12,6
Publieke verm.	5,0	2,3	5,0	5,0	2,0	4,7	5,0	1,8
Verbr.bel. Motorbr.stof	435,0	201,5	394,6	468,8	238,7	429,5	575,0	265,0
Rij- en voertuigenbelasting	30,0							
Omzetbelasting	270,0	248,4	497,4	668,9	228,1	440,5	600,0	205,6
Belasting toegevoegde waarde	437,3							

Bron: Ministerie van Financiën /*voorlopige cijfers

Omzetbelasting

Aan inkomsten uit Omzetbelasting is er over 2014 in totaal SRD 440,5 mln ontvangen. Tot en met juni 2015 is er SRD 205,6 mln aan Omzetbelasting voor de overheid gestort. Het resultaat van de Omzetbelasting staat en valt met de economische bedrijvigheid binnen de economie. In de beschouwde periode is er halfjaarlijks wel een dalende trend te zien (juni 2013 SRD 248,4 mln; juni 2014 SRD 228,1 mln; juni 2015 SRD 205,6 mln). Het tot nu toe bereikt resultaat tot en met

juni 2015 kan een indicatie zijn dat de economische bedrijvigheid min of meer op hetzelfde niveau zal zijn als in 2014.

Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen

De overheid heeft uit Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen in 2014 SRD 429,5 mln ontvangen. Tevens blijkt dat de overheid tot en met juni 2015 circa SRD 265,0 mln heeft ontvangen. De ervaring ten aanzien van de inkomsten uit hoofde van Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen is, dat deze nauw afhankelijk is van de lokaal verkochte hoeveelheid brandstof. Naarmate het verbruik toeneemt, nemen deze belasting inkomsten ook toe. Per 1 september 2015 heeft de regering ook goedgekeurd dat de "government take" met 40 cent wordt verhoogd als een solidariteitsheffing.

Invoerrechten

In 2014 is SRD 337,7 mln ontvangen, dat is SRD 15,2 mln minder dan in 2013. Tot en met juni 2015 is er SRD 167,7 mln ontvangen aan invoerrechten, terwijl de ontvangsten in dezelfde periode in 2014 SRD 161,1 mln bedroegen. De ervaring leert dat er een nauwe mate van samenhang bestaat tussen verkregen inkomsten uit invoerrechten en de importen. Verder dient rekening te worden gehouden met handelsovereenkomsten die Suriname is aangegaan in regionaal verband en vrijstellingen uit hoofde van de Investeringswet en het grondstoffenbesluit.

Accijns op Tabak en Sigaretten

De tarieven voor Accijns op Tabak en Sigaretten werden in 2011 aangepast. Deze maatregel moet gezien worden tegen de achtergrond van het treffen van inkomstenverhogende maatregelen. Tevens had deze aanpassing ten doel om het gebruik van tabaksproducten met het oog op de volksgezondheid te ontmoedigen. In vergelijking met juni 2014, zijn de inkomsten tot en met juni 2015 met SRD 1,2 mln gedaald. Op grond van de gerealiseerde ontvangsten, kan worden aangenomen dat de verkoop en daarbij de consumptie van tabak en sigaretten zijn afgenomen.

Niet-belasting ontvangsten

Uit tabel II.1.3. is te zien dat de inkomsten uit hoofde van de niet-belastingontvangsten (NBO) in 2013 bij de realisatie een bedrag van SRD 826,6 mln werd geregistreerd en in 2014 een bedrag van SRD 891,8 mln overgemaakt op de rekening van de overheid, wat een stijging van circa 7.9% betekent. Volgens de beschikbare cijfers over de eerste helft van 2015, is een bedrag van SRD 356,7 mln geregistreerd. Een aanzienlijk deel van de NBO's wordt opgebracht door inkomsten uit de aardoliesector, die afhankelijk is van het uitgekeerd dividendbedrag over een specifiek jaar.

Tabel II.1.3: De niet-belastingontvangsten over de periode 2013 – juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)

	2013			2014				
	begr.	real*.		begr.	real*.		begr.	real*
		juni	totaal		juni	totaal		
Niet-belastingontvangsten:	1.189,3	433,5	826,6	1.524,4	388,3	891,8	1.658,5	356,7
w.o. - div. van Staatsolie	358,5	134,2	145,2	268,0	103,3	108,1	469,0	16,3
- Telesur		-29,4			9,2	9,2	9,2	
- Winst CBvS	200,0		72,2	100,0		222,3	50,0	
- Concentrecht inv +uitv.	38,0	22,0	40,2	58,5	17,1	34,5	91,3	17,0
- AOV Premie	118,0	62,6	117,7	125,0	71,1	131,5	140,0	70,5

Bron: Ministerie van Financiën /*voorlopige cijfers

Mijnbouwsector

De inkomsten vanuit mijnbouw kunnen in beschouwde periode als een dieptepunt beschouwd worden. De afname van de inkomsten in 2014 ten opzichte van 2013 en de ontwikkelingen tot en met juni 2015 geeft als indicatie aan dat de inkomsten over geheel 2015 verder zullen afnemen. Hiermee is het bewijs geleverd dat de dominante positie die de mijnbouw voorheen had in de economie thans behoorlijk is verminderd.

Binnen de bauxietsector maakte Alcoa in juni 2014 bekend uit Suriname te willen vertrekken. Alcoa was voornemens haar productie in Suriname te verminderen, omdat deze voor haar niet meer winstgevend was. De Surinaamse overheid was van mening dat overname van de stuwdam, de mijnen en de aluinaarde raffinaderij de beste optie voor haar zou zijn. In het bijzonder moet de overname van de stuwdam (2033: overdracht) gezien worden tegen de achtergrond van het veiligstellen van de energievoorziening in de nabije toekomst. De onderhandelingen tussen de Alcoa en een door de Staat ingestelde onderhandelingscommissie begon in de tweede helft van 2014. Tijdens de onderhandelingen werd beslist dat Suralco in handen zal komen van Suriname.

Tabel II.1.4: De ontvangsten uit de mijnbouwsector 2013- juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)

Ontvangst naar Bedrijf	2013*	2014*	juni 2015*
Suralco & ALCOA	43,5	30,0	5,6
Staatsolie	573,3	483,2	83,1
Rosebel Gold Mines	135,7	78,8	23,6
Totale directe belastingen	752,5	592,0	112,3
Suralco & ALCOA	0,9	9,1	1,5
Staatsolie	7,5	2,3	0,3
Totale Indirecte Belastingen	8,4	11,4	1,8
Totale Belastingen	760,9	603,4	114,1
Suralco & ALCOA	13,6	6,3	10,8
Staatsolie	145,2	108,1	
Rosebel Gold Mines	107,4	86,9	43,0
Surgold			1,0
Overige goudsector (incl. royalties)	38,4	61,6	10,4
Totale Niet-Belasting Ontvangsten (NBO)	304,6	262,9	65,2
Totale ontvangsten uit Mijnbouw	1.065,5	866,3	179,3

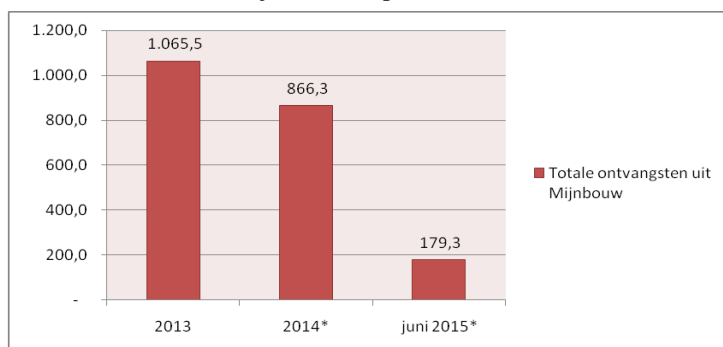
Bron: Ministerie van Financiën/ * Voorlopige cijfers

Aan de verminderde inkomsten uit de goud- en aardoliesector, lagen voornamelijk de dalende prijzen van bovengenoemde "commodities" op de wereldmarkt ten grondslag. Staatsolie is thans bezig met het uitvoeren van een mega uitbreidings- en investeringsprogramma. Het accent van de bedrijfsactiviteiten wordt hierop gelegd. De verwachting is dat in 2016 de overheid zal kunnen profiteren van de meer opbrengsten uit Staatsolie.

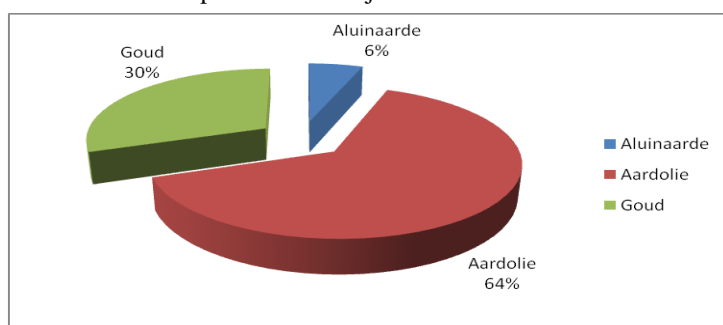
De ontwikkelingen op internationaal gebied zijn van dien aard geweest, dat de ontvangsten uit Rosebel Gold Mines in 2013 en 2014 scherpe dalingen vertoonden. Daarnaast zijn ook de productiekosten gestegen als gevolg van de stijging van energiekosten. De voorgenomen uitbreidingsinvesteringen, die in 2012 waren aangekondigd, worden tegen de achtergrond van de negatieve prijs ontwikkelingen voorlopig aangehouden. Een nieuwe ontwikkeling binnen de goudsector is geweest de opening van Suriname Kaloti Mint House (SKMH) in februari 2015. Hiermee doet het gerenommeerd goudbedrijf uit Dubai via Suriname zijn intrede in de regio. SKMH is het eerste goudzuiveringsbedrijf in Suriname en de regio. Verwachtbaar is dat met de komst van SKMH de waarde van het geëxporteerd goud gaat toenemen en daardoor ook extra inkomsten voor het land teweeg zal brengen.

Het Merian goudproject is eigendom van Surgold, een dochter maatschappij van Newmont. Surgold zal als managing partner een deelneming van 75 procent van het aandelenkapitaal bezitten en Staatsolie Maatschappij Suriname N.V. het resterende 25 procent deelneming. De bouw van de Merian-mijn begon in augustus 2014 nadat er gedurende 10 jaar exploratie werkzaamheden werden uitgevoerd. De eerste goudwinning zal naar verwachting in het vierde kwartaal van 2016 plaatsvinden.

Grafiek II.1.1.: De totale ontvangsten uit mijnbouw in de periode 2013 – juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)



Grafiek II.1.2: De bijdrage van goud, aluinaarde en aardolie in de periode 2013 – juni 2015



II.1.2. Overheidsuitgaven

Vanwege de afnemende inkomsten in 2013 was de overheid genoodzaakt om in 2014 maatregelen te treffen teneinde de begroting niet verder onder druk te zetten. Deze maatregelen hebben geresulteerd in een verdere afname van de lopende uitgaven in 2014 tot het niveau van SRD 3.690,7 mln, een daling van bijkans 6,9% ten opzichte van 2013 (zie tabel II.1.9). De maatregelen betroffen drastische besnoeiingen in de uitgaven posten "Overige goederen en diensten" en "Subsidies en Bijdragen", met een totaal bedrag van SRD 144,6 mln in 2014 ten opzichte van 2013. In 2014 zijn de interestbetalingen met SRD 72,9 mln afgenomen ten opzichte van 2013 en is voornamelijk toe te schrijven aan de rationalisatie van de werkrekeningen van de overheid bij de Centrale Bank van Suriname. De binnenlandse interestbetalingen zijn hierdoor met circa 45% gedaald. De kapitaaluitgaven zijn in 2014 met 18,1% gestegen in vergelijking met 2013. Enkele infrastructurele projecten die reeds in uitvoering waren, werden gecontinueerd.

Uit de beschikbare cijfers van het eerste halfjaar van 2015, kan in vergelijking met dezelfde periode in 2014 de conclusie worden getrokken dat de uitgaven voor "overige goederen en diensten" en "kapitaaluitgaven" rond hetzelfde niveau zijn gehandhaafd. Bij "Subsidies en bijdragen" is er een stijging van SRD 65 mln en heeft voornamelijk betrekking op de premie die de overheid betaald aan Self Reliance voor Basiszorgverzekering (BZR) voor de leeftijdscategorie 0-16 jaar en ouderen vanaf 60 jaar en de verhoging van de premie met 3% die de Staat ten behoeve van verplichtverzekerden bij het SZF voldoet (te rekenen vanaf 1 januari 2015).

Hiernavolgend worden de ontwikkelingen van de lonen en salarissen nader belicht.

Lonen en salarissen

Over het eerste halfjaar 2015 is er reeds SRD 789,9 mln uitgegeven aan lonen en salarissen. In vergelijking met dezelfde periode (juni 2014) was dit bedrag SRD 708,0 mln, wat neerkomt op een stijging van SRD 81,9 mln. Daartegenover kan wel worden aangemerkt dat er in 2014 ten opzichte van 2013 een daling optrad van SRD 55,1 mln oftewel 3,5%. Deze vermindering kan worden toegeschreven aan de deelbetaling in 2013 van de 10% loonsverhoging van december 2012 op basis van terugwerkende kracht (TWK). In tabel 11.1.5 is de ontwikkeling van de gerealiseerde uitgaven aan lonen en salarissen over de periode 2012 tot en met juni 2015 weergegeven.

Tabel II.1.5: De uitgaven aan lonen en salarissen over de periode 2012– juni 2015

	2012	2013	juni 2014	2014*	juni 2015*
Personeelskosten (x SRD 1 mln)	1.315,6	1.565,9	708,0	1.510,8	789,9
Absolute mutatie (x SRD 1 mln)	106,8	250,3		-55,2	
Relatieve mutatie (in %)	8,8	19,0		-3,5	
BBP (x SRD 1 mln)	16.433,7	16.932,1	17.194,1	17.194,1	17.452,9
Aandeel personeelskosten in BBP (%)	8,0	9,2		8,8	
Totale uitgaven (x SRD 1 mln)	4.596,0	4.945,4	2.196,8	4.811,4	2.620,9
Pers kstn in % van totale uitgaven	28,6	31,7	32,2	31,4	30,1

Bron: Ministerie van Financiën /CEBUMA/*Voorlopige cijfers

In tabel II.1.6 wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van het salarisbestand van ambtenaren-, pensioen- en onderstanden over de jaren 2011 tot en met juni 2015.

Tabel II.1.6: Salarisbestand van ambtenaren, pensioen en onderstanden over de periode 2011- juni 2015

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	juni-2015*
Salaris Bestand (overheid)	40.757	41.548	42.216	42.698	47.964
Absolute mutatie	438	791	668	482	5.266
Relatieve mutatie (%)	1,1	1,9	1,6	1,1	12,3
Pensioen bestand	18.325	19.387	20.419	21.593	22.124
Onderstanden bestand	2.577	2.653	2.718	2.726	2.770

Bron: Ministerie van Financiën/ CEBUMA/* Voorlopige cijfers

In voornoemd overzicht wordt het salarisbestand van ambtenaren, pensioen en onderstanden aan het eind van het desbetreffend jaar weergegeven. Het salarisbestand in 2014 is gestegen met 1.1% ten opzichte van 2013 en wel tot het niveau van 42.698. Uit de tabel blijkt ook dat er over de periode 2011 tot en met 2014 er een gemiddelde stijging is van 594 personen. In percentage uitgedrukt is het gemiddeld 1.4%. Indien het niveau van eind 2014 wordt vergeleken met juni 2015 dan kan worden geconcludeerd dat het salarisbestand hier aanzienlijk is gestegen met 5.266, oftewel 12.3%.

Het salarisbestand verdeeld naar ministerie wordt in tabel II.1.7 weergegeven.

Tabel II.1.7: Het salarisbestand naar ministerie in de periode 2013 – juni 2015

Ministeries	2013	2014	2014 t.o.v 2013		juni-2015*	juni 2015* t.o.v 2014	
			absoluut	in %		absoluut	in %
Justitie & Politie	5.052	5.110	58	1,1	5.250	140	2,7
Binnenlandse Zaken	2.142	2.316	174	8,1	2.951	635	27,4
<i>w.o. De Nationale Assemblée</i>	140	153	13	9,3	151	(2)	(1,3)
Regionale Ontwikkeling	2.870	2.946	76	2,6	4.068	1.122	38,1
Defensie	3.840	3.926	86	2,2	4.201	275	7,0
Buitenlandse Zaken	227	234	7	3,1	236	2	0,9
Financiën & Planning	1.219	1.228	9	0,7	1.259	31	2,5
Handel & Industrie	386	408	22	5,7	789	381	93,4
Landbouw Veeteelt en Visserij	1.162	1.128	-34	-2,9	1.463	335	29,7
Natuurlijke Hulpbronnen	770	769	-1	-0,1	943	174	22,6
Arbeid	360	350	-10	-2,8	408	58	16,6
Sociale Zaken & Volkshuisvesting	2.369	2.306	-63	-2,7	2.797	491	21,3
Onderwijs	16.816	16.998	182	1,1	17.653	655	3,9
<i>w.o. leerkrachten</i>	14.693	14.852	159	1,1	15.373	521	3,5
<i>Overigen</i>	2.123	2.146	23	1,1	2.280	134	6,2
Sport & Jeugdzaken	306	304	-2	-0,7	547	243	79,9
Volksgezondheid	532	552	20	3,8	536	(16)	(2,9)
Openbare Werken	2.928	2.900	-28	-1,0	3.168	268	9,2
Transport Communicatie & Toerisme	684	698	14	2,0	1.131	433	62,0
Ruimtelijke Ordening & Grondbeheer	553	525	-28	-5,1	564	39	7,4
Totaal	42.216	42.698	202	0,5	47.964	5.266	12,3

Bron: Ministerie van Financiën/CEBUMA/*voorlopige cijfers

Met betrekking tot 2013 en 2014 kan worden aangemerkt dat de absolute stijging het hoogste is bij het ministerie van Onderwijs, terwijl er voor de eerste helft van 2015 het ministerie van Regionale Ontwikkeling als grootste uitschieter kan worden aangemerkt met maar liefst een aantal van 1.122. Nadrukkelijk moet worden aangegeven dat deze stijging exclusief DR/RR leden zijn, alsook de bosland dignitarissen. Een stijging is ook merkbaar in de navolgende ministeries, te weten: Onderwijs (655), Binnenlandse Zaken (635), Sociale Zaken en Volkshuisvesting (491), Transport, Communicatie en Toerisme (433) en Handel en Industrie (381).

In tabel II.1.8 wordt een overzicht gepresenteerd van de gerealiseerde personeelskosten en de verdeling hiervan naar ministerie over de periode 2013 tot en met juni 2015. Uitgaande van de voorlopige cijfers blijkt dat het ministerie van Onderwijs in het eerste halfjaar van 2015 wederom zoals de voorgaande jaren het grootste deel van de personeelskosten inneemt gevolgd door het ministerie van Justitie en Politie.

Ten aanzien van de personeelskosten zijn deze voor het dienstjaar 2016 begroot voor SRD 1.772,3 mln oftewel 35.7% van de totale begrote uitgaven. Deze raming is op basis van het totaal begroot bedrag welk zal worden betaald aan ambtenaren van alle ministeries, inclusief die van alle bijzondere scholen. Uitgedrukt in percentages van het Bruto Binnenlands Product (BBP) van 2016 komt dit neer op 9.4%.

Tabel II.1.8: De personeelskosten proportioneel verdeeld naar ministeries in de periode 2013–juni 2015 en de Ontwerpbegroting 2016 (x SRD 1 mln)

Ministeries	Realisatie						Ontwerpbegroting	
	2013	%	2014	%	juni-2015*	%	2016	%
Justitie & Politie	251,4	16,1	250,7	16,6	126,9	16,1	298,8	16,9
Binnenlandse Zaken	99,1	6,3	103,9	6,9	68,1	8,6	131,4	7,4
Regionale Ontwikkeling	103,3	6,6	97,9	6,5	59,5	7,5	112,4	6,3
Defensie	160,7	10,3	140,4	9,3	71,8	9,1	147,6	8,3
Buitenlandse Zaken	10,7	0,7	10,4	0,7	5,6	0,7	44,9	2,5
Financiën & Planning	52,4	3,3	49,5	3,3	24,6	3,1	44,2	2,5
Sport en Jeugdzaken	10,3	0,7	10,1	0,7	6,8	0,9	15,6	0,9
Handel & Industrie	13,9	0,9	13,2	0,9	9,2	1,2	19,7	1,1
Landbouw Veeteelt en Visserij	36,0	2,3	34,5	2,3	19,1	2,4	41,4	2,3
Natuurlijke Hulpbronnen	22,7	1,4	22,9	1,5	11,6	1,5	23,3	1,3
Arbeid	14,9	1,0	14,1	0,9	7,2	0,9	15,9	0,9
Sociale Zaken & Volkshuisvesting	69,3	4,4	63,2	4,2	41,5	5,3	90,0	5,1
Onderwijs	574,0	36,7	562,7	37,2	268,2	34,0	645,7	36,4
Volksgezondheid	21,6	1,4	21,4	1,4	10,4	1,3	20,1	1,1
Openbare Werken	82,8	5,3	75,5	5,0	37,0	4,7	73,6	4,2
Transport Communicatie & Toerisme	23,5	1,5	22,3	1,5	13,7	1,7	29,5	1,7
Ruimtelijke Ordening & Grondbeheer	19,4	1,2	18,1	1,2	8,9	1,1	18,2	1,0
Totaal	1.565,9	100,0	1.510,8	100,0	789,9	100,0	1.772,3	100,0

Bron: Ministerie van Financiën/ CEBUMA/*voorlopige cijfers

II.1.3 Financiering

Verwijzend naar tabel II.1.9. bedroeg het financieringstekort in 2014 SRD 130,7 mln. In totaal werd een bedrag van SRD 227,8 mln uitgegeven om schulden af te lossen, verdeeld naar binnenlandse aflossingen van SRD 114,6 mln en buitenlandse aflossingen van SRD 113,2 mln. Het totaal aan trekkingen uit leningen in 2014 bedroeg SRD 929,8 mln. Tot de binnenlandse financiering behoren leningen in de vorm van de uitgifte van schatkistpapier, de opname van voorschotten bij de Centrale Bank van Suriname (conform artikel 21 van de Bankwet), leverancierskrediet en financiering door de commerciële banken. De buitenlandse financiering omvat leningen bij multilaterale financieringsinstellingen, bilaterale partners en commerciële financieringsinstellingen.

Over het eerste halfjaar van 2015 blijkt uit eerdergenoemde tabel dat de aflossingen SRD 337,4 mln bedroegen, terwijl een bedrag van SRD 614,7 mln werd opgenomen (trekkingen) aan leningen. Het financieringstekort tot en met juni 2015 bedroeg SRD 351,9 mln. Voor de verdere ontwikkelingen met betrekking tot de financiering van de Staatsschuld, wordt verwezen naar hoofdstuk II.2.

Tabel II.1.9: De overheidsfinanciën in de periode 2013 – juni 2015 op kasbasis (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2013		2014			2015	juni 2015*
	Begroting	Realisatie*	Begroting	juni 2014*	Realisatie*	Begroting	Realisatie*
Totale Ontvangsten	5.856,7	4.762,4	6.684,7	2.231,7	4.680,7	7.582,5	2.269,0
Lopende Ontvangsten	4.728,5	3.960,3	5.240,7	1.907,4	3.750,9	5.392,8	1.654,3
Totaal Belastingen Ontv.	3.457,2	3.133,7	3.824,2	1.519,1	2.859,1	3.734,3	1.297,6
- Direkte belastingen	1.687,0	1.686,6	1.972,1	800,1	1.450,0	1.814,5	551,5
- Indirekte belastingen	1.770,2	1.447,1	1.852,1	719,0	1.409,1	1.919,8	746,0
Niet-belasting Ontvangsten	1.271,3	826,6	1.416,5	388,3	891,8	1.658,5	356,7
Leningen	1.120,4	802,1	1.431,9	324,2	929,8	2.120,8	614,7
Schenkeningen	7,8		12,1			68,8	
Totale Uitgaven	6.856,1	4.945,4	7.153,0	2.273,8	4.811,4	8.521,0	2.620,9
Lopende Uitgaven	4.777,3	3.963,4	4.786,9	1.780,6	3.690,7	5.629,6	2.026,8
- Lonen en salarissen	1.681,4	1.565,9	1.694,4	708,0	1.510,8	1.739,8	789,9
- Overige goederen en diensten	1.527,9	1.130,7	1.248,1	467,0	1.046,6	1.890,3	540,7
- Subsidies en Bijdragen	1.498,0	1.038,5	1.703,4	522,9	978,0	1.904,6	587,9
- Interest:	70,0	228,2	141,0	82,8	155,3	94,9	108,4
Binnenland		177,8		54,6	98,0		78,9
Buitenland		50,4		28,2	57,3		29,5
Totale kapitaaluitgaven	1.944,4	756,0	2.084,0	370,3	892,9	2.701,4	256,6
Kapitaaluitgaven	1.936,6	756,0	2.071,9	370,3	892,9	2.632,6	256,6
Schenkeningen	7,8		12,1			68,8	
Aflossingen	134,4	226,1	282,1	122,8	227,8	190,0	337,4
Binnenland		167,6		68,9	114,6		279,1
Buitenland		58,5		53,9	113,2		58,4
Tekort/surplus lopende rekening	-48,8	-3,1	453,8	126,8	60,2	-236,7	-372,6
Tekort/surplus totale rekening	-999,4	-183,0	-468,3	-42,1	-130,7	-938,5	-351,9
BBP*	17.525,2	16.932,1	18.693,0	17.194,1	17.194,1	19.565,6	17.452,9
Tekort/Surplus in % BBP	-5,7	-1,1	-2,5	-0,2	-0,8	-4,8	-2,0

Bron: Ministerie van Financiën / *Planbureau/* Voorlopige cijfers

In tabel II.1.10 wordt het overzicht van de overheidsfinanciën gepresenteerd volgens de Begroting en de GFS classificatie. Conform de Begroting zijn de trekkingen van leningen als een ontvangst en de aflossingen van leningen als een uitgave opgenomen, terwijl de voornoemde componenten niet inbegrepen zijn bij de GFS classificatie.

Tabel II.1.10: De overheidsfinanciën volgens Begrotingstechnische- en GFS classificatie op kasbasis (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Begrotingstechnisch classificatie				GFS classificatie			
	2015			2016	2015			2016
	Ontwerp Begroting	Goed gekeurd Begroting	Suppletore Begroting	Ontwerp Begroting	Ontwerp Begroting	Goed gekeurd Begroting	Suppletore Begroting	Ontwerp Begroting
Totale Ontvangsten	8.603,9	7.582,5	4.459,9	4.520,6	5.461,6	5.461,6	3.548,3	4.411,5
Lopende Ontvangsten	5.392,8	5.392,8	3.539,5	4.403,2	5.392,8	5.392,8	3.539,5	4.403,2
Belastingen	3.734,3	3.734,3	2.866,8	2.959,0	3.734,3	3.734,3	2.866,8	2.959,0
Direkte belastingen	1.814,5	1.814,5	1.247,8	1.335,0	1.814,5	1.814,5	1.247,8	1.335,0
Indirekte belastingen	1.919,8	1.919,8	1.619,1	1.624,0	1.919,8	1.919,8	1.619,1	1.624,0
Niet-belasting Ontvangsten	1.658,5	1.658,6	672,7	1.444,2	1.658,5	1.658,6	672,7	1.444,2
Schenkeningen	68,8	68,8	8,8	8,3	68,8	68,8	8,8	8,3
Leningen/Trekkingen	3.142,3	2.120,8	911,6	109,1				
Totale Uitgaven	9.270,4	8.521,0	5.303,1	4.969,8	9.080,4	8.331,0	4.904,5	4.245,9
Lopende Uitgaven	5.454,6	5.629,6	4.412,2	3.834,7	5.454,6	5.629,6	4.412,2	3.834,7
Lonen en salarissen	1.737,9	1.739,8	1.796,1	1.772,3	1.737,9	1.739,8	1.796,1	1.772,3
Overige goederen en diensten	1.830,6	1.890,3	920,3	799,1	1.830,6	1.890,3	920,3	799,1
Subsidies en Bijdragen	1.791,3	1.904,6	1.430,1	935,7	1.791,3	1.904,6	1.430,1	935,7
Interest	94,9	94,9	265,7	327,7	94,9	94,9	265,7	327,7
Kapitaaluitgaven	3.625,8	2.701,4	492,3	411,2	3.625,8	2.701,4	492,3	411,2
Aflossingen	190,0	190,0	398,6	723,9				
Tekort/surplus lopende rekening	-61,8	-236,7	-872,7	568,5	-61,8	-236,7	-872,7	568,5
Tekort/surplus totale rekening	-666,5	-938,5	-843,2	-449,2	-3.618,9	-2.869,3	-1.356,2	165,6
Financiering	666,5	938,5	843,2	449,2	3.618,9	2.869,3	1.356,3	165,6
Binnenlandse leningen:	566,5	458,5	458,5	362,2	1.908,6	1.769,9	971,5	98,6
- Centrale Bank								
- Commerciële banken	100,0	108,5	108,5	67,7	771,1	524,2	350,0	60,0
- Binnenlandse leveranciers	273,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	25,0
- Overige	193,5	300,0	300,0	244,5	1.087,5	1.195,7	571,5	13,6
Buitenland leningen:	100,0	480,0	384,8	87,0	1.710,3	1.099,4	384,8	67,0
- Trekkingen	200,0	621,0	500,0	400,0	1.900,3	1.289,4	500,0	380,0
- Aflossingen	100,0	141,0	115,2	313,0	190,0	190,0	115,2	313,0
BBP*	19.565,6	19.565,6	17.452,9	18.936,7	19.565,6	19.565,6	17.452,9	18.936,7
Tekort/surplus Lop. rek. (% BBP)	-0,3	-1,2	-5,0	3,0	-0,3	-1,2	-5,0	3,0
Tekort/surplus Tot. rek. (% BBP)	-3,4	-4,8	-4,8	-2,4	-18,5	-14,7	-7,8	0,9

Bron: Ministerie van Financiën / *Planbureau

II.2 De Staatsschuld over de periode 2010 – juni 2015

II.2.1 Algemeen

De Staatsschuld wordt onderscheiden in de binnenlandse en de buitenlandse Staatsschuld. Bij de presentatie van de schuld is het van belang te kijken naar de looptijd van de schuld, het gebruikte schuldinstrument en schuld naar crediteur type. De cijfers over 2014 tot en met juni 2015 zijn voorlopige cijfers, gecompileerd op grond van de beschikbare informatie, die achteraf aangepast kunnen worden.

II.2.2 Binnenlandse Schuld

De diverse componenten van de binnenlandse schuld zijn: schatkistpapier, schulden bij de Centrale Bank van Suriname (CBvS) te weten de geconsolideerde lange termijn schuld, voorschotten van de CBvS en overtrekkingen op een der rekeningen van de Staat, kredieten verstrekt door de algemene banken, schulden (leverancierskredieten) bij lokale bedrijven ten behoeve van infrastructurele projecten, overheidsgaranties en de nog niet opgenomen middelen op leningen en garanties. De binnenlandse schuld vertoont in 2010-2013 een stijgende trend, maar in 2014 is er sprake van een significante daling. De stijging van de binnenlandse schuld hebben te maken met korte termijn binnenlandse schuldinstrumenten (voorschotten en overtrekkingen bij de Centrale Bank van Suriname en schatkistpapier).

In 2014 is er een andere trend te constateren bij de binnenlandse schuld. De korte termijn binnenlandse schulden namen af in dat jaar met 42%. Dit leidde tot een daling van de schuldpositie met 22%.

In 2014 bedroegen de verstrekte voorschotten van de CBvS SRD 535,7 mln, terwijl de uitgifte van schatkistpapier met SRD 308,1 mln steeg. In juli 2014 was de overheid overgegaan tot de uitgifte van langere termijn overheidspapier te weten schatkistbiljetten met een looptijd van 18 en 24 maanden en een rente percentage van respectievelijk 10% om 10.5%. Er is aan schatkistbiljetten voor SRD 243,6 mln uitgegeven aan de diverse banken.

In het eerste halfjaar van 2015 stegen de korte termijn schulden van de overheid met 25%. Uitgegeven schatkistpapier is toegenomen met circa SRD 140 mln, terwijl er vanaf mei weer sprake is van de overtrekkingen op de rekening van de overheid bij de CBvS. Per ultimo juni 2015 bedroegen deze SRD 174,4 mln.

Binnenlandse schuld naar rente structuur

De totale binnenlandse schuld portefeuille bestaat uit schulden met een vaste rentevoet. De gemiddelde rentevoet van de binnenlandse schuld per ultimo 2014 was circa 8.7%, een toename van 0.6 procentpunten ten opzichte van 2013.

Tabel II.2.1: De binnenlandse schuld naar de verschillende schuldinstrumenten over 2010 – juni 2015 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Per ultimo					
	2010	2011	2012	2013	2014*	juni 2015*
Schatkistpromessen	221,6	209,0	304,3	411,8	719,9	859,7
Schatkistbiljetten					243,6	243,6
Voorschotten en andere kortlopende schulden bij de CBvS	761,2	744,4	915,7	1.779,7	535,7	710,1
Leningen:						
Geconsolideerde schuld bij de CBvS	119,5	113,9	108,3	102,8	97,2	94,5
Lange termijn leningen bij het Bankwezen	5,5	5,2	4,3	51,6	104,5	103,8
Schulden aan diverse binnenlandse bedrijven	186,6	280,4	313,7	235,2	169,8	158,8
Achterstallige betalingen aan bedrijven**	0,5	0,5	-	-	1,8	3,0
Afgeroepen garanties	2,8	6,5	6,9	1,6	1,6	1,5
Niet-afgeroepen overheidsgaranties	19,7	20,4	20,6	21,2	1,3	1,5
Niet opgenomen leningen	174,9	144,3	88,6	80,8	277,2	285,9
Niet opgenomen garanties	6,7	7,9	7,4	64,4	2,7	2,8
Totale Binnenlandse schuld (incl. garanties en niet getrokken leningen)	1.497,8	1.532,0	1.769,8	2.749,2	2.153,6	2.462,2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld / * Voorlopige cijfers /**niet alle informatie beschikbaar op jaarbasis

Binnenlandse Schuld naar looptijd

De binnenlandse schuld van de Staat wordt naar looptijd onder verdeeld in een vlottende en een vaste component.

Vlottende binnenlandse schuld

Tot de vlottende binnenlandse schuld van de Staat behoren:

- Uitgegeven schatkistpromessen;
- Voorschotten van de Centrale Bank van Suriname aan de Staat (Artikel 21 van de Bankwet) en overtrekkingen op de begrotingsrekening van de Staat bij de CBvS;
- Achterstallige betalingen met name interest en aflossingen aan de bedrijven en andere achterstallige betalingen aan diverse lokale bedrijven verschuldigd door de ministeries;
- Afgeroepen garanties.

De vlottende binnenlandse schuld per ultimo juni 2015 bestaat voor 45% uit overtrekkingen en opgenomen voorschotten bij de CBvS en 55% uit de uitgifte van schatkistpapier, achterstallige betalingen bij de private sector en afgeroepen garanties.

Vaste binnenlandse schuld

Tot de vaste binnenlandse schuld van de Staat behoren:

- Schatkistbiljetten;
- De geconsolideerde schuld van de Staat bij de Centrale Bank van Suriname;
- Leverancierskredieten van particuliere bedrijven (Baitali N.V, Tjongalanga N.V., Bouwbedrijf Van Kessel N.V., N.V. Caremco Holding, N.V Nationaal Uitvoeringsbedrijf) in verband met infrastructurele werken;

- Niet afgeroepen overheidsgaranties;
- Kredieten verstrekt door het bankwezen (DSB, Republic Bank Lt. en Hakrinbank) aan de Staat.

Tabel II.2.2: De Binnenlandse Schuld naar looptijd over 2010 – juni 2015 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Per ultimo					
	2010	2011	2012	2013	2014	juni 2015*
Kortlopende schulden	989,3	966,0	1.231,7	2.194,1	1.265,3	1.595,7
Langlopende schulden	307,7	393,8	421,5	388,6	608,8	579,3
Niet-afgeroepen overheidsgaranties	19,7	20,4	20,6	21,2	1,3	1,5
Niet getrokken leningen en garanties	181,6	152,2	95,9	145,2	280,0	288,7
Totale Binnenlandse schuld inclusief overheidsgaranties en niet getrokken leningen	1.497,8	1.531,9	1.769,7	2.749,1	2.155,4	2.465,2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld /* Voorlopige cijfers

In 2014 en het eerste halfjaar van 2015 zijn er enkele nieuwe lange termijn binnenlandse schulden aangegaan te weten:

- In maart 2014 is een nieuwe lening bij DSB N.V. aangegaan ter waarde van Euro 14,4 mln. Deze is medio 2015 omgezet in een SRD kredietfaciliteit van SRD 54,7 mln voor het inkopen van onroerend goed en infrastructurele werken, tegen een looptijd van 5 jaar, inclusief een grace periode van 1 jaar en rentevoet van 10%.
- In oktober 2014 had de overheid een drietal leverancierskredieten getekend met de lokale ondernemers te weten Baitali N.V., Tjongalanga N.V. en Kuldipsingh Infra N.V. ter waarde van totaal SRD 199,5 mln voor de uitvoer van diverse infrastructurele werken. De werken moeten binnen een jaar worden uitgevoerd, waarbij de betalingsperiode na uitvoering 6 jaar is en de te betalen rentevoet 5%.
- In april 2015 is er een nieuwe binnenlandse leverancierskrediet van SRD 9,5 mln aangegaan, met het lokaal bedrijf Suriname Road & Civil Technical Company N.V. voor de bouw van het Medisch Centrum Wanica fase I. De looptijd bedraagt 2 jaren, terwijl de rentevoet op 5% gesteld is.

In het afgelopen jaar en wel in juni en september, zijn er enkele infrastructurele projecten die in 2008 waren aangegaan met N.V. Nationaal Uitvoeringsbedrijf en N.V. Caremco Holding ter waarde van respectievelijk US\$ 6,0 mln en US\$ 14,4 mln, volledig afbetaalt.

Binnenlandse Overheidsgaranties

In het eerste kwartaal van 2014 vond de privatisering plaats van Stichting Behoud Bananen Sector (SBBS). Door deze ontwikkeling is de garantiestelling van de Overheid aan de Hakrinbank ten behoeve van kredieten aan SBBS, komen weg te vallen. Hierdoor daalde de niet-afgeroepen overheidsgaranties per 31 maart 2014 met circa SRD 19,5 mln ten opzichte van december 2013.

Ook is een oude garantie, ter waarde van SRD 99.911, - per ultimo 2013, die verstrekt was aan de NOB ten behoeve van Landbouwmaatschappij Victoria N.V., door de desbetreffende crediteur

met ingang van 1 januari 2014 als afgewikkeld beschouwd. De looptijd van de garantie was geruime tijd verstreken en het bedrijf is al lang niet meer operationeel.

In juli 2014 werd tevens een garantie die in oktober 2013 verstrekt was aan de DSB N.V. ter waarde van Euro 12.445.360, - ten behoeve van het woningbouwprogramma van de overheid, ingetrokken. Tot op dat moment was de garantie niet aangesproken.

Op 12 september 2014 verstrekke de Staat een garantie aan de DSB N.V. voor het financieren van de betaling van Ballast Nedam Infra Suriname N.V. ten behoeve van de bouw van de Carolina brug ter waarde van Euro 3,5 mln. De garantie stelling was geldig tot 16 oktober 2014.

In april 2015 heeft de overheid ook een garantie verstrekt aan de Stichting VCB bank ter waarde van SRD 0,5 mln met betrekking tot de overname van de aandelen van de Landbouwbank N.V. door de VCB bank. Per juni 2015 is het totaal bedrag aan niet afgeroepen garanties gesteld op SRD 1,5 mln.

Niet getrokken binnenlandse leningen

De niet getrokken middelen op binnenlandse leningsovereenkomsten bedroegen per ultimo juni 2015 SRD 285,9 mln en op garanties SRD 2,8 mln.

II.2.3 Buitenlandse Schuld

De bruto buitenlandse schuld portefeuille van de Centrale Overheid bestaat uit concessionele en semi-concessionele leningen en enkele credit-lines. De buitenlandse leningen worden veelal gebruikt voor de financiering van overheidsprogramma's en projecten.

Het verloop van de buitenlandse schuld

De buitenlandse schuld vertoont een stijgende trend in de verslagperiode. In 2014 neemt de uitstaande schuld toe met 10% ten opzichte van 2013. In 2014 is er voor US\$ 110,9 mln getrokken op lopende en nieuwe leningen, terwijl de aflossingen in het afgelopen jaar US\$ 33,8 mln bedroegen. Per saldo bedroeg de kapitaaltoevoer uit het buitenland uit hoofde van leningen circa US\$ 77,1 mln.

Tabel II.2.3 geeft een overzicht van de buitenlandse schuld naar looptijd over de periode 2010 tot ultimo juni 2015.

Tabel II.2.3: De Buitenlandse Schuld naar looptijd over 2010 – juni 2015 (x US\$ 1 mln)

Omschrijving	Per ultimo					
	2010	2011	2012	2013	2014	juni 2015*
Vlottende schulden	43,5	13,7	15,2	16,8	17,3	68,9
Vaste schulden	291,0	449,2	552,0	720,4	790,2	812,7
Buitenlandse garanties	17,8	15,5	13,9	12,4	10,4	8,7
Niet getrokken leningen	295,9	222,5	229,7	233,3	267,8	255,5
Tot. Buitentl. Schuld inclusief alle overheids-garanties en niet getrokken leningen	648,2	700,9	810,8	982,9	1.085,7	1.145,8

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/* voorlopige cijfers

Trekkingen in 2014 waren veelal op IADB leningen (US\$ 48,7 mln) en op leningen van de ING Bank (US\$ 31,8 mln). Er was in 2014 voor US\$ 162 mln aan nieuwe leenovereenkomsten getekend.

Er zijn enkele buitenlandse leningen volledig afgewikkeld in 2014 te weten een credit line van 2003 met India en een tweetal oude leningen aangegaan met de Verenigde Staten van Amerika in 1993 en 1994 uit hoofde van de export krediet faciliteit PL480. Ook de lening van China die in 2004 was gesloten voor US\$ 43,3 mln ten behoeve van de infrastructuur is in het afgelopen jaar volledig afbetaald. In september 2014 was de IADB lening ten behoeve van de "social protection support program" van de overheid ingetrokken. De trekkingen op deze lening ter waarde van US\$ 15 mln die in 2012 was aangegaan, waren zeer marginaal en zijn teruggestort.

In het eerste halfjaar van 2015 neemt de uitstaande schuld toe ten opzichte van ultimo 2014 met 9%, vanwege trekkingen op bestaande en nieuwe leningen van totaal US\$ 96,7 mln. De nieuwe leningen die zijn aangegaan in deze periode bedroegen totaal US\$ 85,9 mln. De buitenlandse schuld stijgt met circa 6% per ultimo juni 2015 ten opzichte van 2014 tot US\$ 1.145,8 mln.

Buitenlandse schuld naar rente structuur

Per juni 2015 hebben ongeveer 31% van de buitenlandse schulden een vast rentetarief, circa 64% een flexibel rentetarief en op 5% van de schulden wordt er geen rente betaald. Op de buitenlandse schulden met een variabele wisselkoers loopt de overheid rente risico's. De gemiddelde gewogen rentevoet van de buitenlandse schuldportefeuille bedroeg in 2014 circa 2.0%.

Buitenlandse schuld naar looptijd

De onderverdeling van de buitenlandse schuld naar vlottende en vaste schuld, is gebaseerd op de originele looptijd, d.w.z. de looptijd zoals die is aangegeven in de overeenkomst.

Vlottende buitenlandse schuld

In de afgelopen jaren is er een enorme daling van de vlottende buitenlandse schuld te constateren vanwege het herstructureren en aflossen van de meeste achterstallige buitenlandse betalingen. Tot en met 2014 bestond de vlottende schuld slechts uit achterstallige betalingen en bedroeg per eind van het vorig jaar US\$ 17,3 mln. De achterstallige betalingen hebben betrekking op enkele leningen die aan ons land zijn verstrekt door China in het kader van economische en technische samenwerking.

In april 2015 is er een commerciële lening ter waarde van US\$ 50 mln getekend met de Republic Bank Limited van Trinidad. Per ultimo juni 2015 bedroeg de vlottende buitenlandse schuld US\$ 68,9 mln.

Buitenlandse schuld naar type crediteur

Het aandeel van de bruto uitstaande buitenlandse schuld in juni 2015 bestond voor 35% uit bilaterale crediteuren, 55% uit multilaterale crediteuren en 10% uit commerciële crediteuren.

De twee grootste buitenlandse crediteuren in het eerste halfjaar van 2015 waren de IADB (51%) en China (27%).

Multilaterale crediteuren

De multilaterale crediteuren van de Staat zijn: de Inter-American Development Bank (IADB), Europese Investerings Bank (EIB), Islamic Development Bank (IsDB), de OPEC fund for International Development (OFID) en Caribbean Development Bank (CDB).

Vanaf 2013 zijn er enkele "promissory notes" aan de CDB verstrekt om te voldoen aan contributie bijdragen. Deze worden ook gekenmerkt als schuld.

De nieuwe multilaterale leningen die in 2014 en in het eerste halfjaar van 2015 waren gesloten zijn:

- In juli 2014 zijn er twee overeenkomsten gesloten met de IsDB van US\$ 60 mln en US\$ 15,8 mln voor respectievelijk de gezondheidszorg en het onderwijs. Deze leningen hebben een looptijd variërend tussen de 10-21 jaren met een grace periode van circa 3 jaren. De kosten verbonden aan deze leningen zijn service kosten tussen de 1.5% en 2% en kapitaalkosten gebaseerd op de LIBOR 6 maanden rentevoet.
- Met de OFID is er in het derde kwartaal van 2014 een lening gesloten ten behoeve van de gezondheidszorg. De lening bedraagt US\$ 26,5 mln, met een looptijd van 21 jaren inclusief een grace periode van 4,5 jaren en een vaste rentevoet van 4.5%.
- In december 2014 zijn er een tweetal leningen met de IADB gesloten van US\$ 15 mln en US\$ 5 mln voor respectievelijk het "Business climate and innovation program" ten behoeve van de ontwikkeling van de private sector. De lening van US\$ 15 mln is een policy based loan en is in januari 2015 volledig getrokken. De rentevoet van beide leningen is gebaseerd op LIBOR 3 maanden, de looptijd is gesteld op 20 jaar, terwijl de grace periode respectievelijk 5.5 jaar en 3.5 jaar is.
- In maart 2015 is de eerste lening gesloten met de CDB bestaande uit twee leningscomponenten, te weten: US\$ 18,6 mln en US\$ 3,3 mln ten behoeve van de onderwijssector. De looptijd van deze leningscomponenten zijn respectievelijk 17 en 20 jaar, inclusief een grace periode van 5 jaar. De rentevoeten op deze leningscomponenten zijn variabel en vast voor respectievelijk 3.9% en 2.5%.

De totale trekkingen op multilaterale leningen bedroegen in 2014 US\$ 56 mln, en deze was in het eerste halfjaar van 2015 US\$ 34,6 mln.

Bilaterale crediteuren

In 2014 zijn er geen nieuwe bilaterale leningen gesloten. In mei 2015 is de lening met de Agence Française de Développement (AFD) voor € 12,5 mln ten behoeve van de sector drinkwater-en watervoorziening getekend. De looptijd van de lening is 15 jaar, met een graceperiode van 5.5 jaar, terwijl de rentevoet gesteld is op 2.2%.

De totale trekkingen op bilaterale leningen bedroegen in 2014 en het eerste halfjaar van 2015 respectievelijk US\$ 23,1 mln en US\$ 6,6 mln.

Tabel II.2.4: Buitenlandse Schuld op basis van Trekkingen over 2010 – juni 2015 (x US\$ 1 mln)

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014*	juni 2015*
Multilaterale Crediteuren totaal:	114,7	201,1	251,2	408,5	455,3	488,6
w.v. EIB	7,6	6,9	6,5	6,2	4,9	4,4
w.v. IADB	90,1	168,5	221,6	377,0	419,9	448,2
w.v. IsDB	17,1	25,8	23,2	22,5	20,4	21,2
w.v. OFID				2,8	10,1	12,2
w.v. CDB				1,3	2,6	2,6
Bilaterale Crediteuren totaal:	219,7	261,8	316,0	328,7	320,4	311,8
w.v. China	141,5	174,7	244,7	244,2	238,8	235,1
w.v. Frankrijk	6,6	18,9	33,5	48,7	44,8	42,0
w.v. India	35,2	38,2	35,6	34,6	36,3	34,2
w.v. V.S.A.	36,3	29,9	2,1	1,2	0,5	0,5
Commerciële Crediteuren totaal:					31,8	84,2
ING Bank N.V.					31,8	34,2
Republic bank Limited						50,0
Algeheel Totaal	334,4	462,9	567,2	738,5	810,0	884,6

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/* Voorlopige cijfers

Commerciële crediteuren

In april 2014 zijn er twee nieuwe buitenlandse leningen van €8,85 mln en €23,9 mln getekend met de ING Bank van Amsterdam, voor de bouw van de Carolina brug en de daarbij gerelateerde infrastructurele werken. De rentevoet van beide leningen is gebaseerd op de EURIBOR 6 maanden, terwijl de looptijd (inclusief de grace (aflossingsvrije) periode van 1 jaar) respectievelijk 3.5 jaar en 11.5 jaar is.

In april 2015 heeft de Overheid een commerciële lening van US\$ 50 mln met de Republic Bank Limited van Trinidad gesloten. Deze lening is volledig getrokken en is aangegaan voor het financieren van beleidsprogramma's van de overheid. De looptijd van deze lening is maximaal 1 jaar en de rentevoet over de eerste 6 maanden is gesteld op de Libor 6 maanden plus 7%, terwijl de marge op de Libor rentevoet voor de tweede periode van 6 maanden 7.5% is. De schuld aan commerciële crediteuren bedroegen aan het eind van het eerste halfjaar van 2015 US\$ 84,2 mln, terwijl de trekkingen in deze periode US\$ 55,5 mln bedroegen.

Buitenlandse overheidsgaranties

De enige buitenlandse garantie is in december 2007 verstrekt aan de Rabobank in Nederland ten behoeve van een lening voor de N.V. E.B.S., ter waarde van Euro 13,5 mln. De uitstaande schuld bedroeg in juni 2015 circa US\$ 8,7mln (€ 7,8 mln).

Niet opgenomen buitenlandse leningen

De niet opgenomen leningen vertonen vanaf 2012 een stijgend verloop, vanwege de nieuw aangegane leningen. In het eerste halfjaar van 2015 bedroegen de niet opgenomen leningen US\$ 255,5 mln. Er is sprake van een afname ten opzichte van 2014 vanwege de vele trekkingen op buitenlandse leningen in deze periode.

In tabel II.2.5 vertonen de niet opgenomen leningen overwegend een dalend verloop in 2010-juni 2015 vanwege de trekkingen.

Tabel II.2.5: Niet opgenomen leningen naar crediteur over 2010-juni 2015 (x US\$ 1 mln)

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014	juni 2015*
Multilaterale crediteuren						
IADB	66,5	51,5	101,6	116,6	72,8	39,7
ISDB	12,0	3,1	2,4	1,5	77,2	77,3
OFID				11,0	30,2	28,1
CDB						21,9
Bilaterale crediteuren						
CHINA	152,9	122,6	94,2	88,5	74,0	68,1
INDIA	15,8	10,3	10,2	7,5	0,6	0,6
FRANKRIJK	48,8	35,1	21,2	8,2	5,1	18,0
Commerciele crediteuren						
ING Bank N.V.					7,9	1,8
Totaal	295,9	222,5	229,7	233,3	267,8	255,5

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/ * Voorlopige cijfers

II.2.4 Totale Binnenlandse en Buitenlandse schuld

In de beschouwde periode steeg de totale staatsschuld in 2013, daalde in 2014 en steeg weer in het eerste halfjaar van 2015. De daling van 4% van de schuld in 2014 is voornamelijk het gevolg van het wegwerken van de binnenlandse overtrekkingen bij de CBvS. Per ultimo juni 2015 is er sprake van een toename van 8.7% van de uitstaande schuld.

Tabel II.2.6: Totale binnenlandse en buitenlandse schuld in US\$ en SRD in 2010 – juni 2015 (x 1 mln)

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014	juni 2015*
Binnenlandse en Buitenlandse schuld (incl garanties en niet getrokken leningen)						
Binnenlandse schuld	538,8	457,3	528,3	820,6	642,9	735,0
Buitenlandse schuld	648,2	700,9	810,8	984,2	1.088,2	1.148,4
Totaal in mln US\$	1.187,0	1.158,2	1.339,1	1.804,8	1.731,1	1.883,4
Totaal in mln SRD	3.299,9	3.880,0	4.486,0	6.046,1	5.799,2	6.309,4
Wisselkoers SRD/US\$	2,78	3,35	3,35	3,35	3,35	3,35

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/* voorlopige cijfers

Credit Rating

In april 2014 gaf Standard & Poor's ons land een creditrating die tot de categorie "non investment" speculatieve rating behoort, voor de eigen en vreemde valuta BB-/Stabiel/B. Ten opzichte van het jaar daarvoor is de outlook naar beneden aangepast van positief naar stabiel. De

reden hiertoe was de toename van het financieringstekort in 2013 ten opzichte van 2012 met als gevolg de groei van de schuld-BBP ratio met circa 7 procentpunten. Een opwaartse aanpassing van de rating is mogelijk, indien de overheid een strakker financieel beleid gaat voeren met name door haar inkomsten te verhogen zoals het implementeren van belastingverhogende maatregelen. Aan de andere kant, kan een neerwaartse druk op de rating van Suriname ontstaan als het financieringstekort en de schuldpositie van de overheid verslechteren vanwege externe schokken, zoals een verdere daling van de goud- en aardolieprijs, en hierdoor de liquiditeitspositie van de overheid sterk beïnvloed wordt.

Ruimte binnen de Obligo Plafonds

In het kader van schuldmonitoring en schuldbeheersing zijn er in de Wet op de Staatsschuld (SB 2002 no. 27) in artikel 3 getiteld "Obligoplafonds" de leningen-plafonds voor de binnenlandse en de buitenlandse Staatsschuld gewijzigd. Het totaal obligoplafond op basis van de wijziging van de wet (SB 2011 no. 5) van 12 januari 2011 is nog steeds gesteld op 60% van het BBP, maar de verhoudingen tussen de binnenlandse- en buitenlandse schuldplafonds zijn aangepast, respectievelijk van 15% naar 25% en van 45% naar 35%.

Tabel II.2.7: Schuld BBP ratio's in % in 2010 – juni 2015

Ratios	Wet op de Staatsschuld Leningen-plafond 2002	2010	Gewijzigde leningen plafond per jan 2011	2011	2012	2013	2014*	juni 2015*
Schuldratio's								
Buitenlandse schuld/BBP mp	45	15,0	35	16,3	16,5	19,5	21,2	22,4
Binnenlandse schuld/BBP mp	15	12,5	25	10,6	10,8	16,2	12,5	14,3
Totale Schuld/BBP mp	60	27,5	60	26,9	27,3	35,7	33,7	36,7
BBP en wisselkoersen								
BBP lopende mp in mln. SRD		11.993,0		14.451,9	16.433,7	16.932,1	17.194,1	n.b
van het jaar SRD/US\$		2,78		3,35	3,35	3,35	3,35	3,35

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

* De ratio's voor juni 2015 zijn gebaseerd op het BBP cijfer van 2014 uitgebracht op 27 augustus 2015

De buitenlandse schuld-BBP ratio op basis van de Wet op de Staatsschuld bleef in de gehele periode binnen het obligoplafond. Er is sprake van een stijgend verloop van de ratio's. Per ultimo juni 2015 is deze op het niveau van 22.4% oftewel US\$ 1148,4 mln en de ruimte voor het aangaan van nieuwe buitenlandse schulden was circa US\$ 646,7 mln (SRD 2.166,5 mln).

Op basis van de nieuwe BBP cijfers liggen de ratio's gedurende gehele periode binnen het leningenplafond. Per juni 2015 was deze binnenlandse schuld-BBP ratio op basis van gecorrigeerde cijfers 14.3% oftewel US\$ 735,0 mln en was de ruimte voor het aangaan van nieuwe binnenlandse schulden gesteld op SRD 1.839,8 mln (circa US\$ 549,2 mln).

Aflossingen en interestbetalingen op de buitenlandse Staatsschuld

In 2014 namen de binnenlandse interestbetalingen af met circa 45%, vanwege het rationaliseren van de overheidsrekeningen bij de CBvS in dat jaar.

Tabel II.2.8: Betaalde schuldenlast over 2010 – juni 2015

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014*	juni 2015*
Binnenlandse schuldenlast						
Binnenlandse interestbetaling in mln SRD	84,4	110,4	120,9	177,8	100,0	78,9
Binnenlandse aflossingsbetaling in mln SRD	31,1	67,5	35,0	167,6	114,6	286,6
Binnenlandse schuldenlast in mln SRD	115,5	177,9	155,9	345,4	214,6	365,5
Buitenlandse schuldenlast						
Buitenlandse interest betalingen in mln US\$**	7,0	8,6	13,3	15,5	17,1	8,8
Buitenlandse aflossingsbetaling in mln US\$	16,9	20,7	44,9	18,0	33,8	16,6
Buitenlandse schuldenlast in mln US\$	23,9	29,3	58,2	33,5	50,9	25,4
Totale schuldenlast						
Totale schuldenlast in mln US\$	65,4	82,4	104,7	136,6	114,4	134,4
Totale schuldenlast in mln SRD	181,8	276,1	350,8	457,6	383,1	450,3

Bron: Bureau voor de Staatsschuld / * voorlopige cijfers / ** Interestbetalingen en andere fees

In het eerste halfjaar van 2015 zijn de betalingen aan de binnenlandse schuldenlast erg hoog en vertegenwoordigen een stijging van circa 70% ten opzichte van 2014. Dit vanwege het feit dat er in deze periode veel schatkistpromessen zijn afgelost en vertegenwoordigt circa 94% van de totale aflossingen.

In 2014 namen ook de buitenlandse schuldenlast betalingen toe met 52% ten opzichte van het jaar 2013. In het afgelopen jaar is er gestart met de aflossing van de twee grote leningen met China ten behoeve van de infrastructuur van circa US\$ 200 mln. De totale betalingen op deze leningen in het afgelopen jaar bedroegen US\$ 13,2 mln.

II.3 Productie, inkomen, prijzen, geselecteerde lonen en werkgelegenheid

II.3.1 Productie en inkomen 2010-2014

De belangrijkste graadmeter voor de productie in een land gedurende een bepaalde periode is het Bruto Binnenlands Product (BBP of GDP). Tevens zijn het Nationaal Product, het Nationaal Inkomen, Nationaal Inkomen per Capita en het Beschikbaar Inkomen in lopende prijzen van eminent belang. Bovengenoemde macro-economische grootheden zullen over de periode 2010 tot en met 2014 worden belicht. Daarnaast zal het BBP in constante zin worden aangegeven.

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) en het Bruto Nationaal Product (BNP), kunnen in principe volgens 3 methoden worden gemeten. Het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) hanteert voor het berekenen van het Bruto Binnenlands Product voornamelijk de productiemethode. Deze methode gaat uit van basisprincipes die zijn vastgelegd in de "System of National Accounts" (SNA). Dit is een systeem dat gezien kan worden als een draaiboek voor het samenstellen van de Nationale Rekeningen. De nieuwste versie op dit stuk is de "SNA-2008", een ingrijpende revisie van SNA-93, welke tot en met februari 2008 in gebruik is geweest. Dit systeem wordt internationaal aanbevolen en ook ons land houdt zich zoveel als mogelijk hieraan, ofschoon wij evenals vele andere zogenaamde ontwikkelingslanden nog in het overgangsproces van SNA-1993 naar SNA-2008 zitten. Suriname heeft met technische assistentie van CARTAC in maart 2012 de transitie van SNA-1968 naar SNA-1993 voltooid en heeft in overeenstemming met afspraken binnen de CARICOM (basisjaar 2005 of zo dicht mogelijk hierbij) zijn basisjaar verlegd naar 2007.

Het BBP zal zowel in nominale als in reële zin gepresenteerd worden, met daaraan gekoppeld een beschrijving van de ontwikkeling van het BBP en andere belangrijke macro-economische indicatoren. In tabel II.5.1 zal de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product, het Bruto Nationaal Inkomen (BNI, ook wel Bruto Nationaal Product, BNP genoemd), Beschikbaar Nationaal Inkomen en het Nationaal Inkomen per capita waar mogelijk zowel in lopende als in constante prijzen over de periode 2010 tot en met 2014 worden aangegeven.

Opgemerkt dient te worden dat het Bruto Binnenlands Product uitgedrukt kan worden in zowel "basic prices" (basisprijzen, voorheen factorkosten) als "market prices" (marktprijzen). De gedachte achter "basic prices" is dat de door de producent (bedrijven, financiële instellingen, niet financiële instellingen en andere relevante actoren binnen de economie) voortgebrachte productie (goederen en diensten), wordt uitgedrukt in productiekosten.

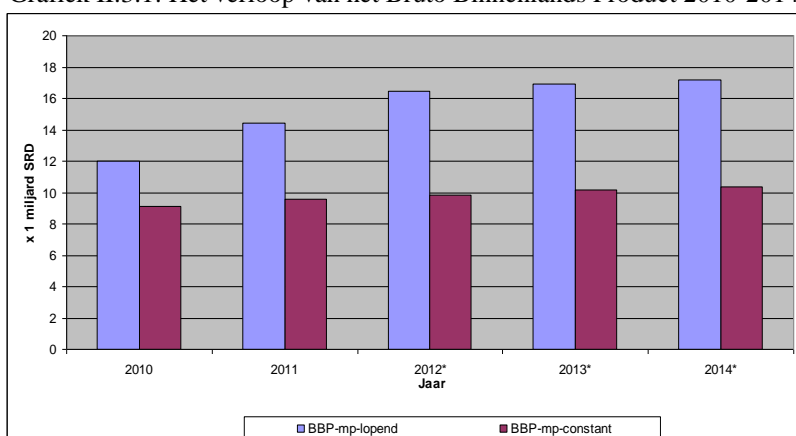
De term "market prices" (marktprijzen) wordt gehanteerd om aan te geven dat de door de producenten voortgebrachte producten en diensten op een markt worden afgezet en daardoor dient er dus een marktprijs voor te worden betaald. Het verschil tussen "basic prices" en "market prices" zit in prijsverlagende subsidies en prijsverhogende indirecte belastingen.

Tabel II.3.1: De geselecteerde macro-economische indicatoren gedurende 2010 – 2014 (x SRD 1 mln)

Macro-Economische Grootheden	2010	2011	2012*	2013*	2014*
Bruto Binnenlands Product (BBP; basisprijzen)	11.137,9	13.127,6	15.003,4	15.493,7	15.791,4
BBP (basisprijzen, 2007=100)	8.362,9	8.712,1	883,0	9.130,6	9.298,1
Bruto Binnenlands Product (BBP; marktprijzen)	11.993,0	14.451,8	16.443,7	16.932,1	17.194,1
BBP (marktprijzen, 2007=100)	9.093,5	9.573,3	9.867,1	10.147,4	10.333,9
Bruto Nationaal Inkomen (basisprijzen)	10.845,7	12.258,6	14.362,9	15.086,0	15.587,1
Bruto Nationaal Inkomen (marktprijzen)	11.700,8	13.582,8	15.793,3	16.524,5	16.989,8
Beschikbaar Inkomen	11.943,1	13.872,3	16.036,8	16.747,4	17.228,3
Midjaarljkse bevolking	531,2	539,9	541,6	550,2	558,8
Nationaal Inkomen per capita	22,0	25,2	29,2	30,0	30,4

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/* Voorlopige cijfers

Grafiek II.3.1: Het verloop van het Bruto Binnenlands Product 2010-2014



Voor het beoordelen van economische prestaties zijn de mutaties in het BBP in constante prijzen relevant. We volstaan hier op te merken dat het BBP in constante marktprijzen in de periode 2010-2014 met circa 14% is toegenomen.

In de volgende paragraaf zal nadere aandacht worden besteed aan het BBP in constante zin.

II.3.2 De ontwikkeling van het reëel Bruto Binnenlands Product

Bij de analyse van de macro-economische indicatoren zijn de ontwikkelingen in reële zin heel belangrijk omdat er aangegeven kan worden of er wel of geen sprake is geweest van groei in de economie over een bepaalde periode. *Het Bruto Binnenlands Product in reële zin geeft aan "wat de economie over een bepaalde periode heeft gepresteerd"*. Op basis van de uitkomst kan eventueel worden aangegeven welke factoren binnen de verschillende economische sectoren al dan niet hiertoe hebben bijgedragen. De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in reële zin in de beschouwde periode geeft ons het volgende beeld:

Tabel II.3.2: Het reëel Bruto Binnenlands Product 2010-2014 (x SRD 1 mln)

BBP (2007=100)	2010	2011	2012*	2013*	2014*
Basisprijzen	8.362,9	8.712,2	883,0	9.130,6	9.298,1
Groei per jaar	5,1	4,2	2,0	2,8	1,8
Marktprijzen	9.093,5	9.573,3	9.867,1	10.147,4	10.326,6
Groei per jaar	5,1	5,3	3,1	2,8	1,8

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/* Voorlopige cijfers

Het Bruto Binnenlands Product in reële zin betekent dat de invloed van de prijzen zoveel als mogelijk is uitgeschakeld, waardoor het accent wordt gelegd op de feitelijke productie in een bepaalde periode. Het blijkt dat in de beschouwde periode er in reële zin steeds sprake geweest is van een groei. De laagste jaarlijkse groei was in 2014 (1.8%) en de hoogste was in 2011 (5.3%).

Op sectoraal niveau verkrijgen we het volgende beeld.

Tabel II.3.3: Het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100), verdeeld naar diverse sectoren en componenten (x SRD 1 mln)

Sector en/of component	2010	2011	2012*	2013*	2014*
Primaire Sector (1)	1.558,6	1.679,1	1.805,9	1.636,5	1.681,8
Secundaire Sector (2)	2.589,9	2.694,0	2.369,9	2.578,3	2.492,8
Tertiaire Sector (3)	3.358,0	3.512,6	3.711,6	3.895,9	4.086,4
Overheid Sector (a)	856,5	826,5	995,6	1.019,9	1.037,1
BBP Basisprijzen	8.362,9	8.712,2	8.883,0	9.130,6	9.298,1
Indirecte Belastingen minus Subsidies	730,6	861,1	984,1	1.016,8	1.028,5
BBP Marktprijzen	9.093,5	9.573,3	9.867,1	10.147,4	10.333,9

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/* Voorlopige cijfers

(a): Inclusief Productieve diensten en Onderwijs en Gezondheidszorg

Tabel II.3.4: De procentuele bijdragen van diverse sectoren en componenten aan het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100)

Sector en/of component	2010	2011*	2012*	2013*	2014*
Primaire Sector (1)	17.1	17.5	18.3	16.1	16.3
Secundaire Sector (2)	28.5	28.1	24.0	25.4	24.1
Tertiaire Sector (3)	36.9	36.7	37.6	38.4	39.5
Overheid Sector (a)	9.4	8.6	10.1	10.1	10.0
BBP Basisprijzen	92.0	91.0	90.0	90.0	90.0
Indirecte Belastingen minus Subsidies	8.0	9.0	10.0	10.0	10.0
BBP Marktprijzen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/* voorlopige cijfers

(a) Inclusief Productieve diensten en Onderwijs en Gezondheidszorg

Legenda:

- (1) Primair: Landbouw, Veeteelt, Bosbouw, Visserij, Mijnbouw
- (2) Secundair: Industrie, Elektriciteit, Gas en water voorziening, Constructie
- (3) Tertiair: Handel, Hotels & Restaurants, Transport en Communicatie, Financiële instellingen, Zakelijke diensten, Onderwijs, Gezondheidszorg, Gemeenschapsdiensten, Sociale- en Persoonlijke diensten.

In de beschouwde periode 2009-2014, heeft de tertiaire sector het grootste aandeel gevolgd door de secundaire sector.

Tabel II.3.5: De procentuele jaar-op-jaar mutaties van diverse sectoren en componenten van het Bruto Binnenlands Product in constante zin (2007=100)

Sector en/of component	2009-2010	2010- 2011	2011*-2012*	2012-2013*	2013-2014*
Primaire Sector (1)	3.8	7.7	7.5	-9.4	2.8
Secundaire Sector (2)	7.3	4.0	-12.0	8.8	-3.3
Tertiaire Sector (3)	5.0	4.6	5.7	5.0	4.9
Overheid Sector (a)	2.0	-3.5	20.5	2.4	1.7
BBP Basisprijzen	5.1	4.2	2.0	2.8	1.8
Indirecte Belastingen minus Subsidies	5.1	17.9	14.3	3.3	1.9
BBP Marktprijzen	5.1	5.3	3.1	2.8	1.8

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/* Voorlopige cijfers

(a) Inclusief Productieve diensten en Onderwijs en Gezondheidszorg

II.3.3 De ontwikkeling van de prijzen

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI)

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI) geeft de ontwikkeling aan van de kleinhandelsprijzen van een vast pakket van goederen en diensten (basispakket) vanaf een bepaalde periode (de basisperiode). Suriname's CPI is bij benadering een zogenaamde Laspeyres index, waarbij dus wordt uitgegaan van een vast pakket en de gewichten uit de basisperiode. Het totale CPI cijfer is een samengesteld indexcijfer. Elk item (i.e. product of dienst) in het pakket wordt gewogen naar belangrijkheid (in de basisperiode) van de uitgaven aan dat specifieke item. Het basispakket waarop de cijfers uit tabel II.3.6 zijn gebaseerd, bestaat uit 297 items en de prijzen worden gemeten bij circa 415 meetpunten, die verspreid zijn over 6 districten, ingedeeld in 4 domeinen. In Paramaribo en Wanica (domein 1) zijn er circa 160 meetpunten. In het district Nickerie (inclusief Wageningen, domein 2) zijn er ongeveer 110 meetpunten. In Coronie en Saramacca (domein 3) zijn er circa 80 meetpunten en in Commewijne (domein 4) zijn circa 65 meetpunten. In voornoemde tabel zien we de ontwikkeling van het CPI vanaf juli 2014 tot en met juli 2015.

Tabel II.3.6: Prijsindexcijfers & Inflatie: Paramaribo & Wanica (Basisperiode april – juni 2009 = 100)

Periode	Hoofdgroepen												Inflatie / (% changes)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9/10	11	12	Totaal	I(t,t-1)	I(t,t-12)
Juli'14	145.7	161.7	116.6	128.1	129.1	129.6	179.5	121.0	143.5	135.2	129.6	142.5	1.3	3.8
Aug	146.6	161.8	118.4	129.2	129.2	129.6	173.5	121.0	144.6	135.2	129.6	142.5	0.0	3.3
Sept	147.2	161.8	118.4	129.2	129.3	129.6	171.3	121.0	145.0	135.4	129.8	142.4	0.0	3.9
Okt	148.8	161.8	118.4	130.8	129.6	129.6	167.6	121.0	146.1	135.4	130.2	143.0	0.4	4.2
Nov	150.0	161.9	118.4	132.0	129.8	129.7	158.6	121.0	146.5	135.4	130.3	142.6	-0.3	4.2
Dec	150.7	161.9	118.5	133.4	129.9	130.4	149.8	123.8	148.0	137.1	130.4	142.2	-0.3	3.9
Jan'15	152.5	161.9	118.6	133.4	130.2	131.6	139.3	124.1	148.2	137.1	131.0	141.9	-0.3	2.3
Feb	151.9	162.0	120.4	133.5	130.9	131.6	143.9	124.4	149.1	137.4	131.3	142.4	0.3	2.3
Mrt	151.9	162.4	121.5	133.5	132.4	131.6	150.0	124.4	149.8	139.4	131.8	143.3	0.6	2.7
Apr	151.5	162.4	121.5	135.6	132.7	131.6	148.5	124.4	149.9	139.8	132.3	143.4	0.0	2.7
Mei	153.7	162.4	123.1	135.7	133.1	131.6	155.2	124.7	151.1	141.1	132.4	145.2	1.3	3.8
Juni	159.9	162.6	123.1	135.7	133.2	131.6	157.3	124.7	152.1	141.4	132.6	148.1	2.0	5.2
Juli*	161.7	162.8	124.2	135.7	133.8	131.6	157.8	124.9	153.1	141.4	132.8	149.0	0.6	4.6

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ * = voorlopig cijfer

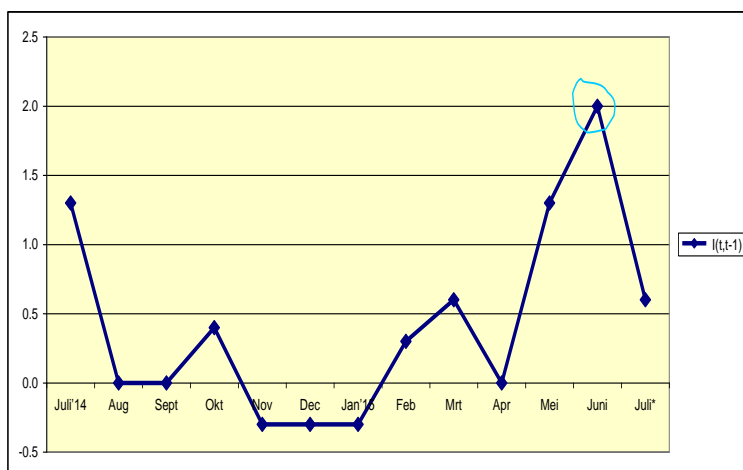
Legenda:

	Hoofdgroepen	Gewichten (per 1000) April-Juni '09
1	Voeding en Niet Alcoholische Dranken	404
2	Alcoholische Dranken en Tabak	29
3	Kleding en Schoeisel	36
4	Huisvesting en Nutsvoorzieningen	141
5	Woninginrichting	48
6	Gezondheidszorg	26
7	Transport	117
8	Communicatie	39
9/10	Recreatie, Cultuur en Onderwijs	41
11	Buitenshuis Eten	14
12	Overige Goederen en Diensten	107
	Totaal	1000

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

In grafiek II.3.2 wordt de maandinflatie gepresenteerd over de periode juli 2014 tot en met juli 2015.

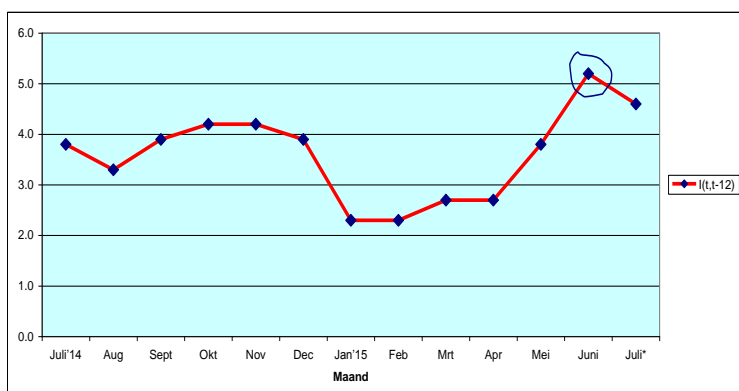
Grafiek II.3.2: Maandinflatie over de periode juli 2014 – juli 2015



Uit tabel II.3.6 en grafiek II.3.2 blijkt duidelijk dat de maandinflatie in juni 2015 het hoogste was en wel 2.0 %. Deze was hoofdzakelijk te wijten aan de stijging van de prijzen van de items in de hoofdgroepen 1 (Voeding en Niet-alcoholische dranken) en 7 (Transport). In de maanden november 2014, december 2014 en januari 2015 was er sprake van deflatie.

Een cijfer dat een betere indicatie geeft voor de uiteindelijk te verwachten jaarinflatie is de zogenaamde twaalfmaandsverandering (ook wel aangeduid als 12-maandsinflatie of $I(t, t-12)$). Het voordeel van dit cijfer, boven de veel snellere maand-op-maand mutaties, is dat (vaste) seizoensinvloeden zijn uitgeschakeld. Het cijfer blijft wel gevoelig voor incidenten.

Grafiek II.3.3: 12-maandsinflatie over de periode juli 2014 –juli 2015



Overigens kan zich ook het fenomeen voordoen dat de 12-maandsinflatie en de maand-op-maand mutatie een tegengesteld beeld vertonen, maar in casu vertoont ook de 12-maandsinflatie in juni (5.2%) een piek.

II.3.4 Geselecteerde Looninformatie

Hierbij zal gekeken worden naar loonindexcijfers van geselecteerde functies in de bouwnijverheid. Het gaat om functies zoals timmerman, schilder, metselaar, betonvlechter etc. Daarnaast wordt ook gekeken naar de ontwikkeling van de bruto arbeidskosten per werknemer in geselecteerde sectoren.

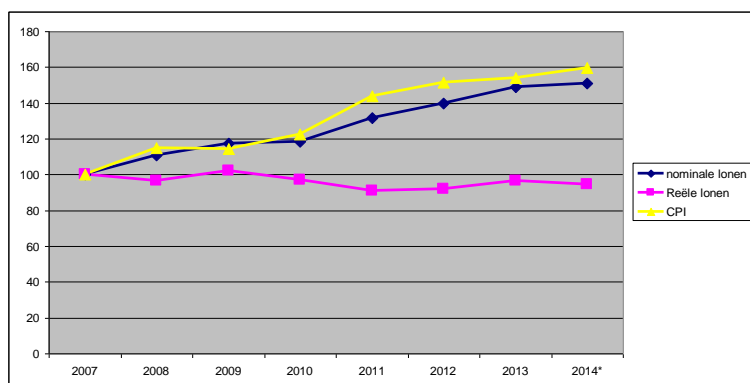
Tabel II.3.7 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de nominale uurlonen ten opzichte van de ontwikkeling van de consumentenprijsindex. We zien voor deze twee reeksen (met uitzondering van C.P.I. in 2009) steeds een stijgend verloop. Daarnaast is ook het reële uurloon opgenomen. Die reeks vertoont een licht dalende trend.

Tabel II.3.7: Indices van uurlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en de consumentenprijsindex 2007-2014 (2007=100)

Jaar	Indices van nominale lonen in de Bouwnijv.	CPI	Indices van Reële Lonen in de Bouwnijv.
2007	100.0	100.0	100.0
2008	110.8	114.7	96.6
2009	117.3	114.5	102.4
2010	118.7	122.5	96.9
2011	131.5	144.1	91.2
2012	139.6	151.3	92.2
2013	148.8	154.3	96.4
2014*	151.1	159.5	94.8

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek /* voorlopig cijfer

Grafiek II.3.4: Index van geselecteerde uurlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en consumentenprijsindex



Tabel II.3.8.a: Indices van nominale arbeidskosten per werknemer in geselecteerde sectoren

Sector	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
C	100.0	108.9	121.4	132.5	172.4	194.0	208.5	208.3
F	100.0	110.2	117.1	118.3	127.6	139.5	150.9	150.9
H	100.0	115.3	119.1	123.3	131.9	125.9	122.0	123.7
I	100.0	112.4	114.5	131.4	139.6	169.6	164.7	182.3
J	100.0	112.9	123.4	138.0	153.2	163.8	171.5	181.0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek /* Voorlopige cijfers

Tabel II.3.8.b: Indices van reële arbeidskosten per werknemer in geselecteerde sectoren

Sector	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
C	100.0	95.0	106.0	108.2	119.6	128.2	135.1	130.6
F	100.0	96.1	102.3	96.6	88.5	92.2	97.8	94.6
H	100.0	100.5	104.0	100.6	91.5	83.2	79.1	77.6
I	100.0	98.0	100.0	107.3	96.9	112.1	106.8	114.3
J	100.0	98.4	107.7	112.6	106.3	108.3	111.2	113.5

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek /* Voorlopige cijfers

Legenda:

C: Mijnbouw

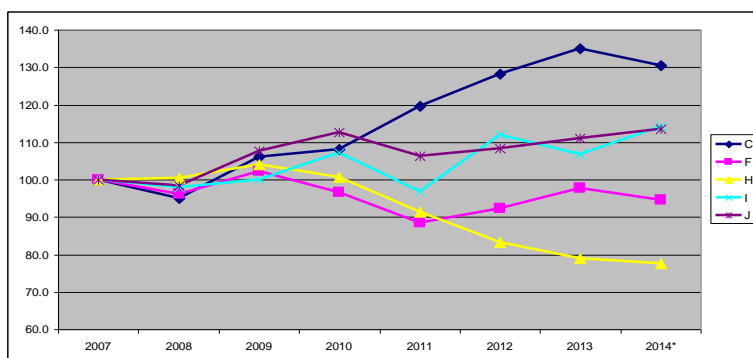
F: Constructie

H: Hotels en Restaurants

I: Transport, Opslag en Communicatie

J: Financiële Bemiddeling

Grafiek II.3.5: Index van de reële arbeidskosten per werknemer in geselecteerde sectoren



Onder (bruto) arbeidskosten wordt verstaan de brutoloon- en brutosalarisbedragen, inclusief toelagen, gratificaties, bonussen, jaarpremies, overwerkgeden, voor de werknemer betaalde belasting, vakantietoelagen, doorbetaald loon bij vakanties en feestdagen, reiskostenvergoedingen naar en van het werk, huur- en woontoelagen, provisies, verlofgelden, waarde van vergoedingen in natura, premies voor ongevallenverzekering e.d., pensioenpremies, bijdrage pensioenfonds, betaalde medische kosten en voor rekening van het bedrijf komende kinderbijslag en andere niet eerder vermelde vergoedingen.

In deze gaat het om bedrijven met tenminste tien (10) werknemers.

In alle gepresenteerde sectoren is er nominaal vooruitgang geboekt wat betreft de arbeidskosten per werknemer, maar in de sector "Constructie" en de sector "Hotels en Restaurants" zijn de arbeidskosten per werknemer reëel achteruit gegaan, terwijl die in de andere sectoren vooruit zijn gegaan.

Het is duidelijk dat arbeidskosten uiteraard niet aangeven wat de werknemers daadwerkelijk meenemen naar huis.

II.3.5 Buitenlandse Handel (in goederen) 2014 – juni 2015

In tabel II.3.9 zijn de handelscijfers over de periode 2014– 2015 op kwartaalbasis opgenomen. In het 3^e kwartaal 2014 en in het 1^e kwartaal 2015 zien wij een behoorlijke toename van de importen ten opzichte van het kwartaal daarvoor. Daarnaast zien wij dat er in het 1^e kwartaal 2014, het 4^e kwartaal 2014 en het 2^e kwartaal 2015 sprake is van een negatieve handelsbalans.

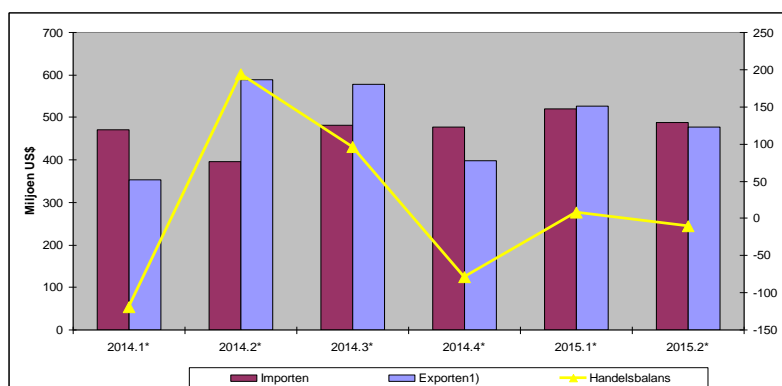
Tabel II.3.9: Handelsbalans van Suriname op kwartaal basis (x US\$ 1 mln)

Jaar	Importen	Exporten ¹⁾	Handelsbalans
2014.1*	471,6	352,6	-119,0
2014.2*	395,0	589,0	194,0
2014.3*	482,6	578,1	95,5
2014.4*	477,5	398,0	-79,5
2015.1*	519,7	527,2	7,5
2015.2*	488,1	477,7	-10,4

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

* voorlopige cijfers 1): inclusief weder-exporten

Grafiek II.3.6: Importen en exporten van Suriname op kwartaalbasis, 2014- juni 2015



Noten

- 1) Exporten zijn inclusief wederexporten
- 2) Linkerschaal voor importen en exporten en rechterschaal voor handelsbalans

Uiteraard is het interessant om na te gaan met wie Suriname handel drijft. Te dien einde bekijken we de handel met diverse Handelsblokken, te weten: ASEAN (Association of Southeast Asian Nations), CARICOM (Caribbean Community), EU (Europese Unie), MERCOSUR (Common Market of

South American States), NAFTA (North-American Free Trade Agreement) en UC (Unaffiliated countries, of landen die zich bij geen enkel blok hebben aangesloten).

Tabel II.3.10a: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1^e en 2^e kw. 2014 (x US\$ 1 mln)

Handelsblok	1 ^e kwartaal 2014			2 ^e kwartaal 2014		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	13,7	0,9	-12,7	8,4	1,8	-6,5
CARICOM	107,8	35,8	-71,9	93,7	88,3	-5,4
EU	106,5	64,9	-41,6	73,1	57,2	-15,9
MERCOSUR	12,8	3,3	-9,4	9,1	3,4	-5,7
NAFTA	108,5	133,6	25,1	107,9	183,6	75,7
UC	122,3	114,0	-8,3	102,8	254,6	151,8
Totaal	471,6	352,6	-119,0	395,0	589,0	194,0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten zijn exclusief weder-exporten /(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.10b: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 3^e en 4^e kw. 2014 (x US\$ 1 mln)

Handelsblok	3 ^e kwartaal 2014			4 ^e kwartaal 2014		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	7,8	1,3	-6,5	12,0	0,5	-11,5
CARICOM	99,5	117,2	-5,4	74,7	51,9	-22,8
EU	91,3	68,0	-15,9	83,7	67,0	-16,7
MERCOSUR	14,0	4,7	-5,7	11,5	5,0	-6,5
NAFTA	146,6	131,3	75,7	160,5	128,3	-32,2
UC	123,5	255,5	151,8	135,1	145,3	10,2
Totaal	482,6	578,1	194,0	477,5	398,0	-79,5

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten zijn exclusief weder-exporten /(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.10c: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1^e en 2^e kw. 2015 (x US\$ 1 mln)

Handelsblok	1e kwartaal 2015			2e kwartaal 2015		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	7,5	0,9	-6,6	9,6	2,6	-7,0
CARICOM	77,9	66,8	-11,1	78,2	30,8	-47,5
EU	123,7	69,2	-54,5	97,2	66,3	-30,9
MERCOSUR	11,1	3,5	-7,5	12,4	4,5	-7,8
NAFTA	165,5	58,1	-107,3	167,1	72,4	-94,6
UC	134,1	328,6	194,5	123,7	301,1	177,8
Totaal	519,7	527,2	7,5	488,1	477,7	-10,4

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten zijn exclusief weder-exporten /(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.11: De top 5 Import producten op kwartaalbasis, 2014- juni 2015

Jaar	1	2	3	4	5
2014.1	Dieselolie	motorbenzine (gasoline)	Schepen (89069000)	machines waarvan de bovenbouw 360° kan draaien	Pickups < 5 ton
2014.2	Dieselolie	motorbenzine (gasoline)	Transportmiddel voor goederen vervoer > dan 20 ton	personen- en goederenliften, bakkenliften	Propaan
2014.3	Dieselolie	motorbenzine (gasoline)	machines waarvan de bovenbouw 360° kan draaien	Andere bereide bindmiddelen voor gietvormen	Kaliumhydroxide (bijtende poets)
2014.4	Motorbenzine (gasoline)	Dieselolie	Dumpers ontworpen voor gebruik in het terrein	machines waarvan de bovenbouw 360° kan draaien	Zwaar materieel
2015.1	Dieselolie	motorbenzine (gasoline)	Generatoren voor watergas of voor luchtgas	Vliegtuigen en andere luchtvaartuigen > 2000kg	
2015.2	Dieselolie	motorbenzine (gasoline)	Onderdelen voor zwaarmaterieel	Onderdelen voor machines en toestellen voor het sorteren etc.	Andere constructie werken en onderdelen van constructiewerken

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.12: De top 5 Export producten op kwartaalbasis, 2014- juni 2015

Jaar	1	2	3	4	5
2014.1	Goud in staven	aluminiumoxide ander dan kunstmatig korund	gedeeltelijk geraffineerde , petroleum	Goud in andere half bewerkte vorm	bananen (bacoven), vers
2014.2	Goud in staven	Goud in andere halfbewerkte vorm	gedeeltelijk geraffineerde , petroleum	aluminiumoxide ander dan kunstmatig korund	bananen (bacoven), vers
2014.3	Goud in staven	aluminiumoxide ander dan kunstmatig korund	Goud in andere half bewerkte vorm	gedeeltelijk geraffineerde, petroleum	Andere (rijst)
2014.4	Goud in staven	aluminiumoxide ander dan kunstmatig korund	gedeeltelijk geraffineerde , petroleum	Goud in andere half bewerkte vorm	bananen (bacoven), vers
2015.1	Goud in staven	Goud in andere halfbewerkte vorm	gedeeltelijk geraffineerde , petroleum	aluminiumoxide ander dan kunstmatig korund	Andere drijvend materiaal
2015.2	Goud in staven	Goud in andere halfbewerkte vorm	aluminiumoxide ander dan kunstmatig korund	gedeeltelijk geraffineerde , petroleum	Hefschroefvliegtuigen met een leeggewicht niet meer dan 2000 kg

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.13: De top-10 Export Landen van Suriname op kwartaalbasis 2014- juni 2015

	2014.3	2014.4	2015.1	2015.2
1	United Arab Emirates	United Arab Emirates	Switzerland	Switzerland
2	United States of America	United States of America	United Arab Emirates	United Arab Emirates
3	Switzerland	Belgium	United States of America	Canada
4	Guyana	Canada	Belgium	Belgium
5	Belgium	Guyana	Virgin Islands (US)	United States of America
6	Canada	Netherlands	Barbados	Netherlands
7	Trinidad and Tobago	Trinidad and Tobago	Guadeloupe	Guyana
8	China	Jamaica	Canada	Guadeloupe
9	Netherlands	China	Guyana	Iceland
10	Jamaica	France	Netherlands	Jamaica
(a) Top 10 totaal	USD 524.680,8	USD 357.811,6	USD 426.446,4	USD 431.922,2
(b) Generaal totaal	USD 578.117,2	USD 397.954,4	USD 527.162,5	USD 477.536,3
(a) als % van (b)	90.8	89.9	80.9	90.4

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten inclusief weder-exporten

Tabel II.3.14: De top-10 Import Landen van Suriname op kwartaalbasis 2014- juni 2015

	2014.3	2014.4	2015.1	2015.2
1	United States of America	United States of America	United States of America	United States of America
2	Netherlands	Netherlands	Netherlands	Netherlands
3	Saint Lucia	Trinidad and Tobago	Netherlands Antilles	Trinidad and Tobago
4	Trinidad and Tobago	China	Trinidad and Tobago	China
5	China	Netherlands Antilles	China	Netherlands Antilles
6	Netherlands Antilles	Saint Lucia	Saint Lucia	Canada
7	Japan	Japan	Finland	Japan
8	Brazil	India	Japan	Saint Lucia
9	Colombia	Dominican Republic	Brazil	Antigua
10	Mexico	Brazil	Colombia	France
(a) Top 10 Totaal	USD 403.464,0	USD 387.157,5	USD 429.610,5	USD 370.983,7
(b) Overall Totaal	USD 482.647,1	USD 477.482,1	USD 519.653,0	USD 488.122,1
(a) als % van (b)	83.6	81.1	82.7	76.0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten inclusief weder-exporten

II.3.6 Werkgelegenheid en werkloosheid

In deze paragraaf zal zowel de werkgelegenheid als de werkloosheid (leeftijdsgroep 15-64 jaar) belicht worden, waarbij hoofdzakelijk aan Paramaribo en Wanica (al geruime tijd samen goed voor meer dan 2/3 deel van de Surinaamse bevolking) aandacht wordt besteed. Om elk misverstand te voorkomen het volgende.

Een werkloze is iemand die:

1. niet werkt,
2. wil werken,
3. onmiddellijk beschikbaar is voor werk en
4. actief naar werk zoekt.

Dit is de strikte ILO definitie waaraan Statistiekbureaus over de hele wereld zich dienen te houden. Omdat de ILO rekening houdt met bepaalde situaties op de arbeidsmarkt van lidlanden die eventueel niet bevorderlijk zijn voor het actief zoeken naar werk is ook een zogenaamde ruime (= "relaxed") definitie toegestaan, waarbij slechts met (1), (2) en (3) rekening wordt gehouden. De personen die niet actief naar werk zoeken, worden "discouraged workers" (ontmoedigden) genoemd. Het wordt benadrukt dat de cijfers die doorgaans gepubliceerd worden, de cijfers conform de strikte definitie zijn, maar dat het ABS waar mogelijk en nodig steeds beide opties presenteert.

Tabel II.3.15: Arbeidsmarkt informatie Paramaribo en Wanica, 2004-2014

jaar	Werkenden (a)	Werklozen (b)	Discouraged Workers ©	Strikt (2) Werkloosheids-% (d)=100 x b/(a+b)	Ruim (3) Werkloosheids-% (e) = 100x [(b+c)/(a+b+c)]
2004 ¹⁾	112.158	10.262	3.904	8	11
2005	117.379	14.632	6.903	11	16
2006	119.249	16.695	6.838	12	16
2007	123.796	14.806	6.304	11	15
2008	126.674	13.082	5.713	9	13
#2009	132.346	12.629	7.146	9	13
#2010	135.139	10.413	6.700	7	11
#2011	135.820	11.084	4.560	8	10
#2012 ⁴⁾	135.853	11.973	3.195	8	10
#2013	140.895	9.960	5.456	7	10
2014 ⁵⁾	143.972	10.745	5.551	7	10

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

1) Census 2004 cijfer;

2) Werkloosheidspercentages in "enge" zin of "strikte" zin

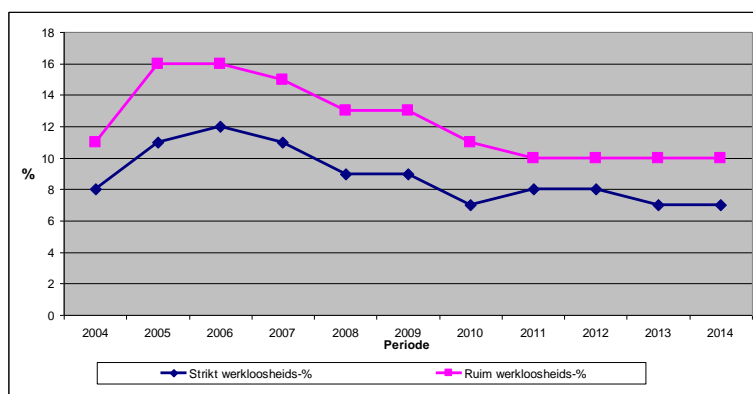
3) Werkloosheidspercentages in "ruime" of "relaxed" zin

4) Cijfers: Gemiddelde van het eerste kwartaal 2012 en Census-8 (derde kwartaal)

5) Cijfers over de eerste helft van 2014

#: Gereviseerde cijfers

Grafiek II.3.7: Werkloosheidscijfers (strikt en ruim) in Paramaribo en Wanica (2004-2014)



Het hoogste strikte werkloosheidspercentage (12%) in beschouwde periode hebben wij gehad in het jaar 2006 en het laagste cijfer (7%) in 2010, 2013 en 2014. Voor wat betreft de hoogste cijfers betreffende de ruime opvatting van werkloosheid dienen we te kijken naar de jaren 2005 en 2006 (16%), terwijl het laagste cijfer in ruime zin (10%) in 2011-2014 werd genoteerd.

Overigens is het goed op te merken dat de cijfers van de eerste helft van het jaar 2015 doorgaans lager zijn dan die van de tweede helft van het jaar, wanneer er vele (al dan niet geslaagde) scholieren en studenten de arbeidsmarkt betreden.

Vanaf 2006 is er een afname in het werkloosheidspercentage, zowel in strikte als in ruime zin waar te nemen.

II.4 De monetaire ontwikkeling in 2013 – juni 2015

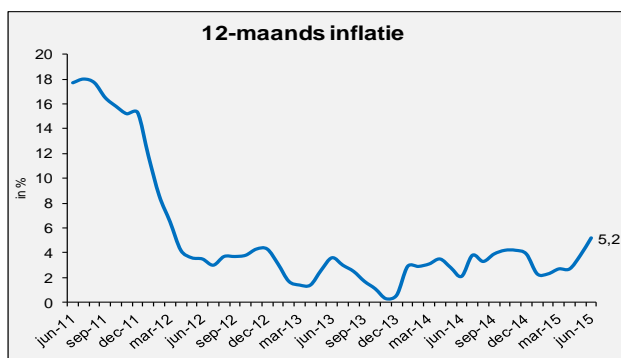
II.4.1 Algemeen

Het monetair beleid bleef gericht op het realiseren van een lage inflatie en het stabiliseren van de wisselkoersen op de binnenlandse valutamarkt. Het Algemeen Bureau voor de Statistiek noteerde voor 2014 een jaareinde inflatie van 3.9% en een jaargemiddelde inflatie van 3.4% (grafiek II.4.1). De relatief hogere inflatie ten opzichte van 2013 (respectievelijk 0.6% en 1.9%) was voor $\pm 80\%$ toe te schrijven aan de hogere prijzen c.q. kosten van voeding en huisvesting. Over het algemeen was er internationaal sprake van lagere prijzen van producten zoals tarwe, suiker, mais en soja en een sterke daling van brandstofprijzen in vooral het vierde kwartaal van 2014, waardoor Suriname profiteerde van gunstige importprijzen. Anderzijds hadden de lagere wereldmarktprijzen voor olie en goud een enorme negatieve impact op het aanbod van deviezen op de binnenlandse valutamarkt. Gegeven de binnenlandse vraag resulteerde dat in een aanhoudende druk op de wisselkoers. Hierop heeft de Centrale Bank van Suriname (CBvS) ingespeeld door haar beleid van beschikbaarstelling van deviezen voor de financiering van importen te continueren. Zodoende kon de wisselkoers stabiel worden gehouden binnen een bepaalde bandbreedte en zo de impact van hogere wisselkoersen op het binnenlands prijspeil matigen (grafiek II.4.2).

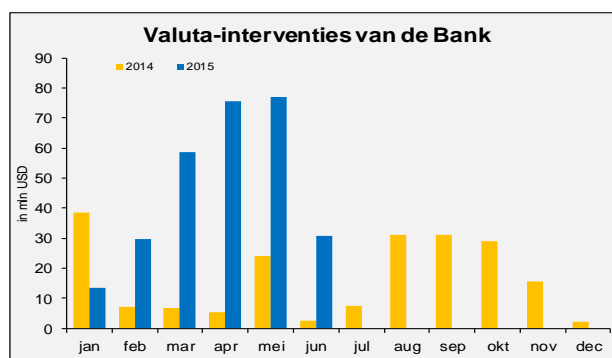
In de eerste helft van 2015 vertoonde de inflatie een stijgende trend (grafiek II.4.1). In juni 2015 werd een 12-maandsinflatie van 5.2% en een gemiddelde inflatie van 3.2% genoteerd. Deze hogere inflatie ten opzichte van de vergelijkbare periode in 2014 (respectievelijk 2.1% en 2.9%) was voornamelijk toe te schrijven aan de hogere prijzen van voeding, met name de prijzen van groente en fruit. De toename van de lokale voedselprijzen houdt sterk verband met de hevige regenval waarmee Suriname in mei en juni te kampen heeft gehad.

De lage internationale prijzen voor onder andere olie en goud in de eerste helft van 2015, hadden een negatieve impact op het aanbod van deviezen. Dat resulteerde in samenhang met de niet-navenante verminderde buitenlandse vraag en de onzekerheden in verband met de vrije, algemene en geheime verkiezingen van mei 2015, in een voortdurende druk op de wisselkoers. De CBvS achtte het noodzakelijk om haar beleid van beschikbaarstelling van deviezen, voort te zetten. In het verlengde hiervan is de CBvS vanaf februari 2015 aangevangen met kleine kasverhandelingen in contante US-dollars en Euro's om enigszins te kunnen voldoen aan de deviezenvraag van het publiek.

Grafiek II.4.1: Inflatie



Grafiek II.4.2: Valuta-interventies van de Bank



II.4.2 Monetair beleid

In 2014 zijn de kasreservepercentages voor de algemene banken geprolongeerd nadat op 18 september 2013 de percentages voor de toevertrouwde middelen in SRD en vreemde valuta waren opgetrokken tot respectievelijk 30% en 50%. De monetaire verkrapping van 2013 resulteerde in een enorme temporisering van de bancaire kredietverlening in 2014. Ook heeft de CBvS zich gehouden aan het wettelijk maximum van de voorschotten aan de Staat uit hoofde van artikel 21 van de Bankwet. Het maximaal leenplafond van de overheid werd in juni 2014 opgetrokken van SRD 472 mln tot SRD 536 mln in het verlengde van de goedgekeurde overheidsbegroting van 2015.

In het kader van de financiering van de overheid, die in 2014 geconfronteerd werd met een verdere terugval van haar inkomsten uit de mijnbouwsector, heeft de CBvS in overleg met de minister van Financiën ruimte binnen de verplichte kasreserves van de banken vrijgemaakt. In juli 2014 is een deel van de SRD en vreemde valuta kasreservemiddelen vrijgevallen welke middelen zijn aangewend voor de belegging in schatkistpapier. Hierbij is er SRD 244 mln belegd in schatkistpapier variërend in looptijden van 18 en 24 maanden met een rentevoet van respectievelijk 10% en 10,5%. De vrijgevallen middelen uit de vreemde valuta kasreserves hebben de banken geswapt met de CBvS, waarbij de looptijd van de swap synchroon loopt met die van het schatkistpapier. In december 2014 heeft de Bank voor de tweede keer ruimte binnen de kasreserves vrijgemaakt, waarbij voor SRD 184 mln in schatkistpapier is belegd door de banken. Hierbij is de looptijd maximaal 12 maanden en de rentevoet 9%.

Het effectieve SRD-kasreservepercentage, namelijk het nominaal percentage gecorrigeerd voor de kasreservemiddelen besteed aan de 7%-kredietfaciliteit voor middenstands-woningbouw en voor de kasreserve vrijval, kwam per eind 2014 neer op 19%. Per eind juni 2015 kwam het effectieve SRD-kasreservepercentage neer op 17,5%.

Om de liquiditeitspositie van de banken te verbeteren heeft de CBvS in maart 2015 een deposito-beleningsfaciliteit aangeboden aan de banken. Deze faciliteit bood drie typen deposito's aan, namelijk: een kort opzegbare deposito-faciliteit met een maximale looptijd van 6 maanden tegen

een rente van 7.5%, een termijndeposito van 3 maanden tegen een rente van 7% en een termijndeposito van 6 maanden tegen een rente van 6.5%.

II.4.3 De ontwikkeling van de geldaggregaten

Gedurende 2014 was er sprake van een aanzienlijke afname in het groeitempo van de geldaggregaten ten opzichte van 2013. De basisgeldhoeveelheid (M0) verminderde met 10%, terwijl er in 2013 sprake was van een toename van 8.1% ten opzichte van 2012. Deze afname manifesteerde zich bij de verplichtingen van de CBvS aan de algemene banken en houdt mede verband met de eerder genoemde vrijval uit de verplichte kasreserves. Het groeitempo van de binnenlandse liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) vertraagde in 2014 met 5.5% ten opzichte van 11.1% in 2013. Deze vertraging vloeide voort uit de matiging van de bancaire kredietverlening aan de private sector en de afroming van liquiditeiten uit hoofde van de valuta-interventies van de CBvS.

In de eerste helft van 2015 nam het groeitempo van de geldaggregaten verder af. De basisgeldhoeveelheid (M0) verminderde ten opzichte van het jaar daarvoor met 17.8%. In vergelijking met de eerste helft van 2014 vertoonde deze een afname van 6.5%. Deze daling manifesteerde zich bij de bankbiljetten in omloop alsook de verplichtingen van de CBvS aan de algemene banken. De binnenlandse liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) verminderde in de eerste helft van 2015 met 2.7% ten opzichte van 2014, terwijl in de eerste helft van 2014 sprake was van een groei van 2% ten opzichte van het jaar daarvoor. Deze afname houdt direct verband met de valuta-interventies van de CBvS.

Tabel II.4.1: Ontwikkeling van de geldaggregaten

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	juni 2015
Basisgeldhoeveelheid (in enge zin) ¹⁾	1.579,7	2.170,1	2.345,7	2.110,8	1.735,4
Chartaal geld	707,9	846,1	883,9	921,3	802,0
Giraal geld	2.838,6	3.459,1	3.582,6	3.729,1	3.464,6
Primaire liquiditeiten (M1) ²⁾	3.546,5	4.305,3	4.466,5	4.650,4	4.266,7
Overige deposito's ³⁾	3.055,6	3.701,2	4.519,4	4.852,1	4.975,0
Effecten, andere dan aandelen ⁴⁾	108,0	122,1	42,2	17,7	17,5
Liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) ⁵⁾	6.710,0	8.128,5	9.028,1	9.520,2	9.259,2
	Procentuele mutatie				
Basisgeldhoeveelheid (M0)	5,2	37,4	8,1	-10,0	-17,8
Chartaal geld	2,9	19,5	4,5	4,2	-12,9
Giraal geld	22,6	21,9	3,6	4,1	-7,1
M1	18,1	21,4	3,7	4,1	-8,3
Overige deposito's	25,2	21,1	22,1	7,4	2,5
Effecten, andere dan aandelen	34,9	13,1	-65,4	-58,1	-1,1
M2	21,4	21,1	11,1	5,5	-2,7

Bron: Centrale Bank van Suriname

1) omvat bankbiljetten in omloop en direct-opeisbare verplichtingen aan overige deponitnemende instellingen

2) omvat chartaal geld (SRD) en giraal geld in SRD en vreemde valuta

3) omvat spaar- en termijndeposito's in SRD en vreemde valuta

4) betreft de goudcertificaten

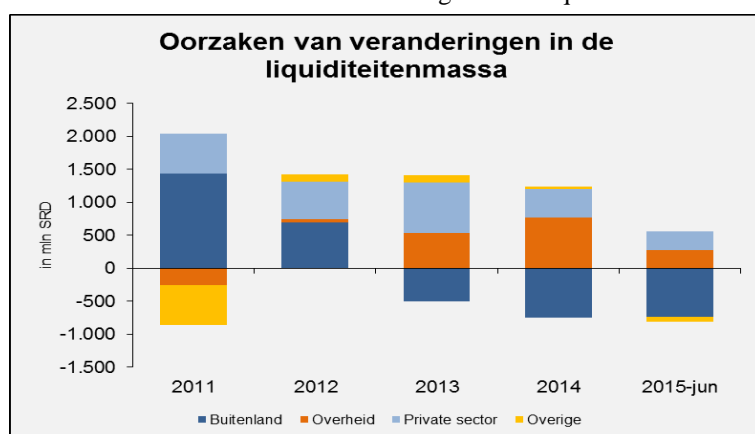
5) omvat primaire liquiditeiten, overige deposito's in SRD en vreemde valuta alsook effecten, andere dan aandelen

Oorzaken van de geldgroei

In 2014 nam M2 toe met SRD 492,1 mln ten opzichte van 2013, waarbij er liquiditeitsverruiming plaats vond uit binnenlandse bronnen en liquiditeitsabsorptie uit buitenlandse bronnen. De netto kredietverlening aan de overheid bedroeg SRD 768,8 mln, wat een weerspiegeling is van de toegenomen schatkistpapierbeleggingen van de algemene banken en de hogere voorschotten uit hoofde van artikel 21 van de Bankwet. De kredietverlening aan de private sector droeg met SRD 426,3 mln bij aan de liquiditeitscreatie. De liquiditeitsafvloeiing naar het buitenland beliep met SRD 748,9 mln, welke tot uitdrukking kwam in de afname van de internationale reserves.

In de eerste helft van 2015 nam M2 af met SRD 261 mln ten opzichte van 2014, als gevolg van buitenlandse bron liquiditeitsabsorptie en binnenlandse bron liquiditeitscreatie. De liquiditeitsafvloeiing naar het buitenland beliep met SRD 734,5 mln, welke resulteerde in een vermindering van de internationale reserves. De kredietverlening aan de private sector bedroeg SRD 279,5 mln en de netto kredietverlening aan de overheid droeg met SRD 273,8 mln bij aan de liquiditeitscreatie.

Grafiek II.4.3: Oorzaken van veranderingen in de liquiditeitsmassa



II.4.4 Kredietverlening en toevertrouwde middelen

De totale bancaire kredietverlening aan de particuliere sector verminderde van 17.9% in 2013 tot 8.5% in 2014. De temporisering manifesteerde zich zowel bij de kredietverlening in SRD als in vreemde valuta. De verkrappende monetaire maatregelen van september 2013 en een bijna halvering van de groei van de bancaire funding mede als gevolg van de valuta-interventies, kunnen als belangrijke factoren voor de kredietmatiging worden aangemerkt. De ontwikkeling van de SRD-kredietverlening liep terug van 21.2% in 2013 naar 12.1% in 2014 (zie grafiek II.4.4). Deze temporisering was vooral merkbaar in de sectoren woningbouw, handel, dienstverleningen 'overige' (met name persoonlijke leningen).

Het groeitempo van de kredietverlening in vreemde valuta verminderde van 13.3% in 2013 naar 3.2% in 2014. Hierbij heeft de groeivermindering van de US\$-kredietverlening de doorslag gegeven waarbij de temporisering vooral merkbaar was in de sectoren handel en dienstverlening. De hogere kasreservepercentages, een verminderd aanbod van funding en de

wisselkoersfluctuaties op de binnenlandse valutamarkt, hadden een negatief effect op de kredietgroei.

De ontwikkeling van de totale bancaire kredietverlening aan de particuliere sector nam toe met 2.0% in de eerste helft van 2014 tot 5.2% in de eerste helft van 2015. Deze groei manifesteerde zich overwegend bij de kredietverlening in SRD, terwijl de vreemde valuta kredieten terugliepen. De groei van de SRD-kredietverlening accelereerde van 4.7% in de eerste helft van 2014 naar 10.5% in de eerste helft van 2015. Deze groei was vooral merkbaar in de sectoren handel, dienstverlening en industrie. De kredietverlening in US-dollar nam in de eerste helft van 2015 af met 1.2% tegenover een afname van 4.4% in de eerste helft van 2014. Deze afname in 2015 manifesteerde zich vooral in de sectoren industrie, dienstverlening en de sector overige. De kredietverlening in euro verminderde in de eerste helft van 2015 tot 2.0%, terwijl in de vergelijkbare periode van 2014 er sprake was van een groei van 4.9%. Deze afname deed zich voor in de sectoren woningbouw, handel en industrie.

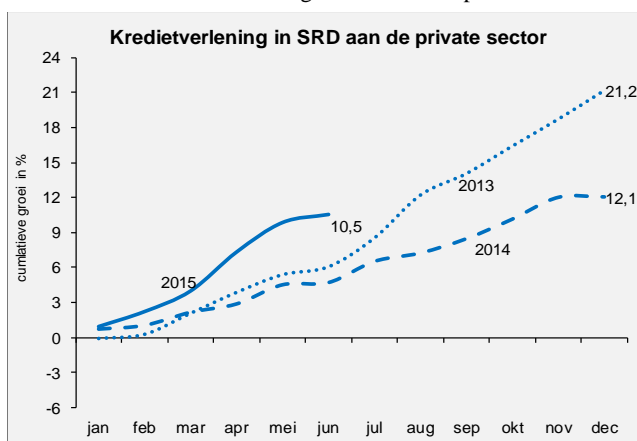
Tabel II.4.2: Ontwikkeling Reserve Base en Kasreserve van de Algemene banken

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	juni 2015
Reserve base in SRD	2461,5	3130,5	3622,3	3907,5	3555,1
Verplichte kasreserve in SRD	608,3	778,4	1086,7	1172,3	1066,5
<i>waarvan: hypotheeklening uit kasreserve</i>	215,9	240,9	288,1	333,5	347,8
Actuele saldo kasreserve	392,4	537,5	798,6	838,7	718,7
Kredietverlening in SRD	2327,1	2708,3	3371,6	4258,7	4644,1
Reserve base in USD	599,5	704,3	833,4	924,4	985,8
Verplichte kasreserve in USD	239,8	281,7	416,7	424,1	447,2
Kredietverlening in USD	342,8	396,3	441,5	465,6	460,1
Reserve base in EUR	298,5	310,1	336,3	368,2	388,1
Verplichte kasreserve in EUR	119,4	124,0	168,1	121,2	123,6
Kredietverlening in EUR	86,3	109,4	124,2	151,6	149,2

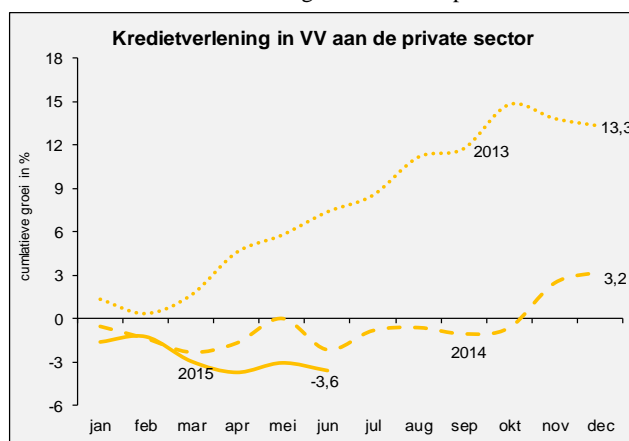
Bron: Centrale Bank van Suriname/ *Voorlopige cijfers

Niettegenstaande de matiging in de SRD-kredietgroei, heeft deze kredietverlening de aanwas van de SRD-deposito's ruimschoots overtroffen. Blijkbaar hebben banken hun liquiditeitsoverschotten aangesproken voor de financiering van de kredieten gelet op het feit dat de overliquiditeit afnam van ± SRD 257 mln in 2013 tot *negatief* SRD 49 mln in 2014. Ook in de eerste helft van 2015 heeft de SRD-krediet de aanwas van de SRD-deposito's sterk overtroffen. Aangezien de liquiditeitsoverschotten van de banken tegen het einde van 2014 vrijwel was verlaagd mede als gevolg van de verhoogde kasreserveverplichting van september 2013. In dit kader hebben de banken de extra kredieten in belangrijke mate gefinancierd middels het opnemen van voorschotten bij de CBvS.

Grafiek II.4.4: Kredietverlening in SRD aan de private sector



Grafiek II.4.5: Kredietverlening in VV aan de private sector

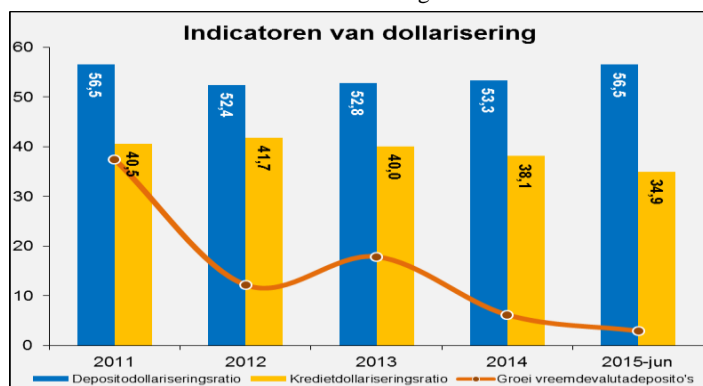


Dollarisering

In 2014 nam de in vreemde valuta aangehouden deposito's van ingezetenen bij de banken af tot 6% ten opzichte van 2013 die 18% noteerde. In SRD tegenwaarde uitgedrukt bedroegen deze deposito's SRD 4.537 mln, oftewel 53.3% van alle deposito's (deposito dollariseringsratio). Aangezien de SRD-deposito's in dezelfde verslagperiode slechts met 4% toenamen (2013: 16%), steeg de deposito dollariseringsratio met 50 basispunten (zie grafiek II.4.6). De kredietdollariseringsratio nam evenwel af, met 190 basispunten tot 38.1%, hetgeen indiceert dat de vreemde valutakredieten in veel mindere mate groeiden dan de SRD-kredieten.

In de eerste helft van 2015 groeiden de vreemde valuta deposito's van de algemene banken met 2.9% tot SRD 4.669 mln. Anderzijds namen de SRD-deposito's af met 9.4%, waardoor de depositodollariseringsratio met 320 basispunten steeg tot 56.5% ten opzichte van december 2014. De kredietdollariseringsratio, daarentegen, daalde in dezelfde orde, en wel van 38.1% per eind 2014 tot 34.9%.

Grafiek II.4.6: Indicatoren van dollarisering

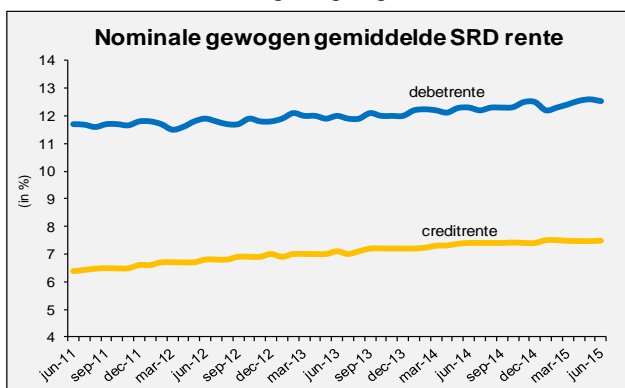


II.4.5 Intereststructuur

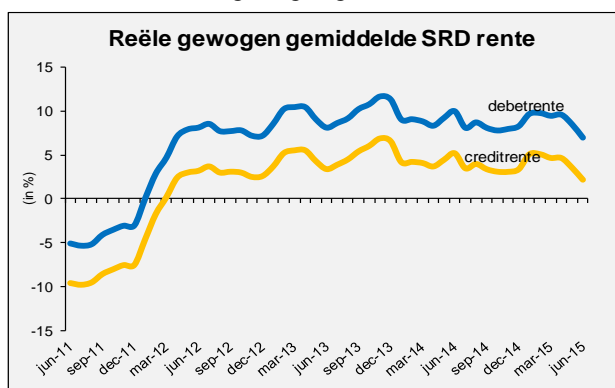
In de grafieken II.4.7 tot en met II.4.10 worden de ontwikkelingen van de gewogen gemiddelde rentetarieven naar munteenheid weergegeven. De nominale creditrente in de SRD-sfeer nam in 2014 toe met 20 basispunten. Een aantal banken verhoogden de rentevoet op hun termijndeposito's om meer funding aan te trekken. De nominale debetrente vertoonde in 2014

een stijging van 50 basispunten. Dit betrof een geleidelijke verhoging van de (effectieve) rentepercentages op kredieten door een aantal banken, in het verlengde van de in 2013 verhoogde kasreservepercentages en de relatief hogere inflatie in 2014. Dit laatste resulteerde in lagere reële rentes in 2014. In de vreemde valutasfeer steeg de creditrente voor US\$ deposito's met 50 basispunten in 2014. Een aantal banken heeft hier ook vooral de rentes op termijndeposito's verhoogd in het kader van het aantrekken van additionele funding. De debetrente voor euro kredieten daalde met 110 basispunten in 2014, vooral als gevolg van aflossingen van achterstallige kredieten die uitstonden tegen een relatief hogere rente. De nominale interesttarieven in de SRD-sfeer bleven in de eerste helft van 2015 vrij stabiel. De toenemende inflatie resulteerde in steeds lagere reële rentes in de eerste helft van 2015. In de US-dollar sfeer zijn vooral de rentes op lange termijndeposito's naar boven bijgesteld, waardoor de creditrente met 30 basispunten steeg in de eerste helft van 2015.

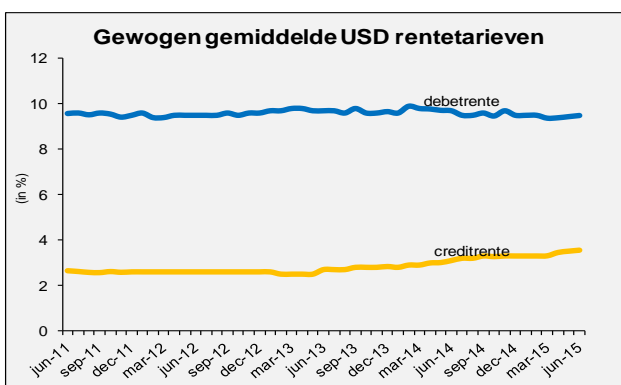
Grafiek II.4.7: Nominale gewogen gemiddelde SRD rente



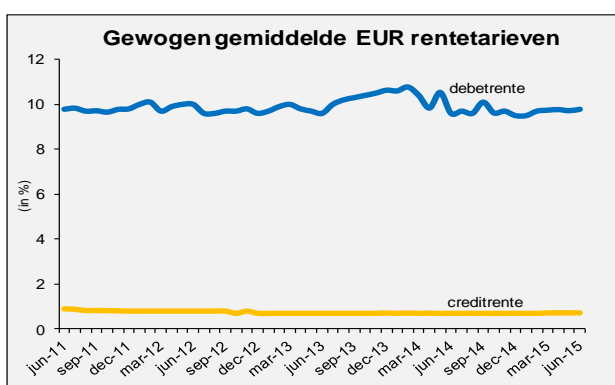
Grafiek II.4.8: Reële gewogen gemiddelde SRD rente



Grafiek II.4.9: Gewogen gemiddelde US\$ rentetarieven



Grafiek II.4.10: Gewogen gemiddelde EURO rentetarieven

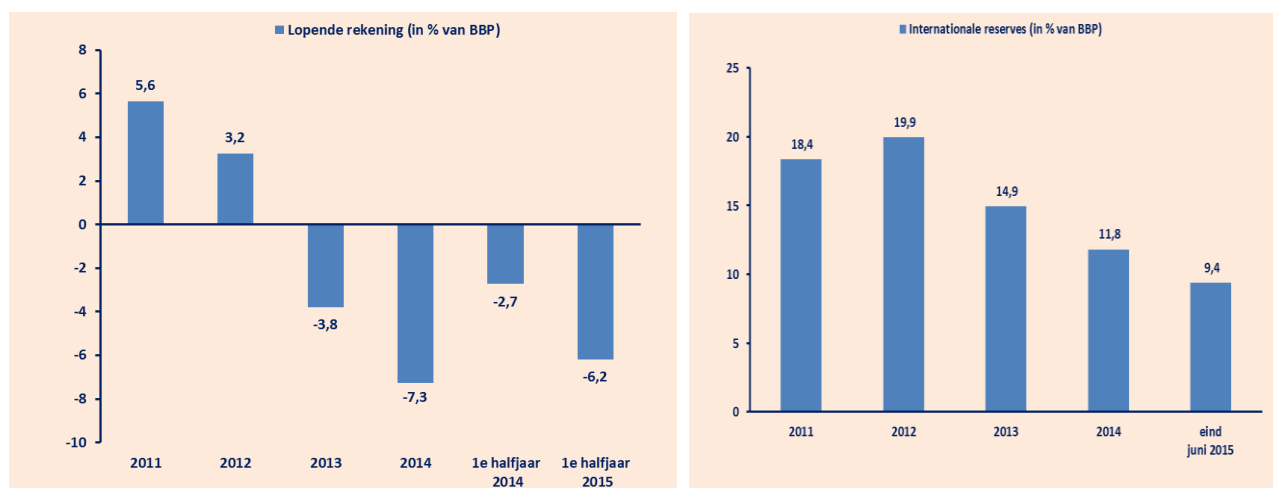


II.5 De betalingsbalans in 2013 – juni 2015

II.5.1 Algemeen

De verdere daling van de internationale goud- en olieprijs had zijn weerslag op de ontwikkeling van de externe sector in 2014 en het eerste halfjaar van 2015. Een sterke terugval in de exporten van Suriname samen met verhoogde importen van diensten, resulteerde in een bijna verdubbeling van het tekort op de lopende rekening. De internationale reserves daalden in 2014 met ongeveer 20% ten opzichte van 2013, en in de eerste zes maanden van 2015 met nogmaals 15%. Het verloop van de lopende rekening en de internationale reserves in percentage van het BBP is in grafiek II.5.1 weergegeven.

Grafiek II.5.1 Externe sector variabelen in percentage van het BBP



II.5.2 Lopende rekening

Het tekort op de lopende rekening steeg van circa US\$ 198 mln in 2013 tot circa US\$ 386 mln in 2014 en bedroeg circa US\$ 333 mln in het eerste halfjaar van 2015. In procenten van het BBP beliep het tekort 7.3% in 2014 en 6.2% in de eerste helft van 2015.

De Handelsbalans

Het positief saldo op de handelsbalans in 2013 nam af met US\$ 88 mln tot het niveau van US\$ 133 mln in 2014. De exporten daalden in 2014 met US\$ 249 mln oftewel 10% ten opzichte van 2013. Deze werden hoofdzakelijk gedreven door een daling in de goudexporten. De verminderde goudexportwaarde was het gevolg van zowel prijsdalingen als lagere exportvolumes. De importen daalden eveneens met US\$ 161 mln (7%) ten opzichte van 2013, vooral merkbaar bij brandstof importen en import van onderhouds- en reparatie goederen in de mijnbouwsector. De daling van de brandstof importen was het resultaat van zowel de verlaagde prijzen als de afgenomen volumes.

In het eerste halfjaar van 2015 registreerde de handelsbalans een tekort van US\$ 136 mln, terwijl er in het eerste halfjaar van 2014 nog sprake was van een handelsbalansoverschot van US\$ 99 mln. Dit kwam enerzijds door een verdere afname van de exporten en anderzijds door

toename van de importen. De exporten daalden in het eerste halfjaar van 2015 met US\$ 158 mln (15%) ten opzichte van dezelfde periode in 2014, welke hoofdzakelijk werden gedreven door olie- en goudexporten. De verminderde olie- en goudexportwaarden waren het gevolg van zowel prijsdalingen als lagere exportvolumes. Daarentegen stegen de importen met US\$ 77 mln (8%), voornamelijk door toegenomen invoer van kapitaalgoederen door de mijnbouwsector (w.o. machines, metalen, transportmiddelen en chemicaliën). De afname van de brandstofimporten, die de toename van de totale importen wat afzwakte, was geheel ingegeven door de sterk gedaalde olieprijsen in het eerste halfjaar van 2015, aangezien de importvolumes juist toenamen.

Dienstenverkeer

Het tekort op de dienstenrekening nam toe met 45% tot US\$ 529 mln in 2014 ten opzichte van het voorgaand jaar. Hierbij hebben de toegenomen betalingen door Staatsolie voor geleverde constructiewerkzaamheden en overige technische en handels-gerelateerde diensten in het kader van de bouw van de nieuwe olieraffinaderij een rol gespeeld. In de eerste helft van 2015 verminderde het tekort op de diensten rekening met US\$ 37 mln tot een bedrag groot US\$ 217 mln ten opzichte van het eerste halfjaar van 2014. Deze verbetering was voornamelijk als gevolg van verminderde importen van constructie en overige technische- en handels gerelateerde diensten door de mijnbouwsector.

Primaire inkomens

Het tekort op de inkomensrekening halveerde tot US\$ 60 mln in 2014 (zie tabel II.5.2). De uitstroom in 2014 ten opzichte van 2013 daalde met bijkans 45% tot US\$ 82 mln. Dat houdt voornamelijk verband met verminderde gerealiseerde winsten door Surinaamse dochterondernemingen van buitenlandse directe investeerders welke actief zijn in de mijnbouwsector. Voor 82% was de uitstroom gerelateerd aan opbrengsten uit directe investeringen (herinvesteringen) en aan rentebetalingen door diverse sectoren (waaronder de Staat, de particuliere sector en de algemene banken). De totale instroom in 2014 van primaire inkomens van US\$ 22 mln was in de vorm van rente-inkomsten van de CBvS en de algemene banken op beleggingen in het buitenland. In het eerste halfjaar van 2015 verbeterde de inkomensrekening met US\$ 7 mln (30%) ten opzichte van dezelfde periode in 2014, als gevolg van een sterkere daling van de uitstroom in vergelijking met de instroom. De totale uitstroom van primaire inkomens van US\$ 24 mln in het eerste halfjaar van 2015 was 34% lager dan in dezelfde periode in 2014 (zie tabel II.5.2). Dat houdt voornamelijk verband met verminderde gerealiseerde winsten door Surinaamse dochterondernemingen van buitenlandse directe investeerders welke actief zijn in de mijnbouwsector. De totale instroom van primaire inkomens bedroeg US\$ 7 mln (een daling van 41% ten opzichte van dezelfde periode in 2014).

Inkomensoverdrachten

Het netto resultaat uit de inkomensoverdrachtenrekening verbeterde met bijkans 7% in 2014 ten opzichte van 2013 als gevolg van verminderde uitstroom naar het buitenland. De instroom van US\$ 151 mln in 2014 bleef nagenoeg ongewijzigd ten opzichte van 2013 (tabel II.5.2) en betrof voornamelijk middelen uit Nederland, de Verenigde Staten van Amerika en België voor familieondersteuning. De uitstroom naar het buitenland nam echter af met 7% tot US\$ 80 mln en was vooral merkbaar in de overmakingen naar China. De belangrijkste bestemmingen bleven

zoals gewoonlijk China, Brazilië, de Verenigde Staten van Amerika, Nederland en de Dominicaanse Republiek. In het eerste halfjaar van 2015 verbeterde het saldo op de inkomensoverdrachten rekening met bijkans US\$ 3 mln (8%) ten opzichte van het eerste halfjaar van 2014. Het eerste halfjaar van 2015 noteerde een instroom van US\$ 73 mln en een uitstroom van US\$ 37 mln. Zowel de instroom als uitstroom daalde ten opzichte van het eerste halfjaar van 2014 respectievelijk met US\$ 3 mln en US\$ 6 mln. De daling van de instroom betrof voornamelijk middelen uit Nederland, terwijl er minder werd overgemaakt naar China, Brazilië en Nederland.

Vermogensoverdrachten rekening

In 2014 registreerde de vermogensoverdrachten rekening een netto uitstroom van US\$ 0,4 mln. Het betrof in deze schenkingen van Suriname aan Dominica, St Lucia en St. Vincent, die eind december 2013 werden getroffen door een storm. In het eerste halfjaar van 2015 registreerde de vermogensoverdrachtenrekening geen noemenswaardige stromen.

II.5.3 Financiële rekening

De financiële rekening registreerde een netto instroom van US\$ 435 mln naar Suriname in 2014, deze is US\$ 48 mln oftewel 13% meer dan in 2013. Hiervan was het gros, namelijk 97%, uit hoofde van het overig financieel verkeer, terwijl de rest afkomstig was uit hoofde van directe investeringen. Deze middelen werden voornamelijk aangewend om de toegenomen importen van diensten en de investeringen in de mijnbouwsector te financieren. In het eerste halfjaar van 2015 registreerde de financiële rekening een netto instroom van US\$ 304 mln naar Suriname, welke het dubbele is van het eerste halfjaar van 2014. Het betrof in deze het overig financieel verkeer via de CBvS en de overige particuliere sector.

Directe investeringen

De directe investeringen bedroegen US\$ 14 mln in 2014 hetgeen een aanzienlijke vermindering van bijkans US\$ 124 mln betekende ten opzichte van 2013. Deze resulteerde in de verminderde bedrijfsresultaten van de multinationale mijnbouwbedrijven. Hun herinvesteringen bedroegen US\$ 26 mln en de overige directe investeringen *negatief* US\$ 12 mln op grond van afname van de netto verplichtingen aan de buitenlandse aandeelhouders. De directe investeringen in het eerste halfjaar van 2015 waren *negatief* US\$ 31 mln. Deze is het dubbele ten opzichte van het eerste halfjaar van 2014 en leidde tot verdere afname in de bedrijfsresultaten van de multinationale mijnbouwbedrijven. Als gevolg hiervan bedroegen hun herinvesteringen *negatief* US\$ 51 mln en de overige directe investeringen US\$ 20 mln op grond van afname van de netto vorderingen op de buitenlandse aandeelhouders. De negatieve herinvesteringen resulteerde in een netto verlies, welke door de dochterondernemingen zijn gefinancierd.

Overig financieel verkeer

Het overig financieel verkeer vertoont evenals in 2013 een aanzienlijke instroom van financiële middelen. De totale instroom bedroeg circa US\$ 420 mln, waarvan bijkans 63% voor rekening van de overige private sector, met name Staatsolie. De instroom bij de bedrijven was het gevolg van een netto opname van leningen (US\$ 351 mln) en uit hoofde van handelskredieten (US\$ 78 mln) enerzijds, en een toename van korte-termijn tegoeden in het buitenland

(US\$ 165 mln) anderzijds. Dit laatste is een weerspiegeling van de middelen uit hoofde van de opgenomen leningen.

De overheid nam circa 19% ofwel US\$ 80 mln van de instroom voor haar rekening. De Staat nam nieuwe leningen op ad. US\$ 114 mln, met name bij de Inter-American Development Bank (IADB) en ING Bank N.V., en pleegde aflossingen ad US\$ 34 mln aan China, India en de IADB.

De resterende 18% ofwel US\$ 75 mln van de instroom geschiedde via de algemene banken (US\$ 51 mln) en via de CBvS (US\$ 24 mln). De buitenlandse tegoeden van de algemene banken daalden met US\$ 32 mln, voornamelijk als gevolg van de swapdeals met de CBvS, terwijl hun verplichtingen met US\$ 20 mln toenamen. Bij de CBvS namen haar buitenlandse tegoeden af met US\$ 24 mln ten gunste van de internationale reserves. In deze betrof het vreemde valuta tegoeden van de overheid die werden verkocht aan de CBvS.

Het overig financieel verkeer vertoonde in het eerste halfjaar van 2015 eveneens een aanzienlijke netto instroom van circa US\$ 333 mln.

- Bijna de helft van deze middelen was afkomstig van de CNY-SRD swap in april en juni 2015 met de People's Bank of China, waarmee tegelijkertijd de verplichtingen van de CBvS aan het buitenland toenamen.
- Circa \$146 mln van de instroom vond plaats via bedrijven, met name Staatsolie. Dit als gevolg van netto opname van leningen (US\$ 101 mln), handelskredieten (US\$ 37 mln), en afname van korte-termijn tegoeden in het buitenland (US\$ 9 mln).
- De overheid nam circa US\$ 80 mln van de instroom voor haar rekening, welke tot stand kwam door opname van nieuwe leningen (US\$ 97 mln) bij Republic Bank Limited en de Inter-American Development Bank (IADB), en aflossingen (US\$ 17 mln) aan China, India en de IADB.
- De algemene banken zorgden voor een uitstroom van US\$ 46 mln, doordat hun buitenlandse tegoeden toenamen met US\$ 42 mln en hun verplichtingen afnamen met US\$ 4 mln.

II.5.4 Internationale reserves

Tabel II.5.1: Internationale reserves van de Centrale Bank van Suriname (x US\$ 1 mln)

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	juni 2015
Monetair goud	108,5	123,3	40,4	51,9	50,6
Bijzondere trekkingsrechten in het IMF	123,8	123,9	125,2	117,7	114,3
Deviezenvorderingen ¹⁾	325,2	432,1	314,2	177,4	257,4
Effecten	250,0	319,7	289,6	269,2	73,1
Reservepositie in het IMF	9,4	9,4	9,4	8,9	8,6
Internationale reserves	816,9	1.008,4	778,8	625,1	503,9
Importdekking (excl. importen door de mijnbouwsector) ²⁾	6,1	6,5	4,6	3,9	3,0

Bron: Centrale Bank van Suriname

1) Exclusief vorderingen die ten behoeve van de overheid en andere sectoren in het buitenland zijn aangehouden

2) Importen hebben betrekking op goederen en diensten

Het tekort op de lopende rekening en de valuta-interventies van de CBvS hadden hun weerslag op de internationale reserves, welke in 2014 ten opzichte van 2013 afnamen met US\$ 154 mln (20%). De bijdrage van de herwaarderingsverschillen in de afname was marginaal (US\$ 4 mln). De instroom uit hoofde van transacties bedroeg US\$ 477 mln en de uitstroom US\$ 627 mln. Per eind 2014 waren de internationale reserves ad US\$ 625,1 mln voldoende om 3.9 maanden import aan goederen en diensten te financieren (exclusief de mijnbouwimporten).

Evenals in 2014 hadden het tekort op de lopende rekening en de valuta-interventies van de CBvS hun weerslag op de internationale reserves, welke in het eerste halfjaar van 2015 verder afnamen met US\$ 121 mln (19%).

Het aandeel van de herwaarderingsverschillen aan deze afname bedroeg US\$ 11 mln, voornamelijk als gevolg van daling van de Euro waarde in bovengenoemde periode. Per eind juni 2015 waren de internationale reserves ad US\$ 503,9 mln voldoende om 3 maanden import aan goederen en diensten te financieren (exclusief de mijnbouwimporten).

Tabel: II.5.2: Betalingsbalans van Suriname (x US\$ 1 mln)

	2012	2013	2014*					2015*		
			KW1	KW2	KW3	KW4	Totaal	KW1	KW2	1e helft
A. Lopende rekening	163,9	-197,6	-55,2	-89,5	-93,7	-146,7	-385,1	-164,4	-168,5	-332,9
1. Saldo goederenrekening	701,3	220,6	63,6	35,3	36,3	-2,4	132,8	-50,4	-85,7	-136,1
Exporten	2.694,8	2.394,3	538,0	540,7	541,2	525,3	2.145,1	479,2	441,4	920,6
Importen	-1.993,5	-2.173,7	-474,4	-505,3	-504,8	-527,7	-2.012,3	-529,6	-527,1	-1056,7
2. Saldo dienstenrekening	-418,7	-363,0	-110,4	-143,4	-136,5	-139,0	-529,2	-104,0	-112,8	-216,8
Diensten: credit	175,3	178,5	54,3	58,6	47,1	50,7	210,7	62,0	54,4	116,4
Transport	28,3	30,5	8,2	9,7	8,8	10,8	37,5	10,5	10,6	21,1
Overige	147,0	148,0	46,2	48,9	38,2	39,9	173,2	51,5	43,8	95,3
Diensten: debet	-594,1	-541,5	-164,7	-202,0	-183,5	-189,7	-739,9	-166,0	-167,2	-333,2
Transport	-96,0	-98,1	-24,5	-19,7	-22,2	-22,6	-89,0	-22,5	-21,6	-44,1
Overige	-498,1	-443,4	-140,2	-182,3	-161,3	-167,0	-650,9	-143,5	-145,6	-289,1
3. Saldo inkomensrekening	-191,4	-121,8	-22,0	-1,5	-14,4	-21,9	-59,9	-27,7	11,3	-16,5
Inkomens: credit	27,1	27,1	7,0	5,2	4,7	4,7	21,6	3,6	3,6	7,2
Inkomens: debet	-218,5	-148,9	-29,1	-6,7	-19,1	-26,6	-81,5	-31,4	7,7	-23,7
4. Saldo inkomensoverdrachtenrekening	72,8	66,6	13,7	20,0	20,9	16,6	71,2	17,8	18,6	36,4
Inkomensoverdrachten: credit	145,5	153,2	36,3	39,8	39,2	36,1	151,4	36,9	36,2	73,0
Inkomensoverdrachten: debet	-72,8	-86,6	-22,7	-19,7	-18,3	-19,6	-80,2	-19,1	-17,5	-36,6
B. Vermogensoverdrachtenrekening	-7,0	0,1	-0,5	0,1	0,0	0,0	-0,4	0,0	-0,0	-0,0
Vermogensoverdrachtenrekening: credit	0,8	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Vermogensoverdrachtenrekening: debet	-7,8	0,0	-0,6	0,0	0,0	0,0	-0,6	-0,0	-0,0	-0,1
Totaal, Groep A plus Groep B	156,9	-197,5	-55,7	-89,4	-93,7	-146,7	-385,5	-164,4	-168,6	-333,0
C. Financiële rekening, exclusief Groep E	429,0	386,4	101,6	48,5	88,2	196,4	434,7	135,1	169,1	304,3
1. Directe investeringen	120,5	138,4	-6,9	-7,6	-24,7	53,4	14,2	19,7	-50,4	-30,7
Directe investeringen in het buitenland	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Directe investeringen in Suriname	121,3	138,3	-6,9	-7,6	-24,7	53,4	14,2	19,7	-50,4	-30,7
2. Beleggingen: activa	-5,8	-1,2	-5,6	4,5	1,5	0,1	0,6	6,5	-4,1	2,4
Aandelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Effecten	-5,8	-1,2	-5,6	4,5	1,5	0,1	0,6	6,5	-4,1	2,4
3. Beleggingen: passiva	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aandelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Effecten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4. Overig financieel verkeer: activa	260,8	42,5	-14,3	-11,1	63,1	-84,6	-47,0	-15,0	-20,0	-35,0
Monetaire autoriteiten	74,4	2,0	25,2	-8,9	3,9	4,0	24,1	3,1	-6,9	-3,8
Banken	-96,6	-96,0	13,8	-50,6	68,6	-0,1	31,7	-5,8	-36,7	-42,5
Overige sectoren	283,0	136,5	-53,3	48,5	-9,4	-88,5	-102,7	-12,3	23,6	11,3
5. Overig financieel verkeer: passiva	53,5	206,8	128,4	62,6	48,4	227,5	466,8	123,9	243,7	367,6
Monetaire autoriteiten	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	156,8	156,8
Centrale overheid ⁽¹⁾⁽²⁾	103,4	164,9	0,8	30,7	24,8	23,3	79,7	18,3	61,7	79,9
Banken	4,9	21,0	3,3	3,7	6,8	6,1	19,8	-10,2	6,5	-3,8
Overige sectoren	-55,7	20,8	124,3	28,2	16,8	198,1	367,4	115,9	18,7	134,6
Totaal, Groep A tot en met Groep C	586,0	188,9	45,9	-40,9	-5,5	49,7	49,2	-29,2	0,5	-28,7
D. Statistische verschillen	-405,8	-337,7	-42,3	-24,3	-48,5	-84,2	-199,3	-88,7	7,3	-81,4
E. Financierings items	-180,1	148,8	-3,6	65,3	54,0	34,5	150,2	117,9	-7,9	110,1
Internationale reserves ⁽²⁾⁽³⁾	-180,1	148,8	-3,6	65,3	54,0	34,5	150,2	117,9	-7,9	110,1
Memorandum item										
Herwaarderingsverschillen ⁽³⁾⁽⁴⁾	-11,3	80,9	-14,9	-0,1	12,7	5,7	3,5	13,6	-2,5	11,1

Bron: Centrale Bank van Suriname

II.6 Het verzekeringswezen

II.6.1 Algemeen

De Wet Nationale Basis Zorgverzekering is op 29 augustus 2014 aangenomen door de Nationale Assemblée en op 9 oktober 2014 in werking getreden. Deze Wet is bedoeld voor personen die niet in aanmerking komen voor de gratis basiszorgverzekering, met name zij die zitten in de leeftijdscategorie 17-59 jaar en ingezetenen die de Surinaamse nationaliteit niet bezitten. Met de inwerkingtreding van deze Wet geldt voor alle ingezetenen een verplichte basiszorgverzekering. De Wet geeft namelijk aan dat elke individu verplicht is om tenminste een basiszorgverzekering af te sluiten. Ook het werkgevers- en werknemersaandeel in de premie en de verplichtingen van de verzekeraar zijn opgenomen in deze Wet. Het product Basis Zorgverzekering wordt door alle verzekeringsmaatschappijen verkocht.

De verzekeringsmaatschappijen N.V. Paramaribo Schade Assurantie Company (Parsasco N.V.) en Assuria Schadeverzekering N.V. breidden hun diensten uit in het district Wanica (Lelydorp) in 2014. In januari 2015 is door Assuria N.V. een groot deel van de aandelen van een levensverzekeringsmaatschappij, gevestigd te Trinidad and Tobago opgekocht, namelijk Mega Insurance Company Ltd.(MEGA). De naam van MEGA is reeds gewijzigd in Assuria Life (T&T) Ltd.

In het derde kwartaal van 2014 heeft de CBvS gesprekken gevoerd met de verzekeraars over de nieuwe rapportagestaten, die de CBvS wenst in te voeren. Tijdens deze bespreking zijn de knelpunten besproken. De aangepaste staten zullen op korte termijn opnieuw aan de instellingen worden aangeboden ter invulling en becommentariëring.

Ten aanzien van de concept ontwerpwet Toezicht Verzekeringsbedrijf heeft de Staatsraad in het tweede kwartaal van 2015 een advies uitgebracht aan de President van de Republiek Suriname. Dit advies houdt onder andere in het meewerken aan de totstandkoming van de ontwerpwet met in achtneming van tekstuele verbeteringen en belangen van verzekerden. Na de aanpassing zal de ontwerpwet via de President aan de Nationale Assemblée worden aangeboden.

In het kader van het ontwikkelen van het macro-prudentieel toezicht, heeft de CBvS de Caribbean Regional Technical Assistance Centre (CARTAC) gevraagd om technische bijstand te verlenen voor de ontwikkeling van een "Stress-Testing Methodology" en "Financial Soundness Indicators" voor de verzekeringssector. Stresstest is een risk management die gebruikt worden om de mogelijke effecten op de financiële toestand van de instelling te evalueren. Een stresstest geeft een indicatie hoe een individuele instelling of een sector zal reageren ingeval van schokken of onregelmatigheden, zoals een abnormale markt situatie of een economische crisis. De risico's, met name de mogelijke verliezen die kunnen ontstaan bij abnormale marktsituaties, worden hierdoor transparanter gemaakt.

Er zijn "Financial Soundness Indicators" (FSI) voor verzekeraars ontwikkeld met als doel het ondersteunen van macro-prudentiële analyse en het beoordelen van de sterke en zwakke punten van de financiële systemen van de verzekeraars. In mei en juni 2015 zijn er trainingen verzorgd voor medewerkers van de CBvS met betrekking tot voornoemde.

II.6.2 Toezicht verzekeringsmaatschappijen

In het eerste halfjaar van 2015 stonden de volgende verzekeringsmaatschappijen onder het toezicht van de Centrale Bank van Suriname.

Schadeverzekeringsmaatschappijen

1. N.V. Surinaamse Assurantie Maatschappij "SelfReliance";
2. Fatum Schadeverzekering N.V.;
3. Assuria Schadeverzekering N.V.;
4. Assuria Medische Verzekering N.V.;
5. N.V. Paramaribo Schade Assurantie Company (PARSASCO) en
6. Clico General Insurance Company Suriname N.V.

Levensverzekeringsmaatschappijen

1. Assuria Levensverzekering N.V.;
2. Fatum Levensverzekering N.V.;
3. Clico Life Insurance Company Suriname N.V. en
4. SelfReliance Levensverzekeringen N.V.

Uitvaartverzekeringsmaatschappijen

1. Stichting Uitvaartverzekering "Hamdard" en
2. Hennep Verzorgende Verzekering N.V.

Houdstermaatschappij:

Assuria N.V.

Financiële gegevens

Het balanstotaal van de schade- en levensverzekeringsmaatschappijen samen bedraagt SRD 1,1 mld. Hiermee is de bijdrage van de verzekeringssector aan de totale financiële sector 8.9% (Tabel II.6.1). Vanwege het nog niet beschikbaar zijn van de cijfers over het boekjaar 2014, heeft onderstaand verslag betrekking op het boekjaar 2013. Ook kunnen de financiële cijfers van de twee onder toezicht staande uitvaartverzekeringsmaatschappijen vanwege onvolledigheid niet worden gepubliceerd.

Levensverzekeringsmaatschappijen

Van de vier onder toezicht staande levensverzekeraars, hebben per ultimo december 2013 drie instellingen aan de CBvS gerapporteerd. Het balanstotaal van deze drie levensverzekeraars vertoont in 2013 een stijging van 14.9% ten opzichte van 2012 (Tabel II.6.2). De stijging aan de activazijde van de balans wordt veroorzaakt door een toename van de overige beleggingen met 27.6%, terwijl de passivazijde is toegenomen door de toename van algemene reserves met 17.7% en door de toename van premiereserves met 13.1%. De toename van de overige beleggingen is toe te schrijven aan de toename van leningen op schuldbekentenissen (LOS) met 87.9% en termijndeposito's met 67.1% ten opzichte van 2012. In 2013 is de post spaarrekeningen, welke in de post overige beleggingen zit, afgenomen met 66.9% ten opzichte van 2012, doordat de gelden van de spaarrekeningen zijn overgeheveld naar termijndeposito's.

De post termijndeposito's is met 43.8% de grootste post van de beleggingsportefeuille, gevolgd door hypotheek met 26.2%. De totale reserves van de drie levensverzekeraars zijn met 13.7% toegenomen en wel tot SRD 65.4 mln. Verder blijkt uit de gecombineerde balansen van de levensverzekeraars dat de post overige schulden (inclusief voorzieningen) is toegenomen met 43.1% ten opzichte van 2012, hetgeen toe te schrijven is aan onder andere de toename van de belastingen met 164.7%, de winstdeling aan de verzekeringscrediteuren met 408.4% en een bedrag aan langlopende schulden van circa SRD 1.2 mln (Tabel II.6.2).

De totale premies zijn in 2013 afgenomen met 4.5% ten opzichte van 2012 (Tabel II.6.3). In 2012 was er een significante stijging van het premie-inkomen van de pensioen- verzekeringen. Deze is in 2013 weer gestabiliseerd. De eenmalige koopsommen zijn in 2013 toegenomen met 54.9%. De totale premies en eenmalige koopsommen samen zijn toegenomen met 16.2%. Deze heeft een stijging van 16.3% veroorzaakt bij premie eigen rekening. De premie eigen rekening is vanwege de verdiende premie gestegen met slechts 19.3%, ondanks de toename in de mutatie technische voorzieningen met 14.6%. Het technisch resultaat is in de afgelopen vijf jaren steeds negatief geweest, doordat de kosten (provisie en acquisitiekosten, bedrijfskosten, winstdeling en korting) en uitkeringen hoger zijn geweest dan de verdiende premie. Dit resultaat vertoont echter sinds 2012 een verbetering. In 2013 is het technisch resultaat met 10.6% ten opzichte van 2012 verbeterd (van negatief SRD 17.9 mln naar negatief SRD 16.0 mln), als gevolg van de bovengenoemde toename van de verdiende premie (Tabel II.6.3). De beleggingsinkomsten van de levensverzekeraars zijn in 2013 afgenomen met 10.9% tot SRD 26,9 mln. De daling van de beleggingsinkomsten kan worden toegeschreven aan de afname van de beurswaarde van aandelen. Het solvabiliteits-overschot van de levensverzekeraars is van SRD 31,0 mln in 2012 gestegen naar SRD 37,0 mln in 2013. In 2013 is gebleken dat de rentabiliteit¹ van de levensverzekeraars is gedaald van 21.3% in 2012 naar 17.4%. De levensverzekeraars hebben samen in 2013 een winst na belastingen geboekt van SRD 11,7 mln, hetgeen een daling is van 7.1% ten opzichte van 2012 (Tabel II.6.3).

Schadeverzekeringsmaatschappijen

Het balanstotaal van de schadeverzekeraars is in 2013 toegenomen met 24.1% tot SRD 644,8 mln (Tabel II.6.4). De beleggingen zijn met 7.4% tot SRD 319,6 mln toegenomen. Deze toename is veroorzaakt door een stijging van de beleggingen in termijndeposito's en hypotheek met respectievelijk 28.9% en 11.5% ten opzichte van 2012. De termijndeposito's zijn toegenomen omdat de gelden van de spaarrekeningen zijn overgeheveld naar termijndeposito's en door de verkregen rente uit beleggingen in termijndeposito's. De toename van de hypotheek is toe te schrijven aan de toename van de hypothecaire leningen zowel in Surinaamse dollar als in Amerikaanse dollar. Uit de beleggingsportefeuille blijkt dat de termijndeposito's en de hypotheek de grootste beleggingsposten met respectievelijk 32.2% en 23.8% hebben gevormd. De post overige activa is toegenomen met 63.0%. Deze toename is toe te schrijven aan de toename van de vorderingen uit directe verzekeringen en vorderingen op groepsmaatschappijen. De liquide middelen zijn eveneens toegenomen met 34.0%. De totale reserves van de schadeverzekeraars zijn in 2013 met 12.8% toegenomen tot SRD 282,1 mln. Ook de technische voorzieningen zijn

¹ De rentabiliteit is de verhouding tussen de netto winst en het eigen vermogen.

gestegen met 65.5% ten opzichte van 2012 als gevolg van een toename van de winstdeling met 164.7%, de premiereserves met 90.3% en de schadereserves met 31.6% (Tabel II.6.4).

In 2013 bedroeg het totaal bruto premie-inkomen SRD 393,4 mln (Tabel II.6.5). Dit is ten opzichte van 2012 een stijging van 59.1%. Deze stijging werd veroorzaakt door de invoering van de basiszorgverzekering, waardoor het bruto premie-inkomen in de categorie Ziekte- en Ongevallenverzekeringen is toegenomen met 133.6%. De invoering van de basiszorgverzekering heeft ook effect gehad op de mutatie technische voorzieningen welke fors is toegenomen met 3.410%. Het totaal aan uitkeringen bedragen SRD 183,7 mln, welke een toename is van 43.6% ten opzichte van 2012. Verder blijkt dat de beleggingsinkomsten zijn gedaald met 58.3% ten opzichte van 2012 vanwege directe en indirecte beleggingsopbrengsten en de daling van de beurswaarde van aandelen.

De solvabiliteitspositie van de schadeverzekeraars is verder verbeterd en vertoont in 2013 een overschot van SRD 165,3 mln. De rentabiliteit van de schadeverzekeraars is in 2012 gedaald van 23% naar 16% in 2013. De schadeverzekeraars hebben samen een netto winst van SRD 44,0 mln, hetgeen een daling is van 24.1% ten opzichte van 2012 (Tabel II.6.5).

Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen (WAM)

In 2013 zijn er in totaal 219.861 WAM-verzekeringen afgesloten, die een bruto premie inkomen van SRD 47,6 mln vertegenwoordigen. Dit inkomen is met 5.8% toegenomen ten opzichte van 2012. Van het aantal WAM-verzekeringen bestaat 61.1% uit de categorie verzekeringen van personenauto's. Dit is gelijk aan 134.336 verzekeringen. Deze categorie is met een premie inkomen van SRD 30,2 mln (63.4% van het bruto premie inkomen), de grootste WAM verdiener. Het resultaat uit de WAM is wederom slecht en het verlies bedraagt SRD 32,7 mln, hetgeen weliswaar een verbetering is van 21.0% ten opzichte van 2012. De uitkeringen, voornamelijk ter dekking van de materiële schade, bedragen SRD 34,7 mln. In 2013 zijn er in totaal 17.850 schadegevallen geregistreerd, waarvan 13.557 reeds zijn afgehandeld.

Tabel: II.6.1: Balanstotaal van de financiële sectoren (x SRD 1 mln)

Financiële Sector	Balanstotaal	Aandeel per sector in %
Banken	9,85	77.2
Pensioenfondsen	1,74	13.7
Verzekeringsmaatschappijen	1,14	8.9
Kredietcoöperaties	0,03	0.2
Totaal	12,76	100

Bron: Centrale Bank van Suriname

Tabel II.6.2: Gecombineerde Balansen der Levensverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013
ACTIVA					
Kas en Bank (liquide middelen)	29,9	13,0	14,4	21,3	17,1
Vaste eigendommen	3,6	2,0	2,6	3,5	2,9
Beleggingen:					
a) overheid	-	-	-	-	-
b) particulieren:					
- hypotheek	72,6	84,9	115,0	119,6	113,8
- overige	112,7	152,4	218,2	251,9	321,3
Overige activa	12,6	13,6	17,3	37,8	43,4
Totaal	231,5	266,0	367,5	434,1	498,6
PASSIVA					
Aandelenkapitaal	1,7	1,4	1,4	1,4	1,4
Reserves	-69,7	29,2	46,0	57,5	65,4
Achtergestelde leningen	-	-	-	-	-
Technische voorziening	287,0	221,6	301,3	349,5	395,0
Overige schulden	12,4	13,7	18,8	25,8	36,8
Totaal	231,5	266,0	367,5	434,1	498,6

Bron: Centrale Bank van Suriname

Tabel II.6.3: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Levensverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013
Premie	34,8	28,8	37,7	49,0	46,8
Koopsommen	17,9	33,5	42,3	26,3	40,7
Totaal premie + koopsommen	52,6	62,4	80,0	75,3	87,5
Premie herverzekeraar	1,4	2,2	2,5	2,3	2,6
Premie eigen rekening ¹	51,2	60,2	77,4	73,0	84,9
Mutatie technische voorzieningen	27,7	24,7	79,7	46,0	52,7
Verdiende premie ²	23,5	35,5	-2,2	27,0	32,2
Bruto uitkeringen	14,8	30,8	13,3	17,1	18,0
Aandeel herverzekeraar	0,2	0,9	0,7	-	-
Uitkeringen eigen rekening ³	14,7	30,0	12,6	17,1	18,0
Provisie en acquisitiekosten	3,6	3,7	3,8	4,5	5,3
Bedrijfskosten	8,7	9,1	14,4	14,4	13,5
Winstdeling en korting	4,0	4,9	9,6	9,0	11,5
Technisch resultaat ⁴	-7,5	-12,2	-42,5	-17,9	-16,0
Beleggingsinkomsten	13,8	17,7	24,8	30,1	26,9
Saldo andere baten en lasten	0,1	0,5	32,2	1,1	2,8
Beleggingslasten	0,1	0,0	-	-	0,0
Winst voor belasting ⁵	6,3	6,0	14,5	13,3	13,6
Belasting	0,2	0,2	0,5	0,7	1,9
Winst na belasting	6,0	5,8	14,1	12,6	11,7

Bron: Centrale Bank van Suriname

¹ Premie eigen rekening = Totaal premie + koopsommen – Premie herverzekeraar² verdiende premie = premie eigen rekening – mutatie technische voorzieningen³ Uikeringen eigen rekeningen = Bruto uitkeringen – Aandeel herverzekeraar⁴ Technisch resultaat = Verdiende premie – Uitkeringen eigen rekening – provisie en acquisitiekosten – bedrijfskosten – winstdeling en korting⁵ Winst voor belasting = Technisch resultaat + beleggingsinkomsten + Beleggingslasten – saldo andere baten en lasten

Tabel II.6.4: Gecombineerde Balansen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013
ACTIVA					
Vaste eigendommen	28,3	26,6	36,0	51,3	58,9
Beleggingen:				297,5	319,6
-Overheidssector	-	-	-	-	-
-Particuliere					
a) hypotheek	46,8	49,6	57,2	68,2	76,0
b) overige	88,7	100,0	183,5	229,3	243,6
Overige activa	105,9	106,5	110,8	130,0	212,0
Liquide middelen	27,7	40,2	47,3	40,6	54,4
Totaal	297,5	322,8	434,8	519,4	644,8
PASSIVA					
Aandelenkapitaal	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Reserves	122,4	139,8	191,4	250,0	282,1
Technische voorzieningen	118,5	121,4	130,8	141,5	234,2
Lange termijn schulden (incl. voorzieningen)	4,2	2,6	1,5	2,0	1,4
Korte termijn schulden	52,0	58,7	110,8	125,5	126,9
Totaal	297,5	322,8	434,8	519,4	644,8

Bron: Centrale Bank van Suriname

Tabel II.6.5: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013
Bruto premie	166,7	181,6	227,0	247,3	393,4
Premie herverzekeraar	28,5	28,5	27,1	30,8	30,4
Premie eigen rekening ¹	138,3	153,2	199,3	216,5	363,0
Mutatie technische voorzieningen	-4,1	6,8	0,4	-2,0	66,2
Verdiende premie ²	142,3	160,0	198,9	218,6	296,8
Bruto uitkeringen	116,4	95,5	126,6	127,9	183,7
Aandeel herverzekeraar	27,8	2,4	10,5	9,1	2,9
Uitkeringen eigen rekening ³	88,6	93,1	116,1	118,7	18,9
Provisie en acquisitiekosten	7,1	9,7	12,2	14,1	13,7
Bedrijfskosten	43,5	53,1	69,2	62,3	65,4
Technisch resultaat ⁴	3,1	4,2	1,3	23,4	36,8
Beleggingsinkomsten	13,1	13,4	21,2	33,8	14,1
Saldo andere baten en lasten	4,3	5,5	22,3	3,5	4,8
Beleggingslasten	-	-	-	-	-
Winst voor belasting ⁵	20,6	23,1	44,8	60,7	55,6
Belasting	1,3	1,8	2,2	2,8	11,6
Winst na belasting	19,3	21,3	42,6	58,0	44,0

1 Premie eigen rekening = Totaal premie + koopsommen – Premie herverzekeraar

2 verdiende premie = premie eigen rekening – mutatie technische voorzieningen

3 Uitkeringen eigen rekeningen = Bruto uitkeringen – Aandeel herverzekeraar

4 Technisch resultaat = Verdiende premie – Uitkeringen eigen rekening – provisie en acquisitiekosten – bedrijfskosten – winstdeling en korting

5 Winst voor belasting = Technisch resultaat + beleggingsinkomsten + Beleggingslasten – saldo andere baten en lasten

Slotwoord

Het Ontwikkelingsplan van 2012-2016 vormt de basis voor het overheidsfinancieel beleid. Hierbij worden de comptabele regels in acht genomen om zoveel als mogelijk de tering naar de nering te zetten. Bij de uitvoering van programma's dient echter ook rekening te worden gehouden met een gedegen voorbereiding, planning, praktische uitvoeringscapaciteit en het beschikbaar budget gedurende het lopend dienstjaar.

Sinds de eerste helft van 2013 is er op de internationale markt een daling opgetreden van met name de prijzen van grondstoffen in de mijnbouwsector waar ons land sterk van afhankelijk is qua overheidsontvangsten. De gevolgen hiervan zijn jaarlijks merkbaar geweest in de steeds dalende overheidsontvangsten. Aan de andere kant dient rekening te worden gehouden met de jaarlijkse lopende overheidsuitgaven, waarvan een overgroot deel een vast karakter hebben. In dit kader zal het budgettair beleid, in het bijzonder de uitvoering van de voorgenomen begroting van 2016, afgestemd dienen worden op het overig macro-economisch beleid. Binnen de overheidssector zal het een uitdaging zijn om uit de mogelijkheden of opties die ter beschikking zijn, de onevenwichtigheden binnen de overheidsfinanciën zoveel als mogelijk te minimaliseren.

Financiering van de Operationele Uitgaven en programma's van alle ministeries zal volgens de stringente comptabele regels dienen te geschieden. Wanneer aanvullende financiële middelen nodig zijn, zal er binnen de leenruimte die de Wet op de Staatschuld (en de Bankwet) biedt, financiering aangetrokken worden op de binnenlandse en/of buitenlandse kapitaalmarkt. In dit kader kan worden gedacht aan verdere ontwikkeling van de binnenlandse kapitaalmarkt waardoor onder andere wisselkoers risico's vermeden kunnen worden, doordat in de eigen munt kan worden geleend.

Verwachtbaar is dat bij de continue bijsturing van het regeerbeleid en de opstelling van het nieuw Ontwikkelingsplan nieuwe beleidsstrategieën uitgestippeld zullen worden. Hierbij zal het accent worden gelegd op het genereren van meerdere potentiële bronnen van overheidsontvangsten door onder meer hervorming en modernisering van de Belastingen in het algemeen en investeringen te doen plegen in diverse sectoren die deviezengenererend zijn.

Een eventuele samenwerking met internationale organisaties en het lokale bedrijfsleven om de afhankelijke positie van de ontvangsten uit de mijnbouwsector danig te reduceren, zal derhalve van eminent belang zijn.

Met de goedkeuring van de ontwerpbegrotingen door de Nationale Assemblee voor het dienstjaar 2016 zal de overheid een wettelijk vereist instrument tot haar beschikking hebben om het voorgenomen beleid zo gecoördineerd en geïntegreerd mogelijk uit te voeren teneinde duurzame ontwikkeling van Suriname en voor haar gehele bevolking te kunnen bewerkstelligen.



Tamarindelaan 3, Paramaribo / Suriname
Telefoon: (597) 472610 (office)
Fax: (597) 476309
Email: secmin@finance.gov.sr